

TIGHT BINDING BOOK

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_200101

UNIVERSAL
LIBRARY

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No. **K84** Accession No. **2116**

Author **M96-1010**
శ్రీకృష్ణాచార్యులు.
Title **జ్ఞాన. 1239**

This book should be returned on or before the date last marked below.

ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ

ಪ್ರಚಾರಪುಸ್ತಕಮಾಲೆ—೧೦

ಪಂಪ

ಡಿ. ನಂ. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯ, ಎಂ.ಎ.

ಶ್ರೀ ಪಂಚಾಚಾರ್ಯ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಿಕ್ ಪ್ರೆಸ್

ಮೈಸೂರು

೧೯೩೯

ಶ್ರೀ ಪಂ . ಪ್ರ. ೩೦೦೫—೩೦೦೨-೩೯

ಮುನ್ನುಡಿ

ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಚಾನ್ಸಲರವರಾದ ಆಳುವ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಯವರು ಮೊದಲನೆಯ ಸೆನೆಟ್ ಸಭೆಯ ಪ್ರಾರಂಭೋತ್ಸವದ ಭಾಷಣದಲ್ಲಿಯೂ, ಪುನಃ ಮೊದಲನೆಯ ಕಾನ್ವೋಕೇಷನ್ ಮಹೋತ್ಸವದ ಭಾಷಣದಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಪಾಲಿಗೆ ಹಲವು ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ಅಪ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದರು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದವು ಇವೆರಡು: ಒಳ್ಳೆಯ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಪುಸ್ತಕಗಳ ಪ್ರಕಟನೆ, ಹಾಗೂ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ. ಮತ್ತು ಶ್ರೀಮನ್ಮಹಾರಾಜರವರ ಪ್ರಜೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಾರು ಕಾರಣಾಂತರಗಳಿಂದ ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾದ ಶಿಕ್ಷಣಶಿಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಿಗೆ ಕೂಡಲು ಶಕ್ತರಲ್ಲವೋ ಅಂಥವರಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಪ್ರಸಾರ ಮಾಡುವುದು; ಅಲ್ಲದೆ ಮೈಸೂರು, ಬೆಂಗಳೂರು ಈ ಎರಡು ಹಿರಿಯ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಾನುಕೂಲ್ಯಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿಲ್ಲದ, ಸಂಸ್ಥಾನದ ದೂರಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಜನರಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚ ವರ್ಗದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಹರಡುವುದು.

ಈ ಇಪ್ಪತ್ತುಮೂರು ವರ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯವು ಈ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಧ್ಯೇಯಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಮುಂದೆ ತಪ್ಪದೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಅದರ ಕನ್ನಡ ಪ್ರಕಟನ ಶಾಖೆಯು ಕೆಲವು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಹಳಗನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ ಅಚ್ಚು ಹಾಕಿಸಿದೆ; ಅಲ್ಲದೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಜ್ಞಾನ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಕೆಲವು ಲಘು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನೂ ಹೊರತಂದಿದೆ. ಪ್ರಚಾರೋಪನ್ಯಾಸ ಸಮಿತಿಯವರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳ ಅನೇಕ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೇ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಒಂದು ಫಲದಾಯಕವಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಬೆಳೆದು ಬರುತ್ತಿದೆ. ವಿಷಯ ಒಂದೊಂದಕ್ಕೆ ಒಂದೊಂದರಂತೆ ಬಿಡಿ ಉಪನ್ಯಾಸ

ನನ್ನು ಕೊಡಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ, ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಅಧ್ಯಾಪಕ ಸಂಘದ ಸಹಕಾರದಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಪ್ತಾಹಗಳೆಂದು ಈಗಾಗಲೇ ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವ ಉಪನ್ಯಾಸಮಾಲೆಗಳನ್ನು ಇಡಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಒಂದೇ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಐದಾರು ದಿನ ಭಾಷಣ ಕಾವ್ಯವಾಚನ ಸಂಗೀತಾದಿಗಳು ಜರುಗುತ್ತವೆ; ಉಪನ್ಯಾಸಗಳು ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಜ್ಞಾನ ಸಮಾಜ ವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಸಪ್ತಾಹಗಳು ನೆರವೇರಿದ ದೊಡ್ಡ ಬಳ್ಳಾಪುರ, ದಾವಣಗೆರೆ, ಕೋಲಾರ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಿಂದಲೂ ಅವಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಮನ್ನಣೆ ದೊರೆತಿದೆ.

ಈಗ ಅತಿ ಹೊಸದಾದ ಏರ್ಪಾಡಾವುದೆಂದರೆ: ಒಂದೆರಡು ಊರುಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡು, ಅಲ್ಲಿಗೆ ಒಂದು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬಾರಿ ಹೋಗಿ, ಕೆಲವು ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದನ್ನೂ ಕುರಿತು ನಾಲ್ಕಾರು ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಯೋಜನೆ. ಅದರಿಂದ ಆ ಊರುಗಳ ಜನರಿಗೆ ಅನಲ್ಪಕಾಲ ಎಡೆಬಿಡದೆ ಜ್ಞಾನಬೋಧೆ ಸಿಕ್ಕುವುದು. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕೇಳಿ ಉಪಯೋಗ ಪಡೆದ ಸಭಿಕರ ಗುಂಪಿನಿಂದ ಆಚೆಗೂ ಕೂಡ ಈ ಭಾಷಣಮಾಲೆಗಳ ಪ್ರಯೋಜನ ಹರಡಲೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಈ ರೀತಿ ಚಿಕ್ಕ ಹೊತ್ತಿಗೆಗಲಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆ.

ನಮ್ಮ ಘನ ಪ್ರಭುಗಳವರು ನಮ್ಮ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಕ್ಕೆ ಎರಡು ಪವಿತ್ರ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ನೇಮಿಸಿರುವರಷ್ಟೆ: ಸುಲಭ ಸಮಂಜಸ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪ್ರಕಟನೆ; ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಬಗೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಸಾರ. ಆ ಎರಡು ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನೂ ಈ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಒಂದೇ ಸಾರಿ ಸಾಧಿಸಬಹುದೆಂಬುದೇ ಹೀಗೆ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಲಘು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧ ಮಾಡಿದವರ ನಿರೀಕ್ಷೆ ಮತ್ತು ಹೆಬ್ಬಯಕೆ.

ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಮೈಸೂರು, }
೨೯-೧-೧೯೩೯. }

ಎನ್. ಎಸ್. ಸುಬ್ಬರಾವ್.

ಅ ರ ಕೆ

ಬೇಲೂರಿಗೋ ಹಳೆಯಬೀಡಿಗೋ ಒಬ್ಬರನ್ನು ಕರೆದು ಕೊಂಡು ಹೋಗಿ, ಒಂದೇ ಘಂಟೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯದ ದರ್ಶನಮಾಡಿಸಲು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡವನ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಊಹಿಸಬಹುದು. ಗುಡಿಯನ್ನು ಬೇಗಬೇಗ ಒಂದು ಸುತ್ತುಹಾಕಿಸಿ, ದೇವರಿಗೆ ಒಂದಿಷ್ಟು ಮಂಗಳಾರತಿ ಮಾಡಿಸಿ, ಈ ಮದನಿಕಾ ವಿಗ್ರಹದ ನಿಲವನ್ನೋ ಆ ಕಂಬದ ಮಾಟವನ್ನೋ ಮೆಚ್ಚಿ ಮೆಚ್ಚಿ ತೋರಿಸುವಷ್ಟರಲ್ಲೇ ಘಂಟೆ ಹಾರಿಹೋಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ನೋಡಲು ಬಂದವರ ಮಾತು ಹಾಗಿರಲಿ; ತೋರಿಸಲು ನಿಂತವನಿಗೇ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ತೃಪ್ತಿಯಿಲ್ಲ. ಪಂಪಮಹಾಕವಿಯ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಅಂಗೈಯಗಲದ ಅರುವತ್ತುನಾಲ್ಕು ಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಕೊಡಲು ಹೊರಟು ಇದೇ ಸಂಕಟವನ್ನು ನಾನು ಪಡಬೇಕಾಯಿತು. ಪಂಪನ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನೂ ಅವನ ಕಾವ್ಯಗಳ ಬಗೆಬಗೆಯ ಸೊಗಸನ್ನೂ ವಿಶದವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಲು ಇಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟುಮಾತ್ರಕ್ಕೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ; ಆ ಆಸೆಯನ್ನೇ ನಾನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಈಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಸಿನಿಮಾ ಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಒಂದು ಚಿತ್ರಪಟವನ್ನು ತರಿಸುವ ಮುಂಚೆ, ಅದರ ಮೊದಲ ರುಚಿಯನ್ನು ಕಾಣಿಸಿ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಲ್ಲಿ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ಟ್ರೀಲರ್' ಎಂಬ ಮುಂಗಾಣಿಕೆಯ ಚಿತ್ರವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾರಷ್ಟೆ. ಪಂಪನ ಕಾವ್ಯಗಳಿಗೆ ಈ ಬಗೆಯ ಪ್ರವೇಶವು ನನ್ನ ಪುಸ್ತಕದಿಂದ ಉಂಟಾದರೆ ಸಾಕು.

ಹಳಗನ್ನಡದ ಬಳಕೆಯಿಲ್ಲದವರಿಗೆ ಪಂಪನ ಬರೆವಣಿಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಂತೂ ಸಂಧಿಯ ನಿಯಮದಂತೆ ಮಾತುಗಳೆಲ್ಲ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಹೆಣೆದು

ಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಪದವಿಭಾಗವೇ ಮೊದಲು ಕಷ್ಟಕೊಡುತ್ತದೆ. ಈ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಪಂಪನ ಕಾವ್ಯದಿಂದ ಉದಾಹರಿಸಿರುವ ಭಾಗಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಆದಷ್ಟುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಂಧಿ ಬಿಡಿಸಿ ವಿರಾಮ ಚಿಹ್ನೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಅಚ್ಚುಮಾಡಿದೆ. ಈ ಕಾವ್ಯ ಭಾಗಗಳ ಸಾರವನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಅವುಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿಶದಪಡಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದೆ. ಕೆಲವು ಕಠಿನ ಪದಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಇದೆಲ್ಲವರಿಂದ, ವಾಚಕರಿಗೆ ಪಂಪನ ಕನ್ನಡವು ಹೆಚ್ಚು ಶ್ರಮವಿಲ್ಲದೆ ತಿಳಿಯುವಂತಾಗಲಿ.

ತಿರುಮಕೂಡಲುನರಸೀಪುರದಲ್ಲೂ ಹಾಸನದಲ್ಲೂ ಪಂಪನನ್ನು ಕುರಿತು ನಾನು ಕೊಟ್ಟ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳೇ ಈ ಪುಸ್ತಕಕ್ಕೆ ತಳಹದಿ. ಇದನ್ನು ಬರೆಯುವಂತೆ ನನ್ನನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿ, ಬರೆದದ್ದನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ ಉಪಕಾರಮಾಡಿದ ಸಂಪಾದಕ ಮಂಡಲಿಯ ನನ್ನ ಮಿತ್ರರಿಗೆ, ಆದರಲ್ಲೂ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಜಿ. ಹನುಮಂತರಾಯರಿಗೆ, ನನ್ನ ಕೃತಜ್ಞತೆಯನ್ನು ಈ ಮೂಲಕ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಪಂಪನ ಮೇಲೆ ಲೇಖನಗಳೂ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಈ ಮೊದಲೇ ಹೊರಬಿದ್ದಿವೆ. ವಾಚಕರ ಸೌಕರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಅವುಗಳ ಸಣ್ಣ ಪಟ್ಟಿಯೊಂದನ್ನು ಮುಂದೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಪುಸ್ತಕದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಅವುಗಳಿಂದ ನಾನು ಪಡೆದಿರುವ ಸಹಾಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೃತ್ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸ್ಮರಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಮಹಾರಾಜರವರ ಕಾಲೇಜು,
ಮೈಸೂರು,
ತಾ|| ೧೫-೧೨-೧೯೩೯. }

ತೀ. ನಂ. ಶ್ರೀ.

ಮುಂದೆ ಓದಲು ಸೂಚನೆ

ಪಂಪನ ಕಾವ್ಯಗಳು —

‘ ಆದಿಪುರಾಣಂ ’ (ಮೈಸೂರು, ಓರಿಯಂಟಲ್ ಲೈಬ್ರರಿ)

‘ ಪಂಪಭಾರತಂ ಎಂಬ ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನವಿಜಯಂ ’
(ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು)

ವಿನೂರ್ತಿ, ಇತ್ಯಾದಿ—

ಶ್ರೀ|| ಗಳಾದ—

ಎಸ್. ವಿ. ರಂಗಣ್ಣ : ‘ ಪಂಪಭಾರತ ’
(ಪರಿಷತ್ಪತ್ರಿಕೆ, xv. 4)

ಎನ್. ಅನಂತರಂಗಾಚಾರ್ : ‘ ಪಂಪಮಹಾಕವಿ ’
(ಪರಿಷತ್ಪತ್ರಿಕೆ, xv. 4)

ಎ. ಆರ್. ಕೃ. ಮತ್ತು ಬಿ. ವೆಂ. :
‘ ಪರಭಣಿಯ ತಾಮ್ರಶಾಸನ ಮತ್ತು ಪಂಪಭಾರತ ’
(ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ಣಾಟಕ, xv. ೧)

ಪಿ. ಎಸ್. ವೆಂ. : ‘ ಪಂಪಭಾರತ ’
(ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ಣಾಟಕ, xv. 4)

ಎಂ. ಗೋವಿಂದ ಪೈ : ‘ ಪಂಪನ ದೇಶಕಾಲಗಳ
ವಿಚಾರ ’ (ಭಾರತಿ, ಸಂ. i)

“ ಶ್ರೀ ” : ‘ ಕವಿ ಕಂಡ ನಾಡು ’ (ಕನ್ನಡ ನುಡಿ, i. ೫)

ಮುಳಿಯ ತಿಮ್ಮಪ್ಪಯ್ಯ : ‘ ನಾಡೋಜ ಪಂಪ ’
‘ ಆದಿಪುರಾಣಸಂಗ್ರಹ ’
‘ ಸಮಸ್ತಭಾರತಸಾರ ’

ವಿಷಯಸೂಚಿಕೆ

೧. ಪರಿಚಯ	೧
೨. ಆದಿಪುರಾಣ	೧೩
೩. ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನವಿಜಯ	೩೧
೪. ಕವಿತೆಯ ರೀತಿ	೫೬
೫. ಪ್ರಶಸ್ತಿ	೬೨

ಪಂಪ

೧. ಪರಿಚಯ

ಸುಮಾರು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಹೆಸರುಗೊಂಡ ಕವಿಯೊಬ್ಬನು ಕನ್ನಡದ ' ಕವಿಕುಲಗುರು 'ವಾಗಿ ನಿಂತಿದ್ದಾನೆ. ಅಂದಿನಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೆ ಅವನ ಕವಿತೆಯನ್ನು ಓದಿ ಮೆಚ್ಚಿದ ರಸಿಕರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹಾಗಿರಲಿ; ಆ ಅರಕೆಯಿಲ್ಲದ ಭಂಡಾರದಿಂದ ಕಂಡಂತೆ ಕಾಣದಂತೆ ಭಾವಗಳನ್ನೂ ಉಕ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ತಮ್ಮ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ತುಂಬಿಸಿಕೊಂಡ ದೊಡ್ಡ ಪುಟ್ಟ ಕವಿಗಳೇ ಎಷ್ಟೋ ಮಂದಿ ಆಗಿಹೋದರು. ವಿಮರ್ಶೆಯ ತಕ್ಕಡಿ ಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ತೂಗಿ ಹಿಂದಿನದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಹೊಸ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತಿರುವ ಈಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಈತನ ಸ್ಥಾನ ಮಹತ್ತ್ವಗಳಿಗೆ ಕುಂದುಕ ಬಂದಿಲ್ಲ. ' ಪಸರಿಪ ಕನ್ನಡಕ್ಕೊಡೆಯ ನೊರ್ವನೆ ಸತ್ಯವಿ ಪಂಪನಾವಗಂ ' ಎಂದು ನಾಗರಾಜನೆಂಬ ಕವಿ ಸುಮಾರು ಆರುನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕೆಳಗೆ ಸಾರಿದನು; ಅದೇ ಈಹೊತ್ತಿಗೂ ಮಾರ್ಧನಿಗೊಡುತ್ತಿದೆ.

ಇಷ್ಟು ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾದ ಮಹಾಕವಿಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸವಿನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಪೀಠಿಕೆಯಾಗಿ ಅವನ ಜೀವನದ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಒಂದಿಷ್ಟು ಮೊಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಕುತೂಹಲ ಹುಟ್ಟುವುದು ಸಹಜ. ನಮ್ಮ ಸುದೈವದಿಂದ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪಂಪನೇ ಸಹಾಯವನ್ನು ಒದಗಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿರುವ ಕಾವ್ಯಗಳು ಎರಡು. ಇವೆರಡರಲ್ಲೂ—ಮುಖ್ಯವಾಗಿ, ' ಆದಿ ಪುರಾಣ ' ದ ಮೊದಲಲ್ಲೂ ' ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನವಿಜಯ ' ದ ಕೊನೆಯಲ್ಲೂ—ಅವನು ಸ್ವವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ; ಒಂದೊಂದು ಸಲ ಸಂಕೋಚದ ಎಲ್ಲೆಯನ್ನು ಮೀರಿ

ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ, ಕಾವ್ಯದ ರಸ ಉಕ್ಕಿ ಉಕ್ಕಿ ಬಂದ ಕಡೆ, ಒಂದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ತಲೆ ಹಾಕಿದ ಕಡೆ, ಕವಿಯ ಮನೋಧರ್ಮದ ಮುದ್ರೆ ಬಿದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದೆಲ್ಲದರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಪಂಪನ ಕುಲ ಶೀಲ ದೇಶ ಕಾಲಗಳ ಪರಿಚಯವನ್ನು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಪಂಪನ ಹಿರಿಯರು ಮೊದಲಿಗೆ ವೈದಿಕರು. ಅವನ ಮುತ್ತಜ್ಜನ ತಂದೆಯಾದ ಮಾಧವಸೋಮಯಾಜಿ ಮಂತ್ರ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ದೊಡ್ಡ ಯಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದವನು. ಈತನ ಮಹಿಮೆಯಲ್ಲಿ ಪಂಪನಿಗೆ ಗೌರವ; ಆದರೆ ತನ್ನ ಯಾಗಧೂಮದಿಂದ ಅವನು ಕೀರ್ತಿಗೆ ಕಪ್ಪು ಹತ್ತಿಸಿಕೊಂಡನೆಂದು ವ್ಯಸನವೂ ಆಗಿದೆ. ಈ ಮಾಧವ ಸೋಮಯಾಜಿಯ ಸಂತತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಅಭಿರಾಮದೇವ ರಾಯನೇ ಪಂಪನ ತಂದೆ. ಈತನು ವೈದಿಕಧರ್ಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಜೈನಧರ್ಮವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನು ಪಂಪನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ:

ಜಾತಿಯೊಳ್ಳಿಲ್ಲಮುತ್ತಮದ ಜಾತಿಯ ವಿಶ್ವಕುಲಂಗೆ ನಂಬಲ್- ಏ-
ಮಾತೊ ಜಿನೇಂದ್ರಧರ್ಮಮೆ ವಲಂ¹ ದೊರೆ ಧರ್ಮದೊಳೆಂದು ನಂಬಿ ತ-
ಜ್ಞಾತಿಯನುತ್ತರೋತ್ತರಮೆ² ಮಾಡಿ ನೆಗಲ್ದೊಡನ್- ಇಂತಿರೆ. ಆತ್ಮವಿ-
ಖ್ಯಾತಿಯನಾತನ್- ಅತನ ಮಗಂ ನೆಗಲ್ದಂ³ ಕವಿತಾಗುಣಾರ್ಣವಂ.

ಪಂಪನಿಗೆ ತನ್ನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಮ್ಮೆಯುಂಟು; ಇಂಥ ಉತ್ತಮ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು ನಂಬುವುದಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಉತ್ತಮ ಧರ್ಮವೆಂದರೆ ಜೀವದಯೆಯಿಂದ

¹ ವಲಂ—ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ; ² ಉತ್ತರೋತ್ತರಮೆ—ಇನ್ನೂ ಮೇಲಾಗಿ;

³ ನೆಗಲ್ದಂ—ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ.

ನಿರ್ಮಲವಾದ ಜೈನಧರ್ಮವೇ ಸರಿಯೆಂದು ಅವನ ಭಾವನೆ. ತನ್ನ ತಂದೆ ಜೈನನಾಗಿ, ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ತನ್ನ ಜಾತಿಯನ್ನು ಶ್ರೇಷ್ಠತರವಾಗಿ ಮಾಡಿದನೆಂದು ಅವನಲ್ಲಿ ಪಂಪನಿಗೆ ತುಂಬ ಅಭಿಮಾನ.

ಹೀಗೆ, ಅನೂಚಾನವಾಗಿ ಬಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಜೊತೆಗೆ ಹೊಸದಾಗಿ ಒದಗಿದ ಜೈನಸಂಸ್ಕಾರವೂ ಪಂಪನ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಬೆರೆಯಿತು. ಎರಡೂ ವಿಹಿತವಾಗಿ ಕೂಡಿಕೊಂಡುವೇ ಹೊರತು, ಒಂದನ್ನೊಂದು ಹೊರದೂಡಲಿಲ್ಲ. ಧರ್ಮಾಂತರ ದೊಂದಿದರೂ ಧರ್ಮಾಂಧತೆ ಇಲ್ಲಿ ಕವಿಯಿಲ್ಲ. ಪಂಪನ ಮನಸ್ಸು ಎರಡು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಸಾರವನ್ನೂ ಒಳಕೊಂಡು ಪುಷ್ಟಿಹೊಂದಿತು, ಉದಾರವಾಯಿತು. ಇದರ ಫಲ ಅವನ ಕವಿತೆಗೂ ಒದಗಿತು.

ಪಂಪನ ಮನೆತನದವರು ಇದ್ದುದು ವೆಂಗಿಮಂಡಲದ ವೆಂಗಿಪಟುವೆಂಬ ಅಗ್ರಹಾರದಲ್ಲಿ. ವೆಂಗಿಮಂಡಲವು ಕೃಷ್ಣಾ ಗೋದಾವರೀ ನದಿಗಳ ನಡುವೆ ಪೂರ್ವಸಮುದ್ರದ ಕರೆಯ ತನಕ ಮುಟ್ಟಿದ್ದ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ನಾಡು. ಇದು ಅಂಧ್ರಭೂಮಿ ಯಾದರೂ, ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿರುವ ಅನೇಕ ಕನ್ನಡ ಮನೆತನಗಳು ಇಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದಂತೆ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಪಂಪನು ತನ್ನ ಹಿರಿಯರ ಊರಿನಲ್ಲೇ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದನೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿದೆ. ಮುಂದೆ ಅವನು ದೊಡ್ಡ ಕವಿಯಾಗಿ, ವೆಂಗಿಮಂಡಲದ ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆ, ಕನ್ನಡ ಸೀಮೆಗೆ ಹತ್ತಿರವಾಗಿ ಲೆಂಬುಳಪಾಟಕವೆಂಬ¹ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ

¹ ಇದು ನೈಜಾಮರ ರಾಜ್ಯದ ಕರೀಂನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಈಗ ವೇಮುಲ ವಾಡ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನುಳ್ಳ ಊರು.

ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದ ಚಾಳುಕ್ಯವಂಶದ ಎರಡನೆಯ ಅರಿಕೇಸರಿಯ ಆಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸೇರಿದನು. ಈ ಪ್ರಭುವಿನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯ ರಚನೆ ಮಾಡಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಫಲವಾದ ' ಪೂಜೆ ನೆಗಡ್ಡೆ ಲಾಭ ' ಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಪಡೆದನು. ಹೀಗೆ ಪಂಪನ ಪೂರ್ವೋತ್ತರಗಳು ವೆಂಗಿಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದರೂ ಅವನ ಹೃದಯ ನೆಲಸಿದ್ದುದು ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಎಷ್ಟೋ ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದ ಬನವಾಸಿ ದೇಶದಲ್ಲಿ—ಅಚ್ಚಗನ್ನಡ ಪ್ರಾಂತದ ಮಲೆನಾಡಿನ ಮಡಿಲಿನಲ್ಲಿ. ಪಂಪನು ಮಾಡಿರುವ ಬನವಾಸಿದೇಶದ ವರ್ಣನೆ ತುಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ದೇಶದೇಶವನ್ನು ಸುತ್ತಿ ಬನವಾಸಿಯ ಪ್ರಾಂತಕ್ಕೆ ಬಂದ ಅರ್ಜುನನು ಇಲ್ಲಿಯ ಚಿಲುವಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಆ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಆಡಿದಂತೆ ಪಂಪನು ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ; ಆದರೆ ನಿಜವಾಗಿ ಇದು ಪಂಪನ ಹೃದಯದಿಂದಲೇ ಉಕ್ಕಿದ ಹಂಬಲಿಕೆಯ ಚಿಲುಮೆ :

ಸೋಗಯಿಸಿ ಬಂದ¹ ಮಾಮಂನ ತಳ್ತಲೆವಳ್ಳಿಯ ಪೂತ² ಜಾತಿ ಸಂ-
ಪಗೆಯೆ ಕುಕ್ಕಿಲ್ವ ಕೋಗಿಲೆಯೆ ಪಾಡುವ ತುಂಬಿಯೆ ನಲ್ಲರ- ಒಳ್ಳೊಗಂ
ನಗೆಮೊಗದೊಳ್ ಪಳಂಜಲೆಯೆ³ ಕೂಡುವ ನಲ್ಲರೆ—ನೋಬ್ಬೊಡೆ-
ಆವ ಬೆ-
ಟ್ಟುಗಳೊಳಂ- ಆವ ನಂದನವನಂಗಳೊಳಂ ಬನವಾಸಿದೇಶದೊಳ್.

ಹಿಂದೆ ಪಂಪನು ಬನವಾಸಿಯ ಪ್ರಾಂತದ ದಟ್ಟವಾದ ವನಗಳಲ್ಲಿ ಅಲೆದಾಡಿ, ಅಲ್ಲಿಯ ಹೂವುಗಳ ಕಂಪನ್ನು ಹೀರಿ, ತೆಂಕಣ ತಂಗಾಳಿಗೆ ಮೈಯೊಡ್ಡಿ, ನಲೆಯ ಕೇಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೈಮರೆತು ಸುಖಪಟ್ಟಿರಬೇಕು. ಈಗ ಲೆಂಬುಳಪಾಟಕದ

¹ ಬಂದ— ಫಲಬಿಟ್ಟು ; ² ಪೂತ — ಹೂವುಬಿಟ್ಟು ; ³ ಪಳಂಜಲೆಯೆ—
ಸೋಕಿ ಸರಸವಾಡುವಂತೆ.

ಬಿರುಬೇಸಗೆಯ ಎರೆನೆಲದಲ್ಲಿ ಕಾಲ ನೂಕುತ್ತಿರುವಾಗ ಅವನಿಗೆ ಆ ಹಳೆಯ ನೆನಪು ಮಿಂಚಿ, ಬನವಾಸಿಯ ನಾಡೆಲ್ಲ ನಂದನ ವನದಂತೆ ತೋರುತ್ತಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ರಸಿಕ ನಾಗಿ ಬಾಳಬೇಕು; ಆ ಅದೃಷ್ಟವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಕಡೆಗೆ ಮರಿ ದುಂಬಿಯೋ ಕೋಗಿಲೆಯೋ ಆಗಿಯಾದರೂ ಅಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ವಿಪರಿಸಬೇಕು ಎಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ.—

ತೌಕಣಗಾಳಿ ಸೋಂಕಿದೊಡಂ- ಒಳ್ಳುಡಿಗೇಳೊಡಂ- ಇಂಪನಾಳ ಗೇ-
ಯಂ¹ ಕಿವಿವೊಕ್ಕೊಡಂ ಬಿರಿವ ಮಲ್ಲಿಗೆಗಂಜೊಡಂ- ಆದ ಕೆಂದಲಂ.

ಪಂ² ಗೆವೆಗೊಂಡೊಡಂ ಮಧುಮಹೋತ್ಸವಮಾದೊಡಂ- ಏನನೆಂಬಿನಂ.

ಆರ್-

ಅಂಕುಸವಿಟ್ಟೊಡಂ ನೆನವುದೆನ್ನ ಮನಂ ಬನವಾಸಿದೇಶಮಂ!....

ಪಂಪನು ವಾಸವಾಗಿರುವ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಅಪೂರ್ವವಾಗಿ ಒಂದು ಲಲಿತಸುಖದ ಅನುಭವ ಒದಗಿದರೆ, ಅವನ ಮನಸ್ಸು ತಡೆದರೂ ನಿಲ್ಲದೆ—ಅಂಕುಶದಿಂದ ಚುಚ್ಚಿದರೂ ಲಕ್ಷ್ಯವಾಡದ ಅನೇ ಯಂತೆ—ಬನವಾಸಿ ದೇಶವನ್ನು ನೆನೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಕಂಡ ಇಂಪು ತಂಪು ಸವಿ ಸೊಬಗುಗಳು ಅವನ ಹೃದಯ ವನ್ನು ಇಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸೆಳೆದಿವೆ. ಪಂಪನು ಎಲ್ಲಿಯೇ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದಿರಲಿ, ಬನವಾಸಿಯ ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅವನ ಜೀವಮಾ ನದ ಸಾರವತ್ತಾದ ಭಾಗ ಕಳೆದಿರಬೇಕು. ಅಲ್ಲಿಯ ಸೊಗಸು ಅವನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತಿದ್ದಿ, ಕವಿತಾಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪುಟಗೊಳಿಸಿರ ಬೇಕು. ಅವನ ಕಾವ್ಯದ ಭಾಷೆ ಕೂಡ ಈ ಬನವಾಸಿ ಪ್ರಾಂತದ ನೆರೆಯಲ್ಲಿದ್ದ 'ಪುಲಿಗೆಣಿ³'ಯ ತಿರುಳ ಕನ್ನಡ.' ಲಾಭಕ್ಕಾಗಿ

¹ ಇಂಪನಾಳ ಗೇಯಂ — ಮಧುರವಾದ ಗಾಯನ; ² ಕೆಂದಲಂಪಂ — ಪ್ರೇಮಸುಖವನ್ನು. ³ ಪುಲಿಗೆಣಿ—ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಈಗ ಲಕ್ಷ್ಮೇಶ್ವರ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನುಳ್ಳ ಊರು.

ಗೌರವಕ್ಕಾಗಿ ಇತರ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಅವನು ದೂರದೇಶದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಬೇಕಾಯಿತು. ಆದರೆ ನಲ್ಲಿಯನ್ನಗಲಿದ ಪ್ರಿಯನಂತೆ, ಈ ಪ್ರವಾಸಿ ತನ್ನ ನಚ್ಚಿನ ನಾಡಿಗಾಗಿ ಹಂಬಲಿಸುತ್ತಾನೆ; 'ತೆಂಕ ನಾಡ ಮಱಿಯಲ್ಲೆ- ಇನ್ನೇಂ ಮನಂ ಬರ್ಕುಮೇ' ಎಂದು ನಿಟ್ಟುಸಿರುಡುತ್ತಾನೆ!

ಪಂಪನಿಗೆ ಬನವಾಸಿಯ ನೆನಪನ್ನು ಮಾತ್ರ ಉಳಿಸಿ ಕೊಟ್ಟು, ವೆಂಗಿಮಂಡಲದ ಪಡುಗಡಿಯಲ್ಲೇ ಅವನನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಕೊಂಡವನು ಅರಿಕೇಸರಿ. ಪಂಪನ ಗುಣಾತಿಶಯಗಳು ಅರಿಕೇಸರಿಯ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದುವು; ಅವನು ಈ ಕವಿಯನ್ನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಬರವಾಡಿಕೊಂಡು 'ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನ ವಿಜಯ' ವನ್ನು ಅವನಿಂದ ಬರಸಿದನು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಪಂಪನಿಗೆ ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಒಡವೆವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಧರ್ಮಪುರವೆಂಬ ಮನೋಹರವಾದ ಅಗ್ರಹಾರವನ್ನು ಶಾಸನ ಹಾಕಿಸಿ ಕೊಟ್ಟನು. ಈ ಮೊದಲೇ ತನ್ನ 'ಗುಣಾರ್ಣವ'ನೆಂಬ ಬಿರುದಿಗೆ ಸರಿಜೋಡಿಯಾಗುವಂತೆ 'ಕವಿತಾಗುಣಾರ್ಣವ'ನೆಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಅವನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಸನ್ಮಾನಿಸಿದ್ದನು. ಇತ್ತ ಪಂಪನು ಪುರಾಣ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ರಾಜರಿದ್ಧ ಉದಾತ್ತಗುಣಗಳನ್ನು ಅರಿಕೇಸರಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಮೆಚ್ಚಿದನು; ಹೆಚ್ಚೇಕೆ, ಮಹಾಭಾರತದ ಅರ್ಜುನನೇ ಸಾಕ್ಷಾತ್ತಾಗಿ ಇಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಅವನಿಗೆ ತೋರಿತು. ಆದಕಾರಣ, ಅರಿಕೇಸರಿ ಬೇರೆಯಲ್ಲ ಅರ್ಜುನ ಬೇರೆಯಲ್ಲ, ಇವನೇ ಅವನು—ಎಂದು ಕಂಠೋಕ್ತವಾಗಿ ಹೇಳಿ, ಭಾರತ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಅರಿಕೇಸರಿಯ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬೆರಸಿ ಹೇಳುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ 'ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನ ವಿಜಯ' ವನ್ನು ರಚಿಸಿದನು; ತನ್ನ ಸ್ವಾಮಿಯ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಎಲ್ಲ ಕಾಲಕ್ಕೂ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಕೊಟ್ಟನು. ಇದರಮೇಲೆ, ಪಂಪನು ಕವಿ ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲ;

ಕಲಿಯೂ ಹೌದು. ತನ್ನ ಒಡೆಯನ ಕಾಳಗಗಳಲ್ಲಿ ಅವನು ಶೌರ್ಯದಿಂದ ಹೋರಾಡಿದ್ದೂ ಉಂಟು. ಹೀಗೆ ಪ್ರಭುವಿಗೂ ಆಶ್ರಿತನಿಗೂ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರಯೋಜನವಾಯಿತು.

ಆದರೂ, ತನಗೂ ಅರಿಕೇಸರಿಗೂ ಇದ್ದ ಸಂಬಂಧ ಇಷ್ಟು ದೂರವಲ್ಲೇ ತಡೆದಿದ್ದರೆ ಪಂಪನು ರಾಜಾಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ನಿಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದನೋ ಇಲ್ಲವೋ. 'ಓಲಗಿಸಿ ಬಾಬ್ಬುದೆ ಕಷ್ಟಂ-ಇಳಾಧಿನಾಥರಂ' ಎಂಬುದನ್ನು ಅವನು ತಿಳಿದಿದ್ದನು; ನರೇಂದ್ರ ರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಡಿ ಶೌರ್ಯ, ಔದಾರ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳಿದ್ದರೆ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡಿ ಮದ, ಅವಿವೇಕ ಮೊದಲಾದುವು ಇರುವುದನ್ನು ಅವನು ಕಂಡಿದ್ದನು. ಇದರಮೇಲೆ, ತಾನು 'ಅಭಿವಾನಮೂರ್ತಿ'; ಸಮಯ ಬಿದ್ದರೆ, 'ಪೆಱಿರಿವುದೇಂ, ಪೆಱಿರ ಮಾಡುವುದೇಂ, ಪೆಱಿರಿಂದವವುದೇಂ!' ಎಂದು ಘೋಷಿಸತಕ್ಕ ಕೆಚ್ಚುಳ್ಳವನು. ಇಂಥ ಸ್ವತಂತ್ರಪ್ರವೃತ್ತಿಯ ಮನುಷ್ಯನು ರಾಜನ ಹತ್ತಿರ ನಿಲ್ಲುವಂತೆ ಕಟ್ಟಿಹಾಕಿದ್ದು— ಸ್ನೇಹ. ಅರಿಕೇಸರಿಗೂ ಪಂಪನಿಗೂ ಇದ್ದ ಸಂಬಂಧವು ಸ್ವಾಮಿ-ಸೇವಕ ಭಾವವನ್ನು ಮೀರಿ, ಪ್ರೀತಿ ಗೌರವಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೂರಿ, ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ನಿಷ್ಕಪಟವಾದ ಸ್ನೇಹದಲ್ಲಿ ಅರಳಿದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಇವರಿಬ್ಬರ ಹೊಂದಿಕೆಯನ್ನು ಆಲೋಚಿಸಿದಾಗ ಕೃಷ್ಣಾರ್ಜುನರ-ಆದರ್ಶಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕರ್ಣದುರ್ಯೋಧನರ-ಗೆಳೆತನ ನೆನಪಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಆಶ್ರಯವಿಹೀನನಾಗಿದ್ದ ಕರ್ಣನಿಗೆ ದುರ್ಯೋಧನನು ಅಂಗರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು; ಅಭಿಷೇಕಮಾಡಿದ ಬಳಿಕ, ಈ ಹೊಸ ಸಾಮಂತನನ್ನು—

ಪೊಡಮುತುವಂ ಜೀಯೆಂಬರ್ ;

'ಕುಡು, ದಯೆಗೆಯ್', ಎಂ ಪ್ರಸಾದಂ'—ಎಂಬುವು ಪೆಱಿರೊಳ್

ನಡೆಗೆ ; ಎಮ್ಮ ನಿನ್ನ ಯೆಡೆಯೊಳ್
ನಡೆಯಲ್ಲೇಡೆ . ಎನಗೆ ಕಳೆಯನ್ನೆ ರಾಧೇಯಾ.

ಎಂದು ' ಬೇಡಿಕೊಂಡ ' ನಂತೆ ! ಅರಿಕೇಸರಿಗೂ ಪಂಪನಿಗೂ ಇದೇ ಬಗೆಯ ವ್ಯವಹಾರವಿದ್ದಿರಬಹುದೆ ?—ಸ್ನೇಹ ಸಲಿಗೆಗಳು ಎಷ್ಟು ದೂರ ಹೋಗಬಲ್ಲುವೆಂಬುದನ್ನು ಅರಿಕೇಸರಿಯ ಸಹ ವಾಸದಲ್ಲಿ ಪಂಪನು ಆರಿಯವೆ ಇದ್ದರೆ, ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣ ದುರ್ರೋಧನರ ಗೆಳೆತನವನ್ನು ಈಗಿರುವಷ್ಟು ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೇನೋ !

ಅರಿಕೇಸರಿಯ ಪರಿಚಯಕ್ಕೆ ಪಂಪನು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದ ಎಷ್ಟೋ ಭಾಗವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ವಂಶ ಕಥೆಯನ್ನು ಎಷ್ಟು ವಿಸ್ತರಿಸಿದರೂ, ಅವನ ಸಾಹಸವನ್ನು ಎಷ್ಟು ಶ್ಲಾಘಿಸಿದರೂ, ಅವನ ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ಎಷ್ಟು ಹೊಗಳಿದರೂ ಇವನಿಗೆ ತಣಿವಿಲ್ಲ. ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಬರೆಯುವವರಿಗೆ ಇದರಿಂದ ಅನೇಕ ಸಂಗತಿಗಳು ಖಚಿತವಾಗಿ ತಿಳಿದುಬಂದಿವೆ. ಆದರೆ ಕಾವ್ಯ ಲೋಲರಾದ ನಮಗೆ ಅರಸನಿಗಿಂತ ಕವಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲೇ ಆಸಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚು. ಪಂಪನೇ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ತನ್ನ ಚಿತ್ರ ಇದು :

ಕದಳೀಗರ್ಭಶ್ಯಾಮಂ,
ಮೃದುಕುಟಿಲ ಶಿಲೋರುಹಂ, ಸರೋರುಹವದನಂ,
ಮೃದು ಮಧ್ಯಮ ತನು, ಹಿತ ಮಿತ-
ಮೃದುವಚನಂ, ಲಲಿತ ಮಧುರ ಸುಂದರ ವೇಷಂ.

ಪಂಪನದು ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಸಹಜವಾದ ನಸುಗಪ್ಪುಬಣ್ಣ (ಅರಿ ಕೇಸರಿಯ ಮೈಬಣ್ಣವೂ ಇದೇ !), ಮಟ್ಟಸನಾದ ಆಕೃತಿ, ಮೃದುವಾದ ಗುಂಗುರುಗುರುಳು, ದುಂಡಾದ ಮುಖ ; ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಅವನ ' ಹಿತಮಿತಮೃದುವಚನ 'ವೂ ' ಲಲಿತಮಧುರ ಸುಂದರವೇಷ 'ವೂ ನಮ್ಮನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. ಪಂಪನ ದನಿ

ಯನ್ನು ಕೇಳುವ ಅದೃಷ್ಟ ನಮಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅದರ ಗುಣಗಳನ್ನು ಅವನ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಆಸ್ವಾದಿಸಬಹುದು. ವೇಷ ಭೂಷಣಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ತುಂಬ ಆಸಕ್ತಿ. ತಾನು 'ಲಲಿತಾಲಂಕರಣ'ನೆಂದು ಅವನು ಬೇರೊಂದು ಕಡೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಯಾವ ಋತುವಿಗೆ ಯಾವ ಉಡಿಗೆ ತೊಡಿಗೆ ಒಪ್ಪುತ್ತದೆ, ಯಾವ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ರಚನೆಮಾಡಿದರೆ ಹೊಂದುತ್ತದೆ—ಎಂಬ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಂಶಗಳಿಗೆ ಗಮನಕೊಡುವ ರಸಿಕತೆ ಅವನಲ್ಲಿತ್ತು. ಪಂಪನು "ಸಿಸ್ತುಗಾರ"ನಾಗಿದ್ದನೆಂದರೂ ತಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಹಾಗೆ, ತಾನು 'ವನಿತಾಕಟಾಕ್ಷ ಕುವಲಯವನ ಚಂದ್ರ'ನಾಗಿದ್ದುದನ್ನೂ, ಕೇರಳ ಮಲಯ ಆಂಧ್ರ ವೊದಲಾದ ನಾಡುಗಳ ಸುಂದರಿಯರು ತನಗೆ ಪ್ರಿಯೆಯರಾಗಿದ್ದುದನ್ನೂ ಅವನು ಸಂಕೋಚವಿಲ್ಲದೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಪಂಪನು ಸ್ತ್ರೀರೂಪದ ಮೋಹಕತೆಯನ್ನು ಬಲ್ಲವನು; ಒಲುಮೆಯ ತಿರುಳನ್ನು ಕಂಡವನು. ಅವನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಸಾರಂ-ಅನಂಗಜಂಗಮಲತಾ ಲಲಿತಾಂಗಿಯರಿಂದಮಲ್ತೆ ಸಂಸಾರಂ!' ಎಂಬ ಮಾತು ಋಷಿಶಾಪಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾದ ಪಾಂಡುಮಹಾರಾಜನ ಬಾಯಿಂದ ಹೊರಡುತ್ತದೆ. ಇದು ಕೇವಲ ಒಂದು ಪಾತ್ರದ ಉದ್ಗಾರವಲ್ಲ; ಕವಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಇದೇ ಆಗಿದ್ದಿತೆಂದು ಸಂಶಯವಿಲ್ಲದೆ ಹೇಳಬಹುದು.

ಹೆಣ್ಣಿನ ಸೊಬಗಿಗೆ ಮನಸೋತಿದ್ದ ಪಂಪನು ಅಷ್ಟೇ ಸುಕುಮಾರವಾದ ಹೂವುಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ಉತ್ಸುಕನಾಗಿದ್ದು ಅಶ್ಚರ್ಯವಲ್ಲ. 'ಆದಿಪುರಾಣ'ದ ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಅಶ್ವಾಸದಲ್ಲಿ ಪುಷ್ಪಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನವನ್ನೇ ನೋಡಬಹುದು. ಪಂಪನ ಕಾವ್ಯದ ರಮಣಿಯರಿಗೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಮುಡಿದು ತೃಪ್ತಿಯಿಲ್ಲ; ಇವನಿಗೆ ಅವುಗಳನ್ನೂ ಅವರನ್ನೂ ವರ್ಣಿಸಿ

ತೃಪ್ತಿಯಿಲ್ಲ. ಒಂದೊಂದು ಜಾತಿಯ ಹೂವಿನಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಗುಣವಿಶೇಷ ಅವನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಮಲ್ಲಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಅಭಿಮಾನ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು. ಮಲ್ಲಿಗೆಯೂ ಮಾವೂ ವರ್ಷದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರೆ, 'ಪೆತ್ತಿತ್ತಾವುದು ಸಂಸಾರಸಾರವಸ್ತು ಫಲಂ'!

ಇನ್ನು ಪಂಪನ ಕಾಲದ ವಿಚಾರ. ತಾನು ಆದಿಪುರಾಣವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದು 'ಶಕವರ್ಷಮೆಂಟುನೂಱಿಕ್ಕೆ ಕಡಿಯೊಳುವಕ್ಕು ಮೂಱು ಸಂದಂದು' ಪ್ಲವಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ ಎಂದಿಷ್ಟು ಹೇಳಿ ಬಿಡದೆ, ಅದು ಮುಗಿದ ತಿಥಿ ವಾರ ನಕ್ಷತ್ರಗಳನ್ನೂ ಅವನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಇದರಿಂದಲೇ ಕೊಂಚ ತೊಡಕುಂಟಾಗಿದೆ. ಈ ರಚನೆಯ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೪೧ಕ್ಕೆ ಸರಿಹೋಗುವುದೆಂದೇ ಸಾಮಾನ್ಯಭಾವನೆ. ಆದರೆ ಈಚೆಗೆ ಒಬ್ಬಬ್ಬರು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಲೆಕ್ಕಹಾಕಿ ಅದು ಕ್ರಿ. ಶ. ೯೪೨ಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆಂದು ಒಂದು ವರ್ಷ ಮುಂದಕ್ಕೆ ನೂಕಿದ್ದಾರೆ. ಆದಿಪುರಾಣರಚನೆಯ ಸಹಸ್ರ ವರ್ಷೋತ್ಸವವನ್ನು ಸದ್ಯದಲ್ಲೇ ನಡಸಬೇಕಷ್ಟೆ; ಇದಕ್ಕೆ ಮುಹೂರ್ತ ಒದಗುವುದು ೧೯೪೧ ರಲ್ಲೇ ೧೯೪೨ ರಲ್ಲೇ ಎಂಬುದು ಅದಷ್ಟು ಬೇಗ ನಿಷ್ಕರ್ಷೆಯಾದರೆ ಒಳ್ಳೆಯದು.

ಪಂಪನು 'ದುಂದುಭಿಸಂವತ್ಸರೋದ್ಭವ'ನಾದ್ದರಿಂದ, ಆದಿಪುರಾಣವನ್ನು ಬರೆದಾಗ ಅವನಿಗೆ ಮೂವತ್ತೊಂಬತ್ತು ವರ್ಷ. ಈವೇಳೆಗಾಗಲೆ ಅವನು ಅರಿಕೇಸರಿಯ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದನೆಂಬುದು ಅವನ 'ಕವಿತಾಗುಣಾರ್ಣವ' ಎಂಬ ಬಿರುದಿನಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಾದ ಕೆಲವು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅವನು 'ವಿಕ್ರವಾಜುನ ವಿಜಯ'ವನ್ನು ರಚಿಸಿದನು; ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಒಂದು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಮುಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಅರಿಕೇಸರಿ ಕೋರಿದನಂತೆ. ಪಂಪನ ನಿರರ್ಗಳವಾದ ಕವಿತಾವಾಹಿನಿಗೆ ಇಷ್ಟು

ಕಡಮೆಯ ಅವಧಿ ಕೂಡ ಬೇಕಾಗಲಿಲ್ಲ :

ಬೆಳಗುವೆನಿಲ್ಲಿ ಲೌಕಿಕಮನ್. ಅಲ್ಲಿ ಜಿನಾಗಮಮಂ ಸಮಸ್ತಭೂ.
ತಳಕೆ ಸಮಸ್ತಭಾರತಮುಂ. ಅದಿಪುರಾಣಮುನುಮೆಂದು ಮೆಯ್. ಅಸುಂ-
ಗೊಳುತಿರೆ ಪೂಣ್ಣ¹, ಪೂಣ್ಣ ತೆದಿದ- ಒಂದು- ಆಯಿದಿಂಗಳೊಳ್.

ಒಂದು ಮೂರು ತಿಂ-

ಗಳೊಳೆ ಸಮಾಪ್ತಿಯಾದುದನೆ ಬಣ್ಣ ಸಿದಂ ಕವಿತಾಗುಣಾರ್ಣವಂ !

‘ ಸಮಸ್ತಭಾರತ ’ವನ್ನು (ಎಂದರೆ, ‘ ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನ ವಿಜಯ ’
ಅಥವಾ ‘ ಪಂಪಭಾರತ ’ವನ್ನು) ಆರು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿಯೂ ‘ ಆದಿ
ಪುರಾಣ ’ವನ್ನು ಮೂರು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕವಿತಾಗುಣಾರ್ಣವನು
ಸಮಾಪ್ತಿಗೊಳಿಸಿಬಿಟ್ಟನು ! ಒಂದೇ ವರ್ಷದೊಳಗೆ ಎರಡನ್ನೂ
ಅವನು ಬರೆದನೆಂದು ಈ ಪದ್ಯಕ್ಕೆ ಕೆಲವರು ಅರ್ಥಮಾಡುತ್ತಾರೆ.
ಆದರೆ ಪಂಪನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟು ದೂರ
ಹೋಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಈ ಎರಡು ಗ್ರಂಥಗಳ ಶೈಲಿಯನ್ನು
ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಎರಡಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿನ ಕಾಲ ಕಳೆದಿರ
ಬೇಕೆಂದು ಜಿನ್ನಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

‘ ಬೆಳಗುವೆನ್- ಇಲ್ಲಿ ಲೌಕಿಕಮನ್-, ಅಲ್ಲಿ ಜಿನಾಗ
ಮಮಂ. ’—ಈ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಲು ಪಂಪನು
ತನ್ನ ಎರಡು ಕಾವ್ಯಗಳಿಗೂ ಆಧಾರವಾಗಿ ಎರಡು ಮಹಾ
ಕೃತಿಗಳನ್ನೇ ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂದ ಆರಿಸಿಕೊಂಡನು : ಒಂದು ವ್ಯಾಸರ
‘ ಮಹಾಭಾರತ ’, ಇನ್ನೊಂದು ಜಿನಸೇನ-ಗುಣಭದ್ರಸೂರಿಗಳ
‘ ಮಹಾಘರಾಣ ’. ವೈದಿಕಧರ್ಮದವರೆಲ್ಲ ಮಹಾಭಾರತ
ಕ್ಕಿರುವ ಪೂಜ್ಯತೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸುವುದು ಅನಾವಶ್ಯಕ.
ಮತದ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಅದನ್ನು ಪಂಪನಂತೆ ಲೌಕಿಕ

¹ ಮೆಯ್ ಅಸುಂಗೊಳುತಿರೆ ಪೂಣ್ಣ — (ತಾನು ಹಿಡಿದ ಕಾವ್ಯದ ಅಗಾ
ಧತೆಗೆ) ಮೈ ಬೆಚ್ಚಿ ಬೆಡಗುತ್ತಿಂಲು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿ.

ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕೇವಲ ಕಾವ್ಯವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೂ,—
ಅಲ್ಲಿಯ ಕಥಾವಿಸ್ತಾರ, ಮಾನವನ ಹೃದಯದ ತಳವನ್ನೂ
ಮಹೋನ್ನತಿಯ ತುದಿಯನ್ನೂ ಕಾಣಿಸುವ ಪಾತ್ರಸೃಷ್ಟಿ,
ಅಲ್ಲಿಯ ವೈರ, ಸ್ನೇಹ, ಜೀವನಸಮಸ್ಯೆ—ಇದೆಲ್ಲ ಭರತಖಂಡ
ದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ಬೇರೆ ಯಾವ ಇತಿಹಾಸ
ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ! ಜೈನರಲ್ಲೂ 'ಹರಿವಂಶಪುರಾಣ'ದ
ಅಂಗವಾಗಿ ಬರುವ ಒಂದು ಭಾರತಕಥೆಯುಂಟು; ಆದರೆ
ಅದರ ಸರಣಿಯೇ ಬೇರೆ. ಅಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸಭಾರತದ ವಿಸ್ತಾರವಿಲ್ಲ,
ಸ್ವಾರಸ್ಯವಿಲ್ಲ. ಪಂಪನು ಜೈನನಾಗಿದ್ದರೂ ವ್ಯಾಸಕಥೆಯನ್ನೇ
ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದು ಅವನ ಉದಾರದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ—
ಅವನು ನಿಜವಾದ ಕವಿಯೆಂಬುದನ್ನು ಸಾರುತ್ತದೆ.

ವೈದಿಕಧರ್ಮದವರಲ್ಲಿ ಮಹಾಭಾರತಕ್ಕಿರುವ ಪೂಜ್ಯತೆಯೇ
ಜೈನರಲ್ಲಿ ಮಹಾಪುರಾಣಕ್ಕೆ ಇರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ತೀರ್ಥಂ
ಕರರು, ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ಮೊದಲಾದ ಅರುವತ್ತುಮೂರು
ಮಂದಿ ಜೈನ 'ಶಲಾಕಾಪುರುಷ'ರ ಕಥೆಯನ್ನು ಜನ್ಮಾಂತರ
ಸಂಗತಿಗಳೊಡನೆ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸತಕ್ಕ
ಸಂಸ್ಕೃತಗ್ರಂಥವೇ 'ಮಹಾಪುರಾಣ.' ಇದು ಗುರುಶಿಷ್ಯರಿಬ್ಬರ
ಕೃತಿ. ನೃಪತುಂಗ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೮೧೪-೮೭೭)
ಗುರುಗಳಾದ ಜಿನಸೇನಾಚಾರ್ಯರು ಇದರ ಮೊದಲಿನ ೪೨
ಪರ್ವಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಕಾಲಾಧೀನರಾದ ಬಳಿಕ ಅವರ ಶಿಷ್ಯ
ರಾದ ಗುಣಭದ್ರಾಚಾರ್ಯರು ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿದರು.
ಮಹಾಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಜೈನತೀರ್ಥಂಕರರೆಲ್ಲರ ಚರಿತ್ರೆಯೂ
ಬಂದಿದೆ; ಆದರೆ ಮಿಕ್ಕ ಇಪ್ಪತ್ತುಮೂವರ ಕಥೆ ಒಂದು ತೂಕ
ವಾದರೆ ಆದಿತೀರ್ಥಂಕರನಾದ ವೃಷಭಸ್ವಾಮಿಯದೇ ಒಂದು
ತೂಕ. ಇದು ಮಹಾಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ೪೭ ಪರ್ವಗಳನ್ನು, ಎಂದರೆ

ಅರ್ಧಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಾಗವನ್ನು, ಆಕ್ರಮಿಸಿ ' ಪೂರ್ವಪುರಾಣ ' ವೆಂಬ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಹೆಸರನ್ನು ಕೂಡ ಪಡೆದಿದೆ. ಇದರ ಗಂಭೀರವಾದ ಕಾವ್ಯಶೈಲಿಯನ್ನು ಪಂಪನು ಮೆಚ್ಚಿ, ಆ ಮೇಲ್ಪಂಕ್ತಿಯನ್ನೇ ತನ್ನ ' ಆದಿಪುರಾಣ 'ದಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸಿದನು.

ಆದಿಪುರಾಣ ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನವಿಜಯಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಹೀಗೆ ಪಂಪನು ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಮಹಾವಸ್ತುಗಳನ್ನೇ ಆರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ ; ಈ ಅಗಾಧಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ನಮ್ರತೆಯನ್ನೂ ತೋರ್ಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ' ಆನ್ ಧೃಷ್ಟನೆನ್ - ; ಈ ಕಥಾಭಿಮಾನೇನ್ - ಈಸಲ್ ಮನಂದಂದೆನೋ ' ಎಂದು ಒಂದರಲ್ಲೂ, ' ವ್ಯಾಸ ಮುನೀಂದ್ರ ರುದ್ರವಚನಾಮೃತವಾರ್ಧಿಯನೀಸುವೆಂ ; ಕವಿ ವ್ಯಾಸನೆನ್ - ಎಂಬ ಗರ್ವಮೆನಗಿಲ್ಲ ' ಎಂದು ಇನ್ನೊಂದರಲ್ಲೂ ಪೀಠಿಕಾಭಾಗದಲ್ಲೇ ವಿನಯದ ಮಾತುಗಳು ಬಂದಿವೆ. ಪಂಪನು ಈ ಎರಡು ಸಾಗರಗಳನ್ನೂ ಈಜಿ ಆಚೆಯ ತಡಿಗೆ ಸೇರಿದ ಬಗೆಯನ್ನು ಇನ್ನು ಗಮನಿಸೋಣ.

೨. ಆದಿಪುರಾಣ

ಆದಿಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಫಲಗಳನ್ನು ಜೊತೆಜೊತೆಗೇ ಸಾಧಿಸಬೇಕೆಂದು ಪಂಪನ ಪ್ರಯತ್ನ : ' ನೆಗ್ಗು - ಆದಿಪುರಾಣ ದೊಳ್ - ಅಪ್ಪಿವುದು ಕಾವ್ಯಧರ್ಮಮಂ ಧರ್ಮಮುಮಂ ' ಎಂದು ಅದರ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಅವನೇ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಧರ್ಮವು ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ಕಾವ್ಯದ ತಿರುಳಾಗಬಹುದು ; ರಸವು ಕ್ಕುವಂತೆ ಅದನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲೂಬಹುದು. ಆದರೆ ಎಷ್ಟೋ ವೇಳೆ ಧರ್ಮದ

ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳೂ ಮತವಿಚಾರಗಳೂ ತಲೆಹಾಕಿ ಕಾವ್ಯರಸವನ್ನು ಬತ್ತಿಸುತ್ತವೆ. ಪಂಪನ ಆದಿಪುರಾಣಕ್ಕೂ ಈ ದೂರು ತಪ್ಪಿಲ್ಲ.

ಹೀಗಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಕಾರಣವು ಜೈನಪುರಾಣದ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲೇ ಇದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ, ಲೋಕದೇಶಾದಿ ವಿಭಾಗಗಳು, ತಪೋಮಹಿಮೆ, ಜನ್ಮಾಂತರ ಕಥೆಗಳು, ತೀರ್ಥಂಕರನಿಗೆ ಕೊನೆಯ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ 'ಪಂಚಮಹಾಕಲ್ಯಾಣ'ಗಳು, ಅವನು ಮಾಡಿದ ಧರ್ಮೋಪದೇಶ—ಈ ಮೊದಲಾದುವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಜೈನಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಕವಿ ವರ್ಣಿಸಲೇಬೇಕು. ಪಂಪನಿಗೆ ಆಧಾರಗ್ರಂಥವಾಗಿದ್ದ ಸಂಸ್ಕೃತ 'ಪೂರ್ವಪುರಾಣ'ದಲ್ಲಿ ಈ ಅಂಶಗಳೆಲ್ಲಾ ತುಂಬ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಬಂದಿವೆ. ತನ್ನ ಕಾವ್ಯವು ಜೈನಧರ್ಮದ ಕೈಪಿಡಿಯೂ ಆಗಬೇಕಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಪಂಪನು ಅವನ್ನು ಕೈಬಿಡದೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಕಥೆ ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಅವನು ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮಾಡುವ ಹಾಗಿರಲಿಲ್ಲ; ತನ್ನ ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿಗೆ ಎಡೆಗೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಮೀರುವ ಹಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ ಕಾರಣ, ಆದಿಪುರಾಣ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಪಂಪನು ಕೈಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ಪಟ್ಟುಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಗರಡಿಯಾಳಿನಂತೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಜಿನಸೇನರ ಪೂರ್ವಪುರಾಣಕ್ಕೆ ಪಂಪನು ಹೊತ್ತಿರುವ ಸಾಲವನ್ನು ಮೊದಲೇ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡುಬಿಡುವುದು ಉತ್ತಮ. ಕಥಾಸರಣಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಎಷ್ಟೋ ಭಾವಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಅವನು ಅಲ್ಲಿಂದಲೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು. ಪಂಪನ ಕಾವ್ಯದ ಎಷ್ಟೋ ಪದ್ಯಗಳೂ ವಚನಖಂಡಗಳೂ—ಕೆಲವು ಉತ್ತಮವಾದ ಪದ್ಯಗಳು ಕೂಡ—ಪೂರ್ವಪುರಾಣದ ಭಾಗಗಳ ಅನುವಾದದಂತಿವೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಮಹಾಕೃತಿಯೊಂದರ ಸಾರವನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಭಟ್ಟಿ

ಯಿಳಿಸುವುದು ಹೇಗೆಂಬುದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿ ಆದಿಪುರಾಣ ಹುಟ್ಟಿದಂತಿದೆ. ಇಷ್ಟನ್ನು ಹೇಳಿದ ಬಳಿಕ, ಪಂಪನ ಪರವಾಗಿ ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನೂ ಹೇಳಬೇಕು. ಪೂರ್ವಪುರಾಣದ್ದು ಅತಿ ವಿಸ್ತಾರದ ಧಾಟಿ; ಮಾತೆತ್ತಿದರೆ ಮತಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ದೀರ್ಘವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ; ಆದರ ಧಾರ್ಮಿಕಸಂಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯವಾಹಿನಿ ಎಷ್ಟೋ ವೇಳೆ ಅದೃಶ್ಯವಾಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಆದಿಪುರಾಣದಲ್ಲಾದರೆ ಈ ಅಂಶಗಳೆಲ್ಲ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಬಂದಿವೆ; ಮರಳು ನೆಲ ಇಲ್ಲೂ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರೂ ಕಾವ್ಯದ ಹೊಳೆ ಆ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಒಂದು ರೇಖೆಯಷ್ಟಾದರೂ ಮಿಂಚುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಪಂಪನ ಸ್ವತಂತ್ರ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದಲೇ ಚಿಮ್ಮಿದ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಕಾವ್ಯಧಾರೆಯೂ ಇಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಉಂಟು.

ಆದಿಪುರಾಣದ ಕೆಲವು ನೀರಸವಾದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನೂ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟರೆ ಅದೊಂದು ಉತ್ತಮ ಕಾವ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪಂಪನು ಜೈನಧರ್ಮದ ಒಳತಿರುಳನ್ನು ರಮ್ಯವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬರುವ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಥೆಗಳೆಲ್ಲ ಒಂದು ಮುಖ್ಯೋದ್ದೇಶಕ್ಕೆ ಅಧೀನವಾಗಿ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡು, ಕಾವ್ಯದ ಜೀವವಾದ ರಸೈಕ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಮೂಲ ಸೂತ್ರವು ಪೂರ್ವಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ; ಆದರೆ ಆದರ ಸ್ವರೂಪ ಎದ್ದು ಕಾಣುವಂತೆ, ವಾಚಕರಿಗೆ ಹೃದ್ಯವಾಗುವಂತೆ ರಚಿಸಿದ ಯಶಸ್ಸು ಪಂಪನಿಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕು.

ಮಾನವನ ಸಹಜಪ್ರವೃತ್ತಿ ಭೋಗದ ಕಡೆಗೆ. ಇತ್ತ, ವಿಷಯಸುಖದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಮೋಹಗೊಂಡು ಅದನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ತೊಳಲುತ್ತಾನೆ; ಅತ್ತ, ಕೀರ್ತಿವೈಭವಗಳಿಗೆ ಬೆರಗಾಗಿ ಅವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಮುನ್ನುಗ್ಗುತ್ತಾನೆ. ಇದೆಲ್ಲವನ್ನು ಪಡೆದರೂ ಅವನಿಗೆ ಉಳಿಯುವುದು—ಅತ್ಯಸ್ತಿ.

ದೊರೆತ ರಸ ಅವನ ಬಾಯಾರಿಕೆಯನ್ನು ಇಂಗಿಸುವುದಿಲ್ಲ ; ಇನ್ನಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ, ಪಡೆದ ಭೋಗಗಳಾದರೂ ನೆಲೆಗೊಂಡು ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆಯೆ ? ನೋಡನೋಡುತ್ತಿದ್ದ ಹಾಗೆಯೇ ಕೈಯಲ್ಲೇ ಕರಗಬಿಡುತ್ತವೆ. ಭೋಗದ ಕೊನೆ ತ್ಯಾಗವೆಂದು, ವೈಭವದ ಕೊನೆ ವೈರಾಗ್ಯವೆಂದು ಮನವರಿಕೆಯಾಗುವ ವರೆಗೆ ಜೀವನಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ. ಈ ತತ್ತ್ವವು ಹಿಂದೂದೇಶದ ವೈದಿಕ-ಅವೈದಿಕ ದರ್ಶನಗಳೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಒಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ಸಮಾನವಾಗಿದ್ದರೂ ತೀವ್ರತಪಶ್ಚರ್ಯವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಜೈನದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವುಂಟು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಜೈನತೀರ್ಥಂಕರನ ಚರಿತ್ರೆಯೂ ಸಂಸಾರದ ಅಸಾರತೆಯನ್ನೂ ಸಂನ್ಯಾಸದ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನೂ ಬೋಧಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ತತ್ತ್ವ ಮಿಕ್ಕೈಲ್ಲ ಕಡಿಗಿಂತ ರಮ್ಯವಾಗಿ ಕಾವ್ಯಮಯವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿರುವುದು ಆದಿತಿರ್ಥಂಕರನ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ.

ಆದಿನಾಥನು ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಧರ್ಮಾವೃತವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ಲೋಕಕ್ಕೆಲ್ಲ ಮಳೆಗರೆದ ವೈರಾಗ್ಯಮೂರ್ತಿ. ಈ ಪರಿಪಾಕವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಅವನ ಜೀವ ಎಷ್ಟೋ ಜನ್ಮಗಳನ್ನು ಎತ್ತಬೇಕಾಯಿತು. ನಾಟಕದ ದೃಶ್ಯಗಳಂತೆ ಈ ಜನ್ಮಗಳು ಒಂದನ್ನೊಂದು ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತವೆ. ಹಿಂದೆ ಜಯವರ್ಮನೆಂಬ ರಾಜಪುತ್ರನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದಾಗ ಈ ಜೀವನಿಗೆ ತೀವ್ರವಾದ ಭೋಗಾಸಕ್ತಿ ಹೇಗೆ ಉಂಟಾಯಿತು, ಅದರ ವಾಸನೆ ಜನ್ಮ ಜನ್ಮಕ್ಕೂ ಹೇಗೆ ಬೆನ್ನುಹತ್ತಿತು, ಧರ್ಮಶ್ರದ್ಧೆ ಯಾವಾಗ ಹುಟ್ಟಿತು, ವಿಷಯಾಸಕ್ತಿ ಹೇಗೆ ಸಡಿಲಿತು, ವೈರಾಗ್ಯ ಹೇಗೆ ಬಲಿಯಿತು—ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ಈ ಕಥೆಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಏಕಮುಖವಾದ ಹೊಂದಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ತೀರ್ಥಂಕರನಿಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿದ್ದವರ ಭವಾವಳಿಗಳೂ ಇವು

ಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡು ಮೂಲತತ್ತ್ವವನ್ನೇ ಪುಷ್ಟಿ
ಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ನಾವು ಆದಿನಾಥನ ಪೂರ್ವಕಥೆಯ
ಒಂದೆರಡು ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ನೋಡುವುದು ಸಾಧ್ಯ.

ಆದಿನಾಥನು ಹಿಂದೆ ಲಲಿತಾಂಗದೇವನಾಗಿ ದೇವಭೂಮಿ
ಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದಾಗ ಅವನಿಗೆ ಸ್ವಯಂಪ್ರಭೆಯೆಂಬ ಪ್ರಿಯೆ
ಒದಗಿದಳು. ಆ ಮನೋಮೋಹನೆಯ ಸೊಬಗನ್ನು ವರ್ಣಿಸು
ವುದು ಪಂಪನಿಗೂ ಅಸದಳವೆನಿಸುತ್ತದೆ;—

ನೆಗಟ್ಟು ವರಾಂಗನಾಜನದ ರೂಢುಗಳೆಲ್ಲಂ- ಅದು- ಈಕೆಯೊಂದು ದೇ-
ಸಿಗೆ ನಿಮಿವೊಂದು ಪುರ್ವಿನ ನಯಕ್ಕೆ¹, ಅಮರ್ವೊಂದದಗುಂತಿಗೆ²,

ಒಂದು ಭಂ-

ಗಿಗೆ, ನೆಗಟ್ಟೊಂದು ಮೆಲ್ಲಿನ ತೊದಳ್ಳುಡಿಗಪ್ಪೊಡಂ- ಎಯ್ವೆವಾರವು³-ಎ-
ನೊಗಸುಗ⁴ವೆಂದು ತಳ್ಳು⁵- ಅಗಲನ- ಆಕೆಯನಾ ಲಲಿತಾಂಗವಲ್ಲಭಂ.

ತಾನು ದೇವಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಈ ಸ್ವಯಂಪ್ರಭೆಯ ನಲ್ಮೆ
ಯಿಂದ ಸಾರವತ್ತಾಯಿತೆಂದು ಲಲಿತಾಂಗನು ಭಾವಿಸುತ್ತಾನೆ.
ಆದರೆ ಈ ಸುಖ ಎಷ್ಟು ದಿನ! ಜೈನಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು
ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅಮರರು; ಮಿಕ್ಕವರಂತೆ ಅವರಿಗೂ ಮರಣ
ವುಂಟು. ಲಲಿತಾಂಗನು ಮುಡಿದಿದ್ದ ಹೊಮಾಲೆ ಬಾಡಿತು,
ಅವನ ದೇಹಕಾಂತಿ ಮಸಕಾಯಿತು;—ಇನ್ನು ಆರು ತಿಂಗಳಿಗೆ
ಅವನ ಕೊನೆಯೆಂಬ ಸೂಚನೆ ಮುಟ್ಟಿತು. ಸುರಭೋಗವನ್ನು
ಬಿಡಲಾರದೆ ಅವನು ನನ್ನನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಿರೆಂದು ಯಾರು
ಯಾರಿಗೋ ಅಂಗಲಾಚುತ್ತಾನೆ; ಶರೀರಗಳು ಎರಡಾದರೂ
ಒಂದೇ ಪ್ರಾಣವೆಂಬಂತಿದ್ದ ತನ್ನ ಪ್ರಿಯೆಗೆ ಮೊರೆಯಿಡುತ್ತಾನೆ.

¹ ನಿಮಿವೊಂದು ಪುರ್ವಿನ ನಯಕ್ಕೆ — ಹುಟ್ಟು ಹಾರಿಸುವ ಒಂದು ನಯಕ್ಕೆ;

² ಅದಗುಂತಿಗೆ — ಅತಿಶಯಕ್ಕೆ; ³ ಎಯ್ವೆವಾರವು — ಹತ್ತಿರಕ್ಕೂ ಬರು

ವುದಿಲ್ಲ; ⁴ ಏನ್ ಒಗಸುಗಂ — ಏನು ವಿಶೇಷ(?); ⁵ ತಳ್ಳು — ಸೇರಿ.

ಆದರೆ ಅವನನ್ನು ಅಂತಕನ ಕೈಯಿಂದ ಬಿಡಿಸುವವರು ಯಾರು ?
ಅಂತಕನಿಗೇ ಮೊದಲು ಆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ :

ನಿನಗೊರ್ವಗಲ್ಲವಸ್ಥಾಂತರಂ, ಅವರಜನಕ್ಕೆಲ್ಲಮಾ ಪಾಂಗೆ¹. ಕರು-
ಣ್ಯನಿನಾದಂ ನಿನ್ನನ್- ಆದಂ² ನಗಿಸುಗುಂ. ಎಲಾಮಯ್ಯಂತಕಂಗಿಲ್ಲ,
ದೇವಾಂ-
ಗನೆಯರ್ ಮಾಲಿಂಪರೇ³, ಪೇರ್ ! ಜನನ ಮೃತಿ ಜರಾತಂಕ ಶೋಕಾ-
ಗ್ನಿಯಿಂದೆ- ಅ-
ವನುಮಾ ಸಂಸಾರದೊಳ್ ಬೇಯದನ್- ಒಳನೆ ! ಶರಣ್ ಧರ್ಮ-
ದಿಂದೆ- ಒಂದುಮುಂಟೇ !

ಎಂದು ಅವನ ಜೊತೆಯ ದೇವತೆಗಳು ಎಚ್ಚರಿಸಿದರು. ಬಳಿಕ
ಲಲಿತಾಂಗನು ತನ್ನ ಜೀವಿತದ ಮಿಕ್ಕ ಕಾಲವನ್ನು ಜಿನಾರ್ಚನೆ
ಯಲ್ಲಿ ಕಳೆದು, ಶರತ್ಕಾಲದ ಮೋಡದಂತೆ ಕರಗಿಹೋಗಿ
ವಜ್ರಜಂಘನೆಂಬ ವಿದ್ಯಾಧರಕುಮಾರನಾಗಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ.

ಇತ್ತ ಅವನನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಸ್ವಯಂಪ್ರಭೆ ಕಂಗೆಟ್ಟು,
'....ಎರ್ದಿಯಾಣ್ಣನೆನ್ನ ರಸನೆಲ್ಲಿದನೋ ಲಲಿತಾಂಗವಲ್ಲಭಂ !'
ಎಂದು ಹಲುಬುತ್ತಾ, ಕೊನೆಗೆ ತಾನೂ ಜಿನಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಲ
ಕಳೆದು, ಶ್ರೀಮತಿಯೆಂಬ ರಾಜಕುಮಾರಿಯಾಗಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾಳೆ.
ಹಳೆಯ ವಾಸನೆಗಳು ಜನ್ಮಾಂತರಕ್ಕೆ ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಬರುವಂತೆ
ಹಳೆಯ ಸಂಬಂಧಗಳೂ ಈ ವಜ್ರಜಂಘ ಶ್ರೀಮತಿಯರನ್ನು
ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತವೆ. 'ಭವದಿಂದಂ ಭವದೊಳ್ ತಗುಳ್ಳು⁴
ಪರಮಸ್ತೇಹಂಗಳಂತೀಗಳ್- ಇಲ್ಲಿವರಂ ಬಂದುವು.' ಒಬ್ಬರನ್ನೊ
ಬ್ಬರು ಪ್ರಸಂಗಾಂತರದಿಂದ ಸಂಧಿಸಿ, ನಲ್ಲನಲ್ಲೆಯರಾಗಿ ಮತ್ತೆ
ಕೊಡಿದರು. ತನ್ನ ಜೀವ ಬಯಸುತ್ತಿದ್ದ ಭೋಗಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ

¹ ಈ ಪಾಂಗೆ—ಈ ರೀತಿಯೇ ; ² ಆದಂ—ವಿಶೇಷವಾಗಿ ; ³ ಮಾಲಿಂ
ಪರೇ — ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾರೆಯೇ ? ⁴ ತಗುಳ್ಳು — ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ.

ಈ ದುರಂತ ದೃಶ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೂಡ, ಒಂದು ಸಾರವತ್ತಾದ ಅಂಶವು ಪಂಪನ ಗಮನವನ್ನು ಸೆಳೆದಿದೆ :

ಬಿಡದೆ ಪೊಗೆ ಸುತ್ತೆ, ತೋಳಂ

ಸಡಿಲಿಸದಾ ಪ್ರಾಣವಲ್ಲಭರ್ ಪ್ರಾಣಮನ್- ಅಂ-

ದು- ಒಡಗಳೆದರ್ : ಓಪರ್- ಓಪೋಳ-

ಒಡಸಾಯಲ್ ಪಡೆದರ್!— ಇನ್ನವೇಂ ಸೈ ಪೊಳವೇ !

ಆ ಪ್ರಾಣವಲ್ಲಭರು ಬಿಗಿದ ತೋಳನ್ನು ಸಡಿಲಿಸದೆ ಒಟ್ಟಿಗೇ ಪ್ರಾಣಬಿಟ್ಟರಂತೆ. “ ಒಡಗೂಡಿ ಬಾಳಿದ ಪ್ರಿಯರು ಒಡಗೂಡಿ ಸಾಯುವುದರಂಥ ಪುಣ್ಯವುಂಟೇ ! ” ಎಂದು ಪಂಪನು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆ ಅವನ ಮನೋಧರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ಕನ್ನಡಿ. ಈ ಸೆಜ್ಜೆವನೆಯ ಪ್ರಸಂಗದ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಪಂಪನು ಪೂರ್ವಪುರಾಣವನ್ನೇ ಹೆಜ್ಜೆಹೆಜ್ಜೆಗೂ ಅನುಸರಿಸಿದ್ದರೂ, ಈ ಪದ್ಯ ಮಾತ್ರ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅವನದು ; ಇದನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸದೊಡನೆ ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನವಿಜಯದಲ್ಲೂ (v. ೯೩) ಸೇರಿಸಿ, ಇದರ ಭಾವ ತನಗೆ ಬಲು ಮೆಚ್ಚಿಕೆಯಾದದ್ದೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ಫುಟಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಹೀಗೆ ಅಪ್ರಯಾಸವಾಗಿ ಸಹಮರಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ವಜ್ರಜಂಘ ಶ್ರೀಮತಿಯರ ಪ್ರೇಮಸಂಬಂಧ ಮುಂದಿನ ಜನ್ಮಕ್ಕೂ ತಪ್ಪಲಿಲ್ಲ; ಭೋಗಕಾಂಕ್ಷೆಯೂ ಮುಗಿಯಲಿಲ್ಲ. ‘ ಭೋಗಭೂಮಿ ’ಯಲ್ಲೇ ಇವರು ಮತ್ತೆ ಹುಟ್ಟಿ ಸುಖವನ್ನು ಸವಿಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಆದಿನಾಥನ ಜನ್ಮಾಂತರದ ಗೆಳೆಯ ನೊಬ್ಬನು ಬಂದು ಕನಿಕರದಿಂದ ಎಚ್ಚರಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಹಿಂದೊಮ್ಮೆ ಇವನಿಗೆ ಜಿನಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಭಿರುಚಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿದ್ದವನೂ ಈತನೇ.)—

‘ನಿನಗೆ ಜಯವರ್ಮನಾದಂ-

ದಿನ ಭವದಿಂದಿತ್ತ ಭೋಗಕಾಂಕ್ಷೆಯ ತಿಣ್ಣಂ¹ ;

ಮನದೊಳ್ ಸಮ್ಯಕ್ತದ ದೇ-

ಯಿನಿಸಿಲ್ಲ ದಲೆ-! ಅಮ್ಮ², ಕೈಕೊಳಲ್ಕಿದು ಕಾಲಂ.’

ಎಂದು ಬೋಧಿಸಿ, ಭೋಗತ್ಯಷ್ಟೆಯನ್ನು ಸಡಿಲಿಸುತ್ತಾನೆ; ದಂಪತಿಗಳಿಬ್ಬರಿಗೂ ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನ³ ವನ್ನು ಕೈಕೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಮನೆಯಿಂದ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುವಂತೆ ನಮ್ಮ ಕಥಾ ನಾಯಕನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಜನ್ಮಗಳನ್ನೆತ್ತಿ, ಹೆಚ್ಚುಹೆಚ್ಚಿನ ಪರಿ ಪಾಕವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಕಥೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಕಟ್ಟಕಡೆಗೆ ಅವನು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಮನುವಾದ ನಾಭರಾಜನಿಗೆ ವೃಷಭಸ್ವಾಮಿ ಅಥವಾ ಪುರುದೇವ ನೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಮಗನಾಗಿ ಕೊನೆಯ ಜನ್ಮವನ್ನೆತ್ತಿದನು. ಈ ವೇಳೆಗೆ ಅವನ ಭೋಗಾಸಕ್ತಿ ಕ್ಷೀಣವಾಗಿಬಿಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಅವನು ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಅಂಟಿಯೂ ಅಂಟದಂತೆ ಬಾಳಿ, ಸಂನ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಹೊರಡುವ ಕಾಲ ಒದಗಿತು. ಈ ‘ಪರಿನಿಷ್ಕ್ರಮಣ’ ಸಮಯ ದಲ್ಲಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಸಂಸಾರದ ಅನಿತ್ಯತೆಯನ್ನು ಅವನಿಗೆ ಕೊನೆಯ ಬಾರಿ ಮನಗಾಣಿಸುವ ಒಂದು ಸಂಗತಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆದಿಪುರಾಣದ ಸಾರವೇ ಇದೆಂದು ಬೇಕಾದರೂ ಹೇಳಬಹುದು ; ಪಂಪನು ಇದನ್ನು ಉಜ್ಜ್ವಲವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಪುರುವೇವನು ಸಾಮಂತಗಣದ ನಡುವೆ ಸಭೆಯಲ್ಲಿರುವಾಗ ಇಂದ್ರನು ಆತನನ್ನು ನಾಟ್ಯಪ್ರಸಂಗದಿಂದ ಓಲೈಸಬೇಕೆಂಬ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದನು. ಅವನ ಬಿನ್ನಹಕ್ಕೆ ಪುರು

¹ ತಿಣ್ಣಂ—ಕಠಿನ, ಪ್ರಬಲ ; ² ಅಮ್ಮ—ಅಪ್ಪ !

³ ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನ—ಜೈನಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ದೃಢವಾದ ನಂಬಿಕೆ.

ದೇವನು ' ನಿಮಗೆ ಯಾವುದು ಸಂತೋಷವೋ ಅದಾಗಲಿ ' ಎಂದು ಮುಗುಳುನಗೆಯೊಡನೆ ಸಮ್ಮತಿಕೊಡಲು, ದಿವ್ಯಸಂಗೀತ ಮೊದಲಾಯಿತು. ಬಳಿಕ, ನೀಳಾಂಜನೆಯೆಂಬ ಅಮರನರ್ತಕಿ ಮುಂದೆ ಬಂದಳು :

ಎನಿಸಿದ ನೀಳಾಂಜನೆ ಕ.

ಬಿರ್ನ ಬಿಲ್ಲಿಂ ಮಸೆಸ ವ:ದನನ ಕಣೆ¹ ಬರ್ದುಕಿ-

ತ್ತಿ² ನಿಸುತ್ತ- ಒಳಪೊಕ್ಕಳ್ ಭೋಂ-

ಕೆನೆ ನಿಖಿಳಜನಾಂತರಂಗಮಂ ರಂಗಮುಮಂ....

ತೆರೆ ಸರಿಯಿತು ; ಮದನನೂ ಸಜ್ಜಾದನು. ನೀಳಾಂಜನೆಯ ನಾಟ್ಯದ ಬೆಡಗನ್ನು ಕೇಳಬೇಕೆ!—

ತಾಳದ ಲಯವಂ ನೆಡಿ³, ನೀ-

ಳಾಳಕ⁴, ಹಾರದ ಪೊದಲ್ಲ ಮುತ್ತ- ಎಂಬಿವು ಮುಂ-

ಮೇಳಿಸಿ ಕೈಕೊಂಡುವು ; ಉಳಿ-

ತಾಳಕ⁵ ಕೈಕೊಂಡಳೆಂಬುದೊಂದಜ್ಜರಿಯೇ!....

ಅವಳ ಅಭಿನಯದ ಹೊಸ ಸೊಗಸಿನಲ್ಲಿ ನಾಟ್ಯಾಗಮವೇ ಹೊಸದಾಯಿತು. ತನ್ನ ಹುಬ್ಬಿನ ಒಂದು ಚಲನೆಯಿಂದ ಅವಳು ಪಕ್ಕವಾಡ್ಯದವರಿಗೆ ಲಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಳು. ಒಂದು ಕಡೆಗೆ ಅವಳು ಕಣ್ಣು ತಿರುಗಿಸಿದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಬೆಳುದಿಂಗಳು ತುಂಬಿದಂತಾ ಗುವುದು. ಸಭೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ದೇವತೆಗಳಂತೆ ಮಾನವರೂ ಎವೆ ಯಿಕ್ಕದೆ ಅವಳ ಅಂಗಸೌಷ್ಠವವನ್ನು ನೋಡುವರು.

ಅವಯವದಿಂದಮೆ ದೇವಾಂ-

ಗವಸ್ತ್ರದುಳ್ಳುಡೆ⁶ಯನ್- ಅಕೆಯೋಸರಿಸುವ, ಸೂ-

¹ ಕಣೆ — ಬಾಣ ; ² ಬರ್ದುಕಿತ್ತು — ಹೊರಬಿದ್ದಿತು. ³ ನೀಳಾಳಕ — ಕಪ್ಪಾದ ಮುಂಗುರುಳು ; ⁴ ಉಳಿತಾಳಕ — ಇಲ್ಲಿ, ನೀಳಾಂಜನೆ.

⁵ ಉಳ್ಳುಡೆ — ಒಳ ಉಡುಪು.

ಸುವ ಹಾಲತೆಯನ್- ಅಳವಡಿ-

ಸುವ ಭಂಗಿಯೆ ಮದನರಃಜರಾಜ್ಯವಿಃಸಂ !

ಇಂಥ ಮೋಹಿನಿಯ ನಾಟ್ಯದಿಂದ ಮಿಕ್ಕ ನೋಟಕರ ಮನಸ್ಸು ಸೂತೆಹೋಗುವ ಮಾತಿರಲಿ; ಅದು ಪುರುಪರಮೇಶ್ವರನ ಮನಸ್ಸನ್ನೂ ರಂಜಿಸಿತು—ಶುದ್ಧ ಸ್ಫಟಿಕದಲ್ಲಿ ಬೇರೊಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಕಾಂತಿ ನಿರ್ಲೇಪವಾಗಿ ರಂಜಿಸುವಂತೆ.

ಹೀಗೆ ಜೀವನದ ಸುಖಸಾರವೇ ಇದೆಂಬಂತೆ ನೀಳಾಂಜನೆಯ ಅತಿಶಯ ನಾಟ್ಯವು ನಡೆಯುತ್ತಿರುವಾಗ, ಅದರ ನಡುವೆಯೇ ಅವಳ ಆಯುಸ್ಸು ಮುಗಿಯಿತು; ಮಿಂಚು ಹೊಳೆದು ಮರಿಯಾಗುವಂತೆ ಅವಳು ರಂಗಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಹಾಗೆ ಅದೃಶ್ಯೆಯಾದಳು. ಇದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಸೂತ್ರಧಾರನಾಗಿ ನಿಂತು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ, ಬಹುಶಃ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದ್ದ, ಇಂದ್ರನು ರಸಭಂಗಕ್ಕೆ ಎಡೆಗೊಡದೆ ಅದೇ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಅದೇ ರೀತಿಯ ಬೇರೊಂದು ಪಾತ್ರವನ್ನು ಅನುಸಂಧಿಸಿ, ನಾಟ್ಯ ನಿಲ್ಲದೆ ಮುಂದುವರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು. ಅಲ್ಲಿ ನೆರೆದಿದ್ದ ದೇವಮಾನವರಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗೂ ಈ ರಹಸ್ಯವ ಅರಿವೇ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪುರುದೇವನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ತಿಳಿಯಿತು. ದೇಹ ಎಷ್ಟು ಅನಿತ್ಯವೆಂಬುದನ್ನು ಕಂಡು ಅವನು ಬೆರಗಾದನು; ಒಡನೆಯೇ ಗಾಢವೈರಾಗ್ಯ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿತು :

ಕೋಟಿ ತಿಲಿಂಡಮಃನೀ

ನಾಟಕಮಂ ತೋತಿ^೧ ಮಾಣ್ಣಿಲ್ಲಳ್^೧ ; ಬಗೆಯೊಳ್

ನಾಟ್ಯವಿನಂ- ಅಮರಿ^೨ ಸಂಸ್ಕೃತಿ-

ನಾಟಕಮುಮನೆನಗೆ ನೆಲಿಯೆ ತೋತಿ^೧ದಳೇಗಳ್ !

^೧ ಮಾಣ್ಣಿಲ್ಲಳ್—ಸುಮ್ಮನಾಗಲಿಲ್ಲ ; ^೨ ಅಮರಿ—ದೇವಾಂಗನೆ.

ತನು ರೂಪ ವಿಭವ ಯಾವನ-

ಧನ ಸಾಭಾಗ್ಯಾಯುರಾದಿಗಳ್ಗೆ - ಎಣೆ: ಕಂಡುಮಿಂ.

ಚಿನ ಪೊಳೆಪು ಮುಗಿಲ ನೆಲಲೆ - ಇಂ-

ದ್ರನ ಜಿಲ ಬೊಬ್ಬಳಕೆ¹ಯರ್ಜು ಪರ್ವದ ಭೋಗಂ!...

ಈ ಸುರನರ್ತಕಿಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರವಾದ ಸರಸನಾಟ್ಯವನ್ನಲ್ಲದೆ ಸಂಸಾರನಾಟ್ಯವನ್ನೂ ಕಂಡು — ದೇಹ ರೂಪ ಮೊದಲಾದುವೆಲ್ಲ ಅತಿ ಚಂಚಲಗಳೆಂದು ಪುರುದೇವನು ಮನಗಂಡನು. ಎಲ್ಲ ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲೂ ದುಃಖವೇ ತುಂಬಿ ತುಳುಕುವುದನ್ನು ಧೃಢವಾಡಿ ಕೊಂಡನು. ಕೊನೆಗಾಣದ ಸುಖಶೃಷ್ಟಿಗಳು ದೊರೆಯುವುದು ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಎಂದು ಅರಿತನು. ತಾನು ಇದುವರೆಗೂ ಎಷ್ಟು ಜನ್ಮಗಳನ್ನೆತ್ತಿದ್ದಾಯಿತು, ಎಷ್ಟು ಭೋಗಗಳನ್ನು ಸವಿದ ದ್ದಾಯಿತು, ಎಷ್ಟು ಆಸೆಗಳಲ್ಲಿ ನರಳಿದ್ದಾಯಿತು! ಇದಕ್ಕೆ ಕೊನೆ ಎಲ್ಲಿ!—

ಎನಿತಾನುಮಂಜುನಿಧಿಗಳನ್-

ಅನೇಕನಾಕಂಗಳಲ್ಲಿ ಕುಡಿಡುಂ ಪೋಯ್ತಿ-

ಲ್ಲೆನಗೆ!— ನರಭೋಗಮೆಂಬೀ

ಪನಿಪುಲ್ಲಂ ನಕ್ಕೆ² ತೃಷ್ಣೆ ಪೇಱ್ ಪೋವಪುದೇ!

ಎಲ್ಲ ಭೋಗವೂ ಭಂಗುರ, ಎಲ್ಲ ಸೊಬಗೂ ಅಪಾರ, ಎಲ್ಲ ಆಸೆಯೂ ಅಪಾರ ಎಂಬುದನ್ನು ಪುರುಪರಮೇಶ್ವರನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮನಗಂಡನು. 'ಇನ್ ತಿರಿಯಲಾಱಿ³' ಭವಾಂಭೋಧಿಯೊಳ್' ಎಂದು, ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಬೇಸತ್ತು, ಭೋಗವ ಕಡಿ ಬೆನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿ, ಮುಕ್ತಿಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಪರಿನಿಷ್ಕ್ರಮಣವಾಡಿದನು.

¹ ಬೊಬ್ಬಳಕೆ — ನೀರುಗುಳ್ಳೆ. ² ಪನಿಪುಲ್ಲಂ ನಕ್ಕೆ — ಎಲೆನ ಹನಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಹುಲ್ಲೆ ಸಳನ್ನು ನೆಕ್ಕಿ ದೆರೆ. ³ ತಿರಿಯಲಾಱಿ — ಸುತ್ತಲಾಡಿಸು.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಆದಿಪುರಾಣದ ಒಂದು ಘಟ್ಟ ಮುಗಿಯಿತು. ಪುರುದೇವನು ಉಗ್ರತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಕರ್ಮದ ಬೇರನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ 'ಕೇವಲಜ್ಞಾನ'¹ವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವುದೂ, ಆದಿತೀರ್ಥಂಕರನಾಗಿ ನಿಂತು ಧರ್ಮೋಪದೇಶಮಾಡಿ ಮುಂದೆ ಕಾಲವೊದಗಿದಾಗ 'ಪರಿನಿರ್ವಾಣ'²ಹೊಂದುವುದೂ ಆದಿಪುರಾಣದ ಕಥಾ ವಸ್ತುವಿನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾದರೂ ಅದನ್ನೆಲ್ಲಾ ಇಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದಿನಾಥನ ಜನ್ಮಾವಳಿಯ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಭೋಗದ ನಿರಾಸವನ್ನು ನೋಡಿದೆವು; ಇನ್ನು ವಿಭವದ ನಿಷ್ಕಲತೆಯನ್ನು ಅವನ ಹಿರಿಯ ಮಗನೂ ಪ್ರಥಮ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯೂ ಆದ ಭರತನ ವೃತ್ತಾಂತದಲ್ಲಿ ನೋಡಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಇದನ್ನು ಪಂಪನು ತುಂಬ ಜಾಣ್ಮೆಯಿಂದ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ; ಆದಿತೀರ್ಥಂಕರನ ಧರ್ಮದಿಗ್ವಿಜಯಕ್ಕೂ ಭರತ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಲೌಕಿಕ ದಿಗ್ವಿಜಯಕ್ಕೂ ಇರುವ ಭೇದವನ್ನು ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದಿನಾಥನು ಕೇವಲಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದ ಮೇಲೆ, ಧರ್ಮಾವೃತವನ್ನು ಲೋಕಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ಎರೆಯಲು ತನ್ನ ವಿಹಾರವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡನು. ಈ ಧರ್ಮದಿಗ್ವಿಜಯದಲ್ಲಿ ದಯೆಯೇ ಎತ್ತಿದ ಧ್ವಜ, ಧರ್ಮವೇ ಗೆಲ್ಲುವ ಚಕ್ರಾಯುಧ, ಭವ್ಯಸಮೂಹವೇ ಒತ್ತಿನಡೆಯುವ ಸೇನೆ! ಕೊಲೆಯ ಲೇಪವಿಲ್ಲದ ಈ ಧರ್ಮದ ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ತೀರ್ಥಂಕರನಿಗೆ ತಾವಾಗಿಯೇ ಮಣಿಯುವವರು ಯಾರು!— ಭರತನ ದಿಗ್ವಿಜಯವಾದರೆ ಹೀಗೆ ಸಾಗಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಅಯುಧ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಭಯಂಕರವಾದ ಚಕ್ರರತ್ನವನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅವನು ಸಕಲ ಸೈನ್ಯದೊಡನೆ ದಾಳಿಯಡು

¹ ಕೇವಲಜ್ಞಾನ—ಪರಿಪೂರ್ಣಜ್ಞಾನ; ² ಪರಿನಿರ್ವಾಣ—ಮುಕ್ತಿ.

ತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಪ್ರತಾಪಕ್ಕೆ ಹೆದರಿ ರಾಜರು ಪಾದಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದು ಕಷ್ಟಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ; ದ್ವೀಪನಿವಾಸಿಗಳು ಬೆದರಿ ಓಲೈಸುತ್ತಾರೆ; ಪರ್ವತಪ್ರಾಂತಗಳವರು ವಿನೀತರಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾರೆ. ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೂ ಹರಿದು, ಹೋದ ಕಡೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ನಡುಗಿಸಿ ಭರತನು ವಿಜಯಶಾಲಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ, ಷಟ್ಪಂಡಭೂಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಒಡೆಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ಉಬ್ಬಿನಲ್ಲಿ ಅವನು ವೃಷಭಾಚಲಕ್ಕೆ ಬಂದು, ತನ್ನ ವಿಶ್ವವಿಜಯದ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಿಸುವ ಆಸೆಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ—

ಅದಱಿಱಾಕನೇಕ ಕಲ್ಪ ಶತಕೋಟಿಗಳಿಱಾಳ್ ಸಲೆ ಸಂದ ಚಕ್ರಿವ್ಯಂ-
ದದ ಚಲದಾಱಯದಾಱುತಿಯ ದೀರವ ಚಾಗದ ಮಾತುಗಳ್ ಪೊದ-
ಳೊದವಿರೆ ತತ್ಪ ಶಸ್ತಿಗಳಿಱಾಳ್, ಅತವನೊಯ್ಯನೆ ನೋಡಿ ನೋಡಿ ಸೋ-
ದರ್ಱದು ಕೊಳಗೊಂಡ ಗರ್ವರಸಂ- ಆ ಭರತೇಶ್ವರ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾ !

ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾಗಿ ವಿಜಯವೈಭವವನ್ನು ಗಳಿಸಿದವನು ತಾನೊಬ್ಬನೇ ಅಲ್ಲ. ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪಕೋಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ತಂಡತಂಡವಾಗಿ ಮೆರೆದು, ತಮ್ಮ ಮಹಿಮೆಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಆ ಬೆಟ್ಟದ ತಪ್ಪಲಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇನ್ನೊಬ್ಬನ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಬರಸುವುದಕ್ಕೆ ಕೂಡ ಎಡೆಯಿಲ್ಲದಂತೆ ಅವು ಕಿಕ್ಕಿರಿದಿವೆ! ಭರತಚಕ್ರವರ್ತಿ ಇದನ್ನು ನೋಡಿ ನೋಡಿ ನೋಡಿದನು : ಅದುವರೆಗೂ ಮಡುಗಟ್ಟಿದ್ದ ಅವನ ಗರ್ವರಸ ಸೋರಿಹೋಯಿತು ; ತನ್ನ ಒಣಹೆಮ್ಮೆಗೆ ನಾಚಿಕೆಯುಂಟಾಯಿತು. ಹಿಂದಿನ ದೊರೆಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬನ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಒರಸಿ ಹಾಕಿ ಆ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಬರಸಿ, ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಪಾಲಿಸಿದನು. ಏನು ವಿಜಯ ಇದು!

ಭರತನು ಊರಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದಾಗ ಇನ್ನೊಂದು ಸಂಗತಿಯ ನಡೆಯಿತು. ಅದುವರೆಗೂ ತಡೆಯಿಲ್ಲದೆ ನುಗ್ಗುತ್ತಿದ್ದ ಚಕ್ರ

ರತ್ನವು ರಾಜಧಾನಿಯ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ನಿಂತುಬಿಟ್ಟಿತು. ಹೊರಗಿನ ರಾಜರೆಲ್ಲರೂ ಭರತಚಕ್ರವರ್ತಿಗೆ ತಲೆಬಾಗಿದ್ದರೂ ಅವನ ತಮ್ಮಂದಿರಾದ ಬಾಹುಬಲಿಯೇ ಮೊದಲಾದವರು ಅವನನ್ನು ಅಧಿರಾಜನೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದುದರಿಂದ ವಿಜಯಯಾತ್ರೆ ಮುಗಿದಂತಾಗಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ, ದೇಶದೇಶಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು ಬಂದವನಿಗೆ ಮನೆನಾರ್ತಿಯೇ ವಿಗಡಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ವಿಜಯೋನ್ಮತ್ತನಾದ ಭರತನಿಗೆ ತಮ್ಮಂದಿರನ್ನು ಅಧೀನರನ್ನಾಗಿಸಿದ ಹೊರತು ತೃಪ್ತಿಯಿಲ್ಲ. ಇವನ ಹಠವನ್ನರಿತು, ಬಾಹುಬಲಿಯನ್ನುಳಿದ ಮಿಕ್ಕ ನೂರುಮಂದಿ ಸಹೋದರರು “ ನಮ್ಮ ತಂದೆ ಕೊಟ್ಟ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಈಗ ಅಣ್ಣನ ಹಂಗಿಗೇಕೆ ಸಿಕ್ಕಬೇಕು ? ” ಎಂದು ಆಲೋಚಿಸಿ, ಆ ರಾಜ್ಯವನ್ನೇ ತೊರೆದು, ಮತ್ತೆ ತಂದೆಯ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅವನಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ತಪೋರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದು ನಿಂತರು. ಇವರ ವರ್ತನೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಭರತನಿಗೆ ಬೆರಗುಂಟಾಯಿತು ; ಆದರೆ ಬುದ್ಧಿ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಈಗ ಬಾಹುಬಲಿಯನ್ನು ಕೆಣಕುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಈ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಸಾಹಸ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಹಾಸ್ಯಮಾಡಿ ನಕ್ಕು,

ಭರತಂ ಪಟ್ಟಿಂಡಭೂವಲ್ಲಭನೆನೆ ಸಿರಿಯಂ ಗೆಂಟಿಱೋಳ್¹ ಕೇಳ್ವ ರಾಗಂ-
 ದೆರಸಿರ್ಪ-ಈನಣ್ಣಿ² ಸಾಲುಂ. ಕರೆಜೊಡೆ ಬೆಸನೇನೆಂಬ ಜೀಯೆಂಬ ದೇವಂ-
 ಬ-ಅರಸೆಂಬಾಳೆಂಬ ದೈನ್ಯಕ್ಕೆಲವೊ ತನುವನ್. ಆನೊಡ್ಡು ವಂತು-ಅದಿದೇವಂ
 ಪುರುದೇವಂ ದೇವದೇವಂ ಕುಡೆ ಪಡೆದ ನೆಲಕ್ಕಾ ರೊಳಂ ಪಂಥಮುಂಟೀ ?

ಎಂದು ಭರತನ ದೂತನಿಗೆ ಹೇಳಿಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಇಬ್ಬರೂ ಶೂರರು, ಛಲಗಾರರು ; ಯುದ್ಧವೇ ಒಡ್ಡಿತು. ದೃಷ್ಟಿಯುದ್ಧ ಜಲಯುದ್ಧ ಮಲ್ಲಯುದ್ಧಗಳೆಂಬ ಮೂರರಲ್ಲೂ ಬಾಹುಬಲಿಯೇ

¹ ಗೆಂಟಿಱೋಳ್—ದೂರದಲ್ಲಿ(ಯೇ); ² ನಣ್ಣು—ನಂಟತನ.

ಗೆಲ್ಲುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಅಣ್ಣನು ಸೋಲಿನಿಂದ ಖತಿಗೊಂಡು, ತಮ್ಮನನ್ನು ಘಾತಿಸುವಂತೆ ತನ್ನ ಚಕ್ರಕ್ಕೆ ಬೆಸಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಆ ಚಕ್ರವು ವಿಜಯಿಯಾದ ಬಾಹುಬಲಿಗೆ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಮಾಡಿ ಅವನ ಮಗ್ಗುಲಲ್ಲೇ ನಿಂತುಬಿಡುತ್ತದೆ. ಭರತನ ಮಹಿಮೆಯಲ್ಲಿ, ರಾಜ್ಯಲೋಭಕ್ಕಾಗಿ ಅವನು ಈಗ ಮಾಡಲೆಳಸಿದ ಆಕಾರ್ಯವೆಲ್ಲಿ! ಇದನ್ನು ನೋಡಿ, ವಿಜಯೋತ್ಸಾಹದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬಾಹುಬಲಿಗೆ ವೈರಾಗ್ಯ ಹುಟ್ಟಿಬಿಡುತ್ತದೆ:

ಇನಿಯವು¹ ಮೊವಲೊಳ್, ಸಂಜಿನ
 ಸನಿವೊಲ್ ಒಲಕೆಯ್ ಮುಳಿದು ಕೊಂದಿಕ್ಕುವುವು; ಇಂ-
 ತನೆಯೆನೆ ವಿಷಯಸುಖಾಸ್ವಾ-
 ದನದೊಳ್ ಲಂಪಟುವೇಕೆಯೋ ನರಪಶುಗಳ್ !

“ ತಾನು ಆಸೆಪಟ್ಟ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಭರತನೇ ಆಳಿಕೊಳ್ಳಲಿ, ನಾನು ಜೈನದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತೇನೆ ” ಎಂದು ಬಾಹುಬಲಿ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ, ತನ್ನ ಹೀನಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ನಾಚಿನಿಂತಿದ್ದ ಅಣ್ಣನನ್ನು ಕುರಿತು, ‘ ನೆಲಸುಗೆ ನಿನ್ನ ವಕ್ಷದೊಳೆ ನಿಶ್ಚಳಂ. ಈ ಭಟಿಖಡ್ಗಮಂಡಲೋ-ತ್ಪಲವನವಿಭ್ರಮ ಭ್ರಮರಿಯಪ್ಪ ಮನೋಹರಿ ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿ; ಭೂ-ವಲಯಮನ್- ಅಯ್ಯನಿತ್ತುದುಮನ್- ಆಂ ನಿನಗಿತ್ತೆನ್..

ಇದೇವುದ²ಣ್ಣ! ನೀ-

ನೊಲಿದ ಲತಾಂಗಿಗಂ ಧರಗಂ- ಆಟಿ³ ದಂದು ನೆಗಟ್ಟು ಮಾಸದೇ !

ಅವಧರಿಸದೆ ನಿನ್ನೊಳ್ ಪಿರಿ-
 ದವಿನಯಮಂ ನೆಗಟ್ಟು ದೋಷಮಂ ತಪದೊಳ್ ನೀ-
 ಗುವೆನ್- ಅಸಡಾಗ್ರಹಮಂ ಬಿಸು-
 ಡುವುದು- ಒರ್ಮೆಗೆ ಮಠಿವುದೆನ್ನ ದುರ್ವಿಳಸನ⁴ ವಂ.

ಎಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡು ಒಪ್ಪಿಸಿ, ತಾನು ಆದಿನಾಥನ ಬಳಿಗೆ

¹ ಇನಿಯವು— ಮಧುರವಾದವು; ² ಇವೇವುದು— ಇವರಿಂದ ಏನು!

³ ಆಟಿಸು— ಆಶೇಕ್ಷಿಸು. ⁴ ದುರ್ವಿಳಸನ— ಕೆಟ್ಟ ನೆರತ.

ಹೋಗಿ, “ ಹಿಂದೆ ಲೌಕಿಕ ಯುವರಾಜಪದವಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಿರಿ ; ಈಗ ಸಂನ್ಯಾಸದ ಯುವರಾಜಪದವಿಯನ್ನು ದಯವಾಲಿಸಿ” ಎಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡು ಬಂದು ತಪಸ್ಸಿಗೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾನೆ. ಇನ್ನು, ಭರತನಿಗೆ ಸೇರಿದ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿದ್ದೇನಲ್ಲಾ ಎಂಬ ಕ್ಲೇಶ ಅವನನ್ನು ಬಾಧಿಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದು ಭರತನೇ ಬಂದು ಈ ಮಾನಶಾಲಿಯ ಚರಣಕ್ಕೆರಗಿ, “ ಇದು ನೀನೇ ನನಗೆ ಕೊಟ್ಟ ನೆಲ ; ಅನ್ಯರದೆಂದು ಬಗೆಯಬಹುದೆ ? ‘ ನಿನ್ನನೆ ನೀಂ ಬಗೆಯ ; ಬಗೆಯದಿರ್ ಪೆಪಿಪೆಪಿತಂ ’ ” ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ, ಅವನ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಹದಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ.¹

ವೈರಾಗ್ಯಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ವಿಜಯದ ಎದುರಿಗೆ ಲೌಕಿಕ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ವಿಜಯ ಎಷ್ಟು ಮಂಕಾಗಿ, ಹೀನವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ ! ಭರತನಿಗೆ ತಲೆಬಾಗಲೊಲ್ಲದ ತಮ್ಮಂದಿರೆಲ್ಲರೂ ತೀರ್ಥಂಕರನ ಬಳಿಗೆ ತಾವಾಗಿಯೇ ಹೋಗಿ ಯತಿದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಭರತನಿಗಾದರೂ ತನ್ನ ವಿಜಯಗಳಿಂದ ಏನು ಪ್ರಯೋಜನವಾಯಿತು ? ತನಗೆ ಸಗ್ಗದವರು ಇನ್ನೂ ಇದ್ದಾರಲ್ಲಾ ಎಂಬ ಹುರುಡು ಹುಟ್ಟಿ ಅವನ ನೆಮ್ಮದಿಯನ್ನು ಉಡುಗಿಸಿತು, ಅಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಕೂಡ ಕೈಹಾಕಿಸಿತು. ಇದನ್ನೆಲ್ಲಾ ನೋಡಿ ಭರತನು ಕಡೆಗೆ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಕಲಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಧರ್ಮದಿಂದ ಆಳಿ, ಕೊನೆಗೆ ತಾನೂ ಯತಿದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ತಾಳುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಅವನು ವಂದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಇದುವರೆಗೆ ನೋಡಿದಂತೆ, ಆದಿಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ವೈರಾಗ್ಯ ಪ್ರತಿಸಾದನೆ ರಮ್ಯವಾದ ಎರಡು ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಕವಲೊಡೆದಿದೆ.

¹ ಈ ಬಾಪುಬಲಿಯ ಪ್ರತಿಮೆಯೇ ಶ್ರವಣಬೆಳ್ಳೂಳದ ಗೊಮ್ಮಟೇಶ್ವರ.

ಕಥಾಂಶಗಳು ಸ್ವಾರಸ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿ, ಧರ್ಮತತ್ತ್ವಗಳು ಸನ್ನಿವೇಶದಿಂದ ಉಕ್ಕಿ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಅವು ಮತವಿಚಾರವನ್ನೊಲ್ಲದವರನ್ನೂ ಮೆಚ್ಚಿಸುತ್ತವೆ. ಪಂಪನ ನಿರೂಪಣೆಯ ಒಂದು ವಿಶೇಷಾಂಶವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಭೋಗಗಳು ಕ್ಷಣಿಕವೆನ್ನುತ್ತಾನೆ; ಅವುಗಳ ಪರಿಣಾಮವು ವಿಷಮವೆನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ, ಮಿಕ್ಕ ಕೆಲವರು ಕವಿಗಳೂ ದಾರ್ಶನಿಕರೂ ಮಾಡುವಂತೆ—ಮಾನವವೇಹವೇ ನಿಂಜ್ಯವೆಂದು, ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಸುಖಲೇಶವೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಅವನು ಎಲ್ಲೂ ದೂಷಿಸಿಲ್ಲ. ಪಂಪನಿಗೆ ದೇಹಸೌಂದರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನವಿತ್ತು; ಸಂಸಾರಸುಖದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯಿತ್ತು. ಕ್ಷಣಿಕವಾದರೂ ಧರ್ಮವಿರುದ್ಧವಲ್ಲದ ಸವಿಇದರಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಉಂಟೆಂದು ಅವನು ಅನುಭವಿಸಿ ತಿಳಿದಿದ್ದನು.

‘ಧರ್ಮಂ ಪ್ರಧಾನಂ, ಅರ್ಥಂ

ಧರ್ಮಾಂಘ್ರಿಪಫಲಂ, ಅದರ್ಕೆ ರಸಮಮ ಕಾಮು’

ಎಂದು ಅವನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಆದಕಾರಣ, ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವನು ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಾಕ್ಷಿಗೆ ವಿರೋಧವಾಗಿ ಎಲ್ಲೂ ಮಾನವದೇಹವು ಕಶ್ಮಲದ ಕೂಪವೆಂದು ಅಲ್ಲಗಳೆದಿಲ್ಲ. ಆದರಬದಲು ದೇಹಸೌಂದರ್ಯದ ಆಕರ್ಷಣೆಯನ್ನೂ, ಜೀವನಕ್ಕೆ ಪರಿಮಳವನ್ನು ಕೊಡುವ ಭೋಗಾಂಗಗಳ ಸೊಗಸನ್ನೂ ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ನೀಲಾಂಜನೆಯ ಮನೋಹರನಾಟ್ಯದ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ತನ್ನ ಬಾಳಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಭೋಗಗಳನ್ನೂ ಕೊರತೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದೆ ಅನುಭವಿಸಿ, ಅವುಗಳ ಸವಿಯನ್ನೂ ಅಸ್ಥಿರತೆಯನ್ನೂ ಒಟ್ಟಿಗೇ ಕಂಡು, ಅವಕ್ಕೆ ಮೀರಿದ ಶಾಶ್ವತಸುಖವನ್ನು ಬಯಸುವ ರಸಿಕಹೃದಯ ಅವನದು.

೩. ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನವಿಜಯ

ಭಾರತದ ಕಥೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯ ಬರೆಯುವುದು ಪಂಪನಿಗಿಂತ ಹಿಂದೆಯೇ ಮೊದಲಾಗಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. 'ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನ' ದಲ್ಲಿ ನಾಗವರ್ಮನು (ಕ್ರಿ.ಶ. ಸುಮಾರು ೧೧೪೫) ಈಗ ನಮಗೆ ದೊರೆಯದ ಹಲವು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾವ್ಯಗಳಿಂದ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿ ಉಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಪದ್ಯಗಳೂ ಹೇರಳವಾಗಿ ಬಂದಿವೆ; ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವಾದರೂ ಪಂಪನಿಗಿಂತ ಪ್ರಾಚೀನವೆಂದು ಹೇಳಲು ಅವಕಾಶವುಂಟು. ಇಷ್ಟಾದರೂ, ಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ಕಥೆಯನ್ನು ಒಂದು ಆಯಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆಯಾರೂ ನಿರೂಪಿಸಿರಲಿಲ್ಲ; ಪಂಪನೇ ಇದನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. 'ಕತೆ ಪಿರಿದಾದೊಡಂ ಕತೆಯ ಮೆಯ್ಯಿಡಲೀಯದೆ', ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದನ್ನೂ ಕೈಬಿಡದೆ, 'ಸಮಸ್ತಭಾರತ'ವನ್ನು 'ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನವಿಜಯ'ವಾಗಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಹೇಳಿದ ಕವಿ ಪಂಪ; ಅದನ್ನು ಹೇಳಿಸಿದ ದೊರೆ ಅರಿಕೇಸರಿ.

'ಸಮಸ್ತಭಾರತ' ಎಂಬ ಪದದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಅರ್ಥವೂ ಅಡಕವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಕೆಲವರು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. 'ಸಮಾಸ' ಎಂದರೆ ಕೂಡಿಸುವುದು; ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಕಥೆಯ ಜೊತೆಗೆ ತನ್ನ ಪ್ರಭುವಿನ ಚರಿತ್ರೆಯೂ ಕೂಡಿ ಬಂದಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನೂ ಪಂಪನು ಈ ಮಾತಿನಿಂದ ಸೂಚಿಸಿರಬಹುದು. ಹೇಗೂ, ಅರಿಕೇಸರಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಕೃತಿಗೆ ನಾಯಕನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, 'ಸಂದ- ಅರ್ಜುನನೊಳ್ ಪೋಲ್ವೀ ಕಥಾಭಿತ್ತಿಯನ್- ಅನುನಯದಿಂ ಪೇಱಲೆಂದೆತ್ತಿಕೊಂಡೆಂ' ಎಂದು ಅವನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿಯೇ ಇದ್ದಾನೆ. ಅದರಂತೆ, ಅರಿಕೇಸರಿಯ ಹೆಸರು ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ಅರ್ಜುನನಿಗೂ ಅರ್ಜುನನ

ಸಾಹಸಗಳನ್ನು ಅರಿಕೇಸರಿಗೂ ಸಮಗೊಳಿಸಿ, ಒಬ್ಬನ ಮಾತು ಬಂದಾಗಲೆಲ್ಲ ಇನ್ನೊಬ್ಬನ ನೆನಪು ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ.

ಪೌರಾಣಿಕ ವೀರನೊಬ್ಬನೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಕೆ ಪಡೆಯಲು ಪಂಪನ ನಾಯಕನಿಗೆ ಕೆಲಮಟ್ಟಿನ ಯೋಗ್ಯತೆಯೂ ಇದ್ದಿತು. ಈ ಅರಿಕೇಸರಿಯ ವೃತ್ತಾಂತ ಅವನ ವೇಮುಲವಾಡದ ಶಿಲಾ ಶಾಸನದಿಂದಲೂ (ಕ್ರಿ. ಶ. ಸು. ೯೨೭), ಅವನ ಮೊಮ್ಮಗ ಮೂರನೆಯ ಅರಿಕೇಸರಿಯ ಪರಭಣಿಯ ತಾಮ್ರಶಾಸನದಿಂದಲೂ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೬೬) ಕೊಂಚಮಟ್ಟಿಗೆ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ; ಪಂಪನ ಹೇಳಿಕೆಗಳು ಈ ವಿಷಯವನ್ನೇ ದೃಢಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳಿಗೆ ಅಧೀನವಾಗಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ಚಾಳುಕ್ಯಶಾಖೆಗೆ ಸೇರಿದ 'ಸಾಮಂತಚೂಡಾಮಣಿ' ನಮ್ಮ ಅರಿಕೇಸರಿ. ಸಮ್ರಾಜರಿಗೂ ಸಾಮಂತರಿಗೂ ದೇಹಸಂಬಂಧವೂ ಇದ್ದಿತು. ಮೂರನೆಯ ಇಂದ್ರಚಕ್ರವರ್ತಿಯ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೧೫) ಮಗಳಾದ ರೇವಕನಿರ್ಮುಡಿಯೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಲೋಕಾಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಅರಿಕೇಸರಿ ಮದುವೆಯಾಗಿದ್ದನು. ಅವನು 'ಇಂದ್ರೇಂದ್ರನ (=ಇಂದ್ರರಾಜನ) ತೋಳಿ ತೊಟ್ಟಿಲಾಗಿರೆ ಬಳೆದಂ' ಎಂಬ ಪಂಪನ ಹೇಳಿಕೆಯನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಅರಿಕೇಸರಿಯ ತಾಯಿಯ ತವರುಮನೆಯೂ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟವಂಶವೇ ಆಗಿರಬೇಕೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಈ ನಮ್ಮ ನಾಯಕನು ಚಿಕ್ಕಂದಿನಿಂದಲೂ 'ಪರಬಲದ ನೆತ್ತರ ಕಡಲೊಳಗಣ ಜಿಗುಳಿ ಬಳೆವ ತಿಡಿದೊಳೆ ಬಳೆದಂ.' ಮುಂದೆ, ಇಂದ್ರಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಮಗನಾದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಗೋವಿಂದನೊಡನೆ ಹೋರಾಡಿ, ಅವನ ಹೆದರಿಕೆಯಿಂದ ತನಗೆ ಶರಣಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದ ಬಿಜ್ಜನೆಂಬವನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ಗೋವಿಂದನ ಅಧಿಪತ್ಯವನ್ನೇ ತಪ್ಪಿಸಿ ಇಂದ್ರನ ತಮ್ಮನಾದ ಬದ್ಧೆಗನೆಂಬಾತನಿಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕೈಗೂಡಿಸಿ

ಕೊಟ್ಟ ಸಾಕಸವೂ ಅರಿಕೇಸರಿಯದು. ಇನ್ನು, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು ಯದುವಂಶೀಯರೆಂಬುದನ್ನು ಜ್ಞಾಪಿಸಿಕೊಂಡರೆ, ಅರ್ಜುನನ ಕಥೆಗೂ ಅರಿಕೇಸರಿಯ ಕಥೆಗೂ ಹೋಲಿಕೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಸುಭದ್ರೆ, ಲೋಕಾಂಬಿಕೆ—ಈ ಇಬ್ಬರೂ ಯದುವಂಶದ ಕನ್ಯೆಯರು. ಅರ್ಜುನನಂತೆ ಅರಿಕೇಸರಿಯೂ ತನ್ನ ನಲ್ಲೆಯನ್ನು ಅವಳ ಬಂಧುಗಳ ಇಷ್ಟಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾಗಿ ಹೆರಣಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದು 'ಪ್ರಿಯಗಳ್ಳ' ನೆಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದನೇನೋ. ಅವನಿಗೂ ಲೋಕಾಂಬಿಕೆಯ ಅಣ್ಣನಾದ ಗೋವಿಂದನಿಗೂ ಇದ್ದ ವೈರದಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನ-ಬಲರಾಮರ ವೈಮನಸ್ಯದ ಛಾಯೆ ಇದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು.

ಮೇಲೆ ಗುರುತು ಕಾಣಿಸಿರುವ ಐತಿಹಾಸಿಕಾಂಶಗಳು ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನವಿಜಯದ ಸಮಸ್ಯೆಯೊಂದನ್ನು ಬಿಡಿಸುತ್ತವೆ. ತುಂಬಿದ ಕುರುಸಭೆಯಲ್ಲಿ ದ್ರೌಪದಿಯ ಮುಡಿಯನ್ನು ದುಶ್ಯಾಸನನು ಹಿಡಿದು ಎಳೆದಾಡಿದ್ದೇ ಭಾರತಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಬೀಜವಷ್ಟೆ. ತಮ್ಮ ಅಂತಃಪುರದ ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ಒದಗಿದ ಈ ಘೋರಾಪಮಾನದ ಕಳಂಕವನ್ನು ಪಾಂಡವರು ಶತ್ರುರಕ್ತದಿಂದಲೇ ತೊಳೆಯಬೇಕಾಯಿತು. ದುಶ್ಯಾಸನನನ್ನು ಕೊಂದ ಕೈಯಿಂದ ದ್ರೌಪದಿಯ ಮುಡಿಯನ್ನು ಭೀಮನು ಕಟ್ಟಿದಮೇಲೆ ಈ ಮಾತನ್ನು ಆಡುತ್ತಾನೆ :

ಇದಱಿಱೋಳ್ ಶ್ವೇತಾತಪತ್ರ ಸ್ಥಗಿತ ದಶದಿಶಾಮುಡಲಂ ರಾಜಚಕ್ರಂ
ಪುದಿದಲ್ಯಾ ಡಿತ್ತು-¹ ಅಡಂಗಿತ್ತಿ ದಱಿಱೋಳೆ ಕುರುರಾಜಾನ್ತಯಃ; ಮತ್ಯತಾಪ-
ಕ್ವಿದಱಿಱಿಂದಂ ನೋಡ- ಅಗುರ್ವು² ವಿಫಡುದು-; ಇಸುವೆ ಮಹಾ-

ಭಾರತಕ್ಕಾದಿಯಾಯ್ತು.. ಅ-
ಜ್ಜದಳಾಕ್ಷೀ ಪೇಱ., ಸಾಮಾನ್ಯಮೆ ಬಗೆಯೆ ಭವತ್ಕೇಶಪಾಶಪ್ರಪಂಚಂ !

¹ ಆಲ್ಪಾ ಡಿತ್ತು — ನಿಶ್ಚೇಷವಾಯಿತು; ² ಅಗುರ್ವು — ಭಯಂಕರತೆ.

ದ್ರೌಪದಿಯ ಕೇಶಪಾಶವು ಕುರುಕುಲಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಸಮಸ್ತ ರಾಜಕುಲಕ್ಕೇ ಯಮಪಾಶವಾಯಿತು; ಅದನ್ನು ದುಶ್ಯಾಸನನು ಮುಟ್ಟಿದ್ದೇ ಮಹಾಭಾರತಕ್ಕೆ ಆದಿಯಾಯಿತು! ಈ ವಿಷಯ ಪಂಪನಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗೊತ್ತು. ಆದರೆ ಅವನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ, ವಿಜಯ ಶಾಲಿಯಾದ ಅರ್ಜುನನೊಂದಿಗೆ ತುಲಾಭಾರ ತೂಗಿಸಿಕೊಂಡು ಪಟ್ಟಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮಹಿಷಿ ಯಾರು?—ಭಾರತದ ಚಾಲಕ ಶಕ್ತಿಯಾದ ದ್ರೌಪದಿಯಲ್ಲ, ತವರುಮನೆಯಲ್ಲಿ ತೆಪ್ಪಿಗೆ ಕುಳಿ ತಿದ್ದ ಸುಭದ್ರೆ! ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಅರ್ಜುನ-ಸುಭದ್ರೆಯರ ಪ್ರಣಯ ಕಥೆಗೆ ಪಂಪನು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಎಲ್ಲೆ ಮೀರಿ ಬೆಳಸಿದ್ದಾನೆ. ‘ಕತೆಯ ಮೆಯ್ಗಿಡಲೀಯದೆ’ ಬರೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ನಿಪುಣನಾದ ಕವಿ ಇಲ್ಲೇಕೆ ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದನು? ತನ್ನ ಪ್ರಭುವಿನ ಪಟ್ಟಮಹಿಷಿಯಾದ ಲೋಕಾಂಬಿಕೆಯ ಸಂತೋಷಕ್ಕಾಗಿ ಯದುಕುಲದ ಸುಭದ್ರೆಗೆ ಕಥಾಧ್ಯಷ್ಟಿಯಿಂದ ಎಷ್ಟುಮಾತ್ರಕ್ಕೂ ಸಲ್ಲದ ಈ ವಿಭವ ಗೌರವಗಳನ್ನು ಅವನು ಸಲ್ಲಿಸಿರಬಹುದೆ?

ದ್ರೌಪದಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪಂಪನು ಮಾಡಿರುವ ಇನ್ನೊಂದು ಮಾರ್ಪಾಡನ್ನು ಕುರಿತು ಎರಡು ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ. “ಪಾಂಚಾಲಿ ಪಂಚವಲ್ಲಭಿ” ಯೆಂಬ ದೂರು ತಟ್ಟದಂತೆ ಅವಳನ್ನು ಅರ್ಜುನನೊಬ್ಬನಿಗೇ ಮದುವೆಮಾಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಕೊನೆಯ ತನಕ ಇದನ್ನೇ ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಪಂಪನ ಪ್ರತಿಭೆಗೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನವಿಜಯದಲ್ಲಿ, ಸುಭದ್ರೆಯನ್ನು ವರಿಸಿದ ಬಳಿಕ ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ದ್ರೌಪದಿಯ ಅಭಿಮಾನ ಕಡಮೆಯಾಯಿತೋ ಏನೋ; ಇನ್ನು ಭೀಮನು ಮುಂದೆ ಬರುತ್ತಾನೆ. ವ್ಯಾಸಭಾರತದಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ದುಶ್ಯಾಸನ ವಧೆಯ ಭೀಷಣಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮಾಡುವವನು ಭೀಮ;

ಕೀಚಕನ ಬಾಧೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ದ್ರೌಪದಿ ಕಟ್ಟೀ ಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಹೋಗುವುದು ಭೀಮನಲ್ಲಿಗೆ; ವೇಣೀಬಂಧನದ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಂತೂ, ದ್ರೌಪದಿ ತನಗೆ ನಾದಿನಿಯೆಂಬುದನ್ನೇ ಭೀಮನು ಮರೆತು ಅವಳನ್ನು 'ತನ್ನ ತಳೋದರಿ'ಯಂತೆ ನಡಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ! ಇಲ್ಲಿ ಪಂಪನಿಗೇನೋ ಮರವಿನ ದೋಷ ತಟ್ಟಿತು; ಆದರೆ ಕಥೆ ಬದುಕಿತು.

ದ್ರೌಪದಿ ಅರ್ಜುನನೊಬ್ಬನಿಗೇ ಮಡದಿಯಾಗಿದ್ದಳೆಂಬ ಸಂಗತಿ ಜೈನಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ; ಪಂಪನ ಮಾರ್ಪಾಡಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಪ್ರೇರಣೆ ಇಲ್ಲಿಂದಲೇ ಒದಗಿರಬೇಕು. ಇದೊಂದು ಅಂಶವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಪಂಪನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಬೇರೆಯೂ ಜೈನಕಥೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ. ವ್ಯಾಸ ಭಾರತದ ಸ್ವಾರಸ್ಯಕ್ಕೆ ಅವನು ಮನಸೋತಿದ್ದನು; ವೈದಿಕ ಮತದವನಾದ ಅರಿಕೇಸರಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯನಾಯಕನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಂಪನ ಜೈನಶ್ರದ್ಧೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಥೆಗೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗಿ ತಲೆಹಾಕಿಲ್ಲ. ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನವಿಜಯದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣಿಟ್ಟು ಹುಡುಕಿನೋಡಿದರೆ ಅಲ್ಲೊಂದು ಇಲ್ಲೊಂದು ಜೈನವಾಸನೆಯುಳ್ಳ ಮಾತೂ ಮಾರ್ಪಾಡೂ ಸಿಕ್ಕಬಹುದು; ತ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಪಂಪನು ತುಂಬುಕಂಠದಿಂದ ಘೋಷಿಸದೆ ಇರುವುದಕ್ಕೆ ಅವನ ಜೈನದೃಷ್ಟಿ ಕಾರಣವಾಗಿರಬಹುದು; ಅಷ್ಟೇ. ಸಂಶೋಧನೆಗೆಂದು ಹೊರಟಲ್ಲದೆ, ಯಾವ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಾಚಕನಿಗೂ ಇಲ್ಲಿಯ ಕಥಾನಿರೂಪಣೆಯಿಂದ ಪಂಪನು ಜೈನನೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಗಲಾರದು.

ಮಹಾಭಾರತವು ಲಕ್ಷ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಕಿಕ್ಕಿರಿಯುವ ಮಹಾಗ್ರಂಥ. ಇದರಲ್ಲಿ ನಡುನಡುವೆ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುವ ಉಪಾಖ್ಯಾನಗಳನ್ನೂ ನೀತಿವಿಸ್ತಾರವನ್ನೂ ಕೈಬಿಟ್ಟರೂ,

ಪಾಂಡವರಾಜ್ಯಾಭಿಷೇಕಕ್ಕೆ ಕಥೆಯನ್ನು ಮುಕ್ತಾಯಗೊಳಿಸಿದರೂ,—ಆಗ ಕೂಡ ಅದು ದೀರ್ಘವಾಗಿಯೇ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಪಂಪನು ಇದನ್ನು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ—ತುಂಬ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ—ಹೇಳಬೇಕಾಯಿತು. ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಯಗಟ್ಟಳೆಯ ವಿಸ್ತಾರವನ್ನುಳ್ಳ ಕಥಾಭಾಗವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನುಲ್ಕು ಪದ್ಯ ಎರಡು ವಚನ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಸವಿಗೇಡದಂತೆ ಸಂಕ್ಷೇಪಿಸಬೇಕಾದರೆ ಅವನಿಗೆ ಬಲು ಜಾಣ್ಮೆ ಬೇಕಾಯಿತು. ಈ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಅವನು ಸಜ್ಜಾಗಿಯೂ ಇದ್ದನು; ಪೂರ್ವಪುರಾಣವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಮಾಡಿ ಕೈ ಪಳಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಕೆಲಸ ಅಲ್ಲಿಗಿಂತ ಇಲ್ಲಿ ಕಠಿಣವಾದರೂ, ಅಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಅನುಕೂಲ ಇಲ್ಲಿ ಪಂಪನಿಗಿತ್ತು. ಜೈನನಾದ ಅವನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಒಂದು 'ಲೌಕಿಕ' ಕಥೆ; ಇದರ ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕೂ ಅಭಿರುಚಿಗೂ ಸರಿ ಹೋಗುವಂತೆ ತಿದ್ದಲು ಅವನಿಗೆ ಯಾವ ಅಡ್ಡಿಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಇದರ ಮೇಲೆ 'ಕಿರಾತಾರ್ಜುನೀಯ', 'ವೇಣೀಸಂಹಾರ' ಮೊದಲಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾವ್ಯ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ವೈದಿಕಮತದ ಕವಿಗಳೇ ಭಾರತಕಥೆಯನ್ನು ತಮಗೆ ಇಷ್ಟಬಂದಂತೆ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡು, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಹೆದ್ದಾರಿಯನ್ನು ತೆರೆದಿದ್ದರು. ಈ ಹಿಂದಿನ ಕವಿಗಳಿಂದೆಲ್ಲ ಪಂಪನು ಸೂಚನೆಗಳನ್ನು ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದಾನೆ; ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿತ್ತು ಈಗ ನಮಗೆ ದೊರೆಯದಿರುವ ಭಾರತದ ಭಿನ್ನಪಾಠಗಳಿಂದಲೂ ಬಹುಶಃ ಪ್ರೇರಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾನೆ; ಜೈನಭಾರತವನ್ನು ನೋಡಿದ್ದಾನೆ. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲಾ ಆದಮೇಲೆ, ತನ್ನ ಪ್ರತಿಭೆ ನಡಸಿದ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅಳುಕಿಲ್ಲದೆ ಮುಂದುವರಿದಿದ್ದಾನೆ.

ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನವಿಜಯವು ಕನ್ನಡದ ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿ ಬಿದ್ದ ವ್ಯಾಸಭಾರತದ ನೆರಳಲ್ಲ; ಅಲ್ಲಿಯ ಚಿನ್ನವನ್ನು

ಶೋಧಿಸಿ ತಂದು ಹೊಸದಾಗಿ ಎರಕಹೊಯ್ದು ಒಪ್ಪವಿಟ್ಟು ನಿಲ್ಲಿಸಿದ ನೂತನ ಪುತ್ರಳಿ ಅದು. ಅದರ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪಂಪನು ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ತಿದ್ದಿದ್ದಾನೆ, ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ನಯಗೊಳಿಸಿದ್ದಾನೆ, ಕರ್ತೋರವೆಂದು ತೋರಿದ ಕೆಲವು ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಬೇಕೆಂದು ಕೈಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಹೊಸ ಸೊಗಸನ್ನು ಎರಡೇ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಪಂಪನು ಎಷ್ಟು ಸಂತತವಾಗಿ ಸದ್ದಿಲ್ಲದೆ ಈ ತಿದ್ದುಪಡಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾಹೋಗಿರುವನೆಂದರೆ, ಅವನ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಸಭಾರತದೊಂದಿಗೆ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಹೋಲಿಸಿನೋಡಿದ ಹೊರತು ಅವನ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕಲ್ಪನೆಯ ಪರಿಮಾಣ ನಮಗೆ ಗೊತ್ತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ನೋಡಿದಾಗ, ಮೂಲದ ಈ ಸೊಗಸು ಮರೆಯಾಗಿದೆ, ಈ ಚಿತ್ರ ಮಸಕಾಗಿದೆ, ಇಲ್ಲಿ ತಿದ್ದುವಾಗ ಪಂಪನು ಎಡವಿದ್ದಾನೆ, ಇಲ್ಲಿ ತಪ್ಪುದಾರಿಗೆ ತಿರುಗಿದ್ದಾನೆ — ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಣೆ ಒಂದೊಂದು ಕಡೆ ಎಳಬಹುದು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ವಹಿಸಿ ಬರೆದದ್ದಕ್ಕೆ ಪಂಪನು ತೆರಬೇಕಾದ ದಂಡ ಅದು. ಹೀಗೆ ದೋಷಗಳನ್ನು ಬೆದಕುವಾಗ, ಅವನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿರುವ ಹೊಸ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಮರೆಯದಿದ್ದರೆ ಸಾಕು ; ಅದರ ಸವಿಯಲ್ಲಿ ಟೀಕೆಗಳೆಲ್ಲ ಅಡಗಿಹೋಗುತ್ತವೆ.

ಪಂಪನು ಕಲ್ಪಿಸಿರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ವಿಮರ್ಶೆಮಾಡುವುದು ನಮ್ಮ ಪುಸ್ತಕದ ಗುರಿಗೆ ನಿಲುಕದ ವಿಷಯ. ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ಒಂದೆರಡರ ಕಡೆಗೆ ಬೆರಕು ನೀಡಿ ಮಾತ್ರ ತೋರಿಸಬಹುದು. ಭಾರತ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ದಾರಿಮಾಡಿ ಕೊಟ್ಟ ದ್ರೋತದ ಪ್ರಾರಂಭವನ್ನು ನೋಡಿ: ಕಪಟವರಿಯದ ಧರ್ಮಪುತ್ರನನ್ನು ಸಿಕ್ಕಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಶಕುನಿದುರ್ರೋಧನರು ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಬಲೆಯನ್ನು ಹರಡಿ ಅವನಿಗೆ ಜೂಜಿನ ಹುಚ್ಚು ನೆತ್ತಿಗೇರುವಂತೆ ಮಾಡಿದರೇನೋ, ವ್ಯಾಸಮುನಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ

ಆಸ್ಥಾನಕವಿಯಾದ ಪಂಪನಿಗೆ ಈ ಮೋಸದ ಜೂಜಿನ ರೀತಿ ಹೆಚ್ಚು ಅನುಭವವಾಗಿದ್ದಿತೇನೋ ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. — ಶಲ್ಯನು ಮಡಿದ ಬಳಕ ದುರ್ಯೋಧನನ ಚರ್ಮವನ್ನು ನೋಡಿ: ವ್ಯಾಸ ಭಾರತದಲ್ಲಿ, ಅವನು ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಲಾರದೆ ಒಂದು ದಿನದ ಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಜೀವಗಳ್ಳನಂತೆ ಅಡಗಿಕೊಳ್ಳಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಾದರೆ, 'ಅಭಿಮಾನಧನ' ನಾಗಿ, ಸ್ವಜನ ವಶ್ಯಲನಾಗಿ, ಅಡಿದ ಮಾತನ್ನೂ ಹೂಡಿದ ಹಠವನ್ನೂ ಪ್ರಾಣ ವಿರುವವರೆಗೂ ಸಾಧಿಸುವ ಛಲಗಾರನಾಗಿ, ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ಆಯುಷ್ಯದ ಕೊನೆಯ ದಿನ ದುರ್ಯೋಧನನು ಹೀಗೆ ಬೆಳಗುವುದಕ್ಕೆ ಅವನು ಪಂಪನ ಪ್ರತಿಭೆಯ ತೀರ್ಥದಲ್ಲಿ ಮಿಂದು ನಿಂತಿರುವುದೇ ಕಾರಣ. — ಇನ್ನು ಹಿಡಿಯುವ ಸರಳ ಸ್ವಭಾವವು ಭೀಮನೊಂದಿಗೆ ಅವಳು ಅಡಿದ ಎರಡು ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವುದು; ಖಾಂಡವವನವು ಅಗ್ನಿಗೆ ಆಹಾರವಾದಾಗ ನಡೆದ ಕರುಣಾರ್ಥವಾದ ಸಂಗತಿಗಳು ಒಂದೆರಡು ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲೇ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟುವುದು; — ಹೀಗೆ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಬೆಳಸುತ್ತಾ ಹೋಗಬಹುದು.

ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮಿಗಿಲಾಗಿ, ಪಂಪನ ಒಟ್ಟು ಕಾವ್ಯವನ್ನೇ ವ್ಯಾಸಭಾರತದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿರುವ ಒಂದು ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ವಿವರವಾಗಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ: ಅದು ಗ್ರಂಥರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಪಂಪನಿದ್ದ ಗುರಿ. 'ಪಂಪಭಾರತ' ಎನ್ನುವುದು ವಾಚಕರು ತಮ್ಮ ಸೌಕರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಹೆಸರು; ಪಂಪನೇ ಇಟ್ಟದ್ದು — 'ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನವಿಜಯ.' ಪಂಪನ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಈ ಹೆಸರೇ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಮಹಾಭಾರತವು ಒಂದು "ಮನೆತನದ ಇತಿಹಾಸ"ವಾದರೆ, ಅದರಲ್ಲಿ ಹಲವು ಮಂದಿ ಮಹಾವೀರರ ಜೀವನ ವೃತ್ತಾಂತಗಳು ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರೆ,

‘ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನವಿಜಯ’ದಲ್ಲಿ ನಾಯಕಪಟ್ಟ ದೊರೆತಿರುವುದು ಆ ವೀರರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಮಾತ್ರ. ಕೌರವಸಾಂಡವರ ವೈರದ ಕಥೆಯನ್ನು ಜ್ಞಾಪಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಸಮಸ್ತ ಭಾರತಕ್ಕೆ ನಾಯಕ ನಾಗುವ ಅರ್ಹತೆ ಅರ್ಜುನನಿಗಿಂತ ದ್ರೌಪದಿಯ ಮನಃಪ್ರಿಯ ನಾದ ಭೀಮನಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆಯೆಂದು ಕೆಲವರಿಗೆ ತೋರಬಹುದು. ಆದರೆ, ತನ್ನ ಪ್ರಭುವಾದ ಅರಿಕೇಸರಿಯೊಂದಿಗೆ ಸರಿದೂಗುವುದಕ್ಕೆ ಒರಟು ನಡತೆಯ ಭೀಮನಿಗಿಂತಲೂ ನಯ ವಿನಯ ವಿಕ್ರಮಗಳ ಮೂರ್ತಿಯಾದ ಅರ್ಜುನನೇ ಉತ್ತಮವೆಂದು ಪಂಪನು ಭಾವಿಸಿರಬೇಕು. ಇಷ್ಟರಮೇಲೆ, ಅರ್ಜುನನ ಮಹಿಮೆಯ ಬೇರು ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲೇ ಉಂಟು. ಧರ್ಮ ಪುತ್ರ ಭೀಮಸೇನರಿಬ್ಬರೂ ಹುಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಪಾಂಡು ಕುಂತಿಗಳು ತೃಪ್ತಿಹೊಂದದೆ, ‘ಲೋಕಜ್ಯೇಷ್ಠ’ನಾದ ಮಗನನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂಬ ಹೆಬ್ಬಯಕೆಯಿಂದ ವ್ರತ ಹಿಡಿದು ಅರ್ಜುನನನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅವನು ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ಸ್ವರ್ಗದ ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳೂ ಇಳಿದು ಬಂದು ಗೌರವಿಸುವರು; ಈ ಮಹಿಮೆ ಪಾಂಡು ಪುತ್ರರಲ್ಲಿ ಇನ್ನು ಯಾರಿಗೂ ಒದಗಲಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟಕ್ಕೂ ದೇವೇಂದ್ರನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲ್ಲವೆ ಅರ್ಜುನನು ಹುಟ್ಟಿದ್ದು! ಹೀಗೆ ಜನನಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಪುರಸ್ಕಾರಹೊಂದಿದ ಈ ಶಿಶು ಮುಂದೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೇ ಅಜೇಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಖಾಂಡವದಹನದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇವನನ್ನು ಬೇಡಿದ ಯಾಚಕನು ಅಗ್ನಿ, ಇವನಿಗೆ ಸೋತ ಎದುರಾಳಿ ಇಂದ್ರ. ಇಂದ್ರಕೀಲದ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಇವನು ಕಿರಾತವೇಷದ ಹರನೊಂದಿಗೇ ಸೇನಿಸಿ ಅವನನ್ನು ನೆಲಕ್ಕೆ ಮೆಟ್ಟುತ್ತಾನೆ; ಈ ವಿಜಯಕ್ಕೆ ಬಹು ಮಾನವಾಗಿ ಪಾಶುಪತಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಮುಂದೆ ಭಾರತಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಇವನ ರಥವನ್ನು ನಡಸುವವನು ಸಾಕ್ಷಾತ್

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ. ಕರ್ಣನೊಂದಿಗೆ ನಡೆದ ಸಮರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ ರುದ್ರರು ಮೊಸಲುಗೊಂಡು ಎಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳೂ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಅರ್ಜುನನ ವಿಜಯವನ್ನೇ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಮಹಾ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೇ ದೇವತೆಗಳ ಮೆಚ್ಚಿಕೆಯ ವೀರ ಅರ್ಜುನ. ತನ್ನ ಪರಾಕ್ರಮದ ಜೊತೆಗೆ ಅವರ ಬೆಂಬಲವೂ ಇದ್ದಮೇಲೆ ಇವನಿಗೆ ಯಾವುದು ತಾನೇ ಅಸಾಧ್ಯ!

ಈ ಅಂಶಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಪಂಪನು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲೂ ಬೆಳಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ಅರ್ಜುನನ ಸಾಹಸದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ ಭಾರತಕಥೆಯನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದನು.

‘ಒತ್ತಿ ತಡಿಯಿಂಚಿ¹ ನಿಂದ ರಿಪುಭೂಜಸಮಾಜದ ಬೇರ್ಗಲಂ ನಭ-
ಕೈತ್ತದೆ, ಬಂದು ತನ್ನ ಮಠಿವೊಕ್ಕೊಡೆ ಕಾಯದೆ, ಜಾಗದೊಳ್ಳಿನ-
ಚೊತ್ತದೆ ಮಾಣ್ಡು ಬಾಬ್ಬ ಪುಟುವಾನಸ² ನೆಂಬನ- ಅಜಾಂಡ-
ಮೆಂಬುದೊಂ-

ದತ್ತಿಯ ಪಣ್ಣೊಳಿರ್ಪ ಪುಟುವಲ್ಲವೆ ಮಾನಸನೇ ಮುರಾಂತಕಾ !

ಎಂದು, ಅರ್ಜುನನ ಬಾಯಿಂದಲೇ ವೀರಜೀವನದ ಗುರಿಯನ್ನು ಉದ್ಘೋಷಿಸಿ, ಅದನ್ನೆಲ್ಲಾ ಅವನು ಸಾಧಿಸಿದ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ‘ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನ ವಿಜಯ’ದ ತುಂಬ ವಿस्तರಿಸಿದನು. ಶತ್ರು ಮಿತ್ರರೆಲ್ಲರಿಂದಲೂ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ಅರ್ಜುನನ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಹೊಗಳಿಸಿದನು. ಭಾರತಸಂಗ್ರಾಮ ನಡೆಯುವಾಗ ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರದ ಒಂದು ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಶಪ್ತಕರೊಡನೆ ನಿತ್ಯ ಕಾಳಗವಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅರ್ಜುನನು ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಮರೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸೈಂಧವವಧಿ, ಕರ್ಣವಧಿ ಮೊದಲಾದ ಮಹಾ ಸಂದರ್ಭಗಳಿರಲಿ. ಪಾಂಡವ ದಳಕ್ಕೆ ಸೋಲಾಗುವ ಸೂಚನೆ ಬಂದಿತೆಂದರೆ, ಅರ್ಜುನನ ರಥ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹಾಯ್ದು ಬರುತ್ತದೆ,

¹ ತಡಿಯಿಂಚಿ — ಅಡಗಟ್ಟಿ; ² ಪುಟುವಾನಸ — ಅಲ್ಪಮನುಷ್ಯ.

ವಿಜಯ ಕೈಸೇರುತ್ತದೆ. ಎಷ್ಟೋಸಲ ಭೀಮಸೇನನನ್ನು ಕೂಡ ಅರ್ಜುನನು ಶತ್ರುಗಳ ಕಾಟದಿಂದ ಪಾರುಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಇನ್ನು, ಕೌರವಧ್ವಂಸನಾದಮೇಲೆ ರಾಜ್ಯಾಭಿಷೇಕದ ಸಮಯವೊದಗುತ್ತದೆ. ಪಾಂಡವರಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯನಾದ ಯುಧಿಷ್ಠಿರನೇ ನ್ಯಾಯವಾಗಿ ಪಟ್ಟಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆದರೆ—

‘ಪ್ರಾಯದ ಪೆಂಪೆ ಪೆಂಪೆಮಗೆ! ಮೀಟಿದರಂ ತನೆ ಕೊಂದ ಪೆಂಪು, ಕ. ಟ್ವಾಯದ ಪೆಂಪು, ಶಕ್ರನೊಡನೇಟಿದ¹ ಪೆಂಪು- ಇವು ಪೆಂಪುವೆತ್ತು ನಿ- ಟ್ವಾಯುಗಳಾಗಿ² ನಿನ್ನೊಳಮದಿದುರ್ವು. ನೀಂ ತಲೀವೀಸದೆ- ಉರ್ವರಾ- ಶ್ರೀಯನ್- ಇದಾಗದೆನ್ನದೆ- ಒಳಕೊಳ್ ಪರಮೋತ್ಸವದಿಂ ಗುಣಾ-
ರ್ಣವಾ!’

“ನಮಗೆ ವಯಸ್ಸಿನ ಹಿರಿಯತನವೇ ಹಿರಿಯತನ. ಶೌರ್ಯ ಮಹಿಮೆಗಳ ಹಿರಿಯತನ ನಿನ್ನದು; ನೀನೇ ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನು ವರಿಸು; ಒಳ್ಳೆನೆಂದು ತಲೆಯಲ್ಲಾಡಿಸಬೇಡ” ಎಂದು ಧರ್ಮರಾಜನು ತಾನೇ ಮುಂದೆ ಬಂದು ಅರ್ಜುನನನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿ ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸುತ್ತಾನೆ!

ಪಂಪಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ನಾಯಕಪಟ್ಟ ದೊರೆತ ಮೇಲೆ, ಅವನ ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿಯಾದ ಕರ್ಣನಿಗೂ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ದೊರೆಯಿತು. ದುರ್ಯೋಧನನ ಛಲದಿಂದಲೇ ಭಾರತಯುದ್ಧವು ಒದಗಿತೆಂಬುದು ನಿಜ; ಅವನು ಮಡಿಯುವ ತನಕ ಆ ಕಿಚ್ಚು ನಂದಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ನಿಜ. ಆದರೆ ಪಂಪನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕರ್ಣನು ಸೆಳೆದಷ್ಟು ದುರ್ಯೋಧನನು ಸೆಳೆದಿಲ್ಲ. ‘ದುಶ್ಯಾಸನ ಕರ್ಣ ಶಕುನಿ ಸೈಂಧವರೆಂಬ ದುಷ್ಟಚತುಷ್ಟಯ’ ದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣನನ್ನೂ ಒಮ್ಮೆ ಪಂಪನು ಸೇರಿಸಿದ್ದರೂ, ಅದೊಂದು

¹ ಶಕ್ರನೊಡನೇಟಿದ — ಇಂದ್ರನೊಡನೆ ಒಂದೇ ಹೀತದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ;

² ನಿಟ್ಟಾಯುಗಳಾಗಿ — ಚಿರಕಾಲ ನಿಲ್ಲುವವುಗಳಾಗಿ.

ಕ್ಷಣಿಕವಾದ ಆಪಾದನೆ; ಅಷ್ಟೆ. ಪಂಪನ ಹೃದಯದ ಅಂತರಾಳದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣನ ದುರ್ವೈವವನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಶೇಷ ಮರುಕವಿದೆ, ಅವನ ಮಹಾಸತ್ತ್ವವನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಶೇಷ ಗೌರವವಿದೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ, ಪಂಪನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕರ್ಣವಧೆ ಭಾರತ ಸಂಗ್ರಾಮದ ಕೇಂದ್ರದೃಶ್ಯ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಅದರ ಕೊನೆಯ ಗುರಿಯೂ ಹೌದು. 'ಕರ್ಣಂಗೊಡ್ಡಿತ್ತು ದಲ್ ಭಾರತಂ!'— ಈ ಮಾತನ್ನು ಕೃಷ್ಣನ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಪಂಪನು ಆಡಿಸುತ್ತಾನೆ; ಅಷ್ಟೇ ಸಾಲದೆಂಬಂತೆ ಅರ್ಜುನನಿಂದಲೂ ಹೇಳಿಸಿ ದೃಢಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕುಂತಿಯ ಈ ಚೊಚ್ಚಲು ಮಗನನ್ನು ಆಹುತಿಯಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಅಷ್ಟು ಭೀಷಣವಾದ ರಣಯಜ್ಞ ಒಡ್ಡಿತೇನೋ! ತಾನು ಸೂತಪುತ್ರನಲ್ಲ, ಪಾಂಡವರಿಗೆ ಸೋದರನಾಗಬೇಕು ಎಂದು ಕರ್ಣನು ಕೇಳಿದ ಬಳಿಕ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಸಡಿಲಿಸಿದ್ದರೆ ಭಾರತದ ಕಥೆಯೇ ಬೇರೆಯಾದಾರಿಯನ್ನು ಹಿಡಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಕಡೆಗೆ ಪಾಂಡವರಿಗಾದರೂ ಇವನು ತಮ್ಮ ಹಿರಿಯಣ್ಣನೆಂದು ಮುಂಚೆ ಗೊತ್ತಾಗಿದ್ದರೂ ಚೆನ್ನಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ, ತನ್ನ ಕಣ್ಣು ಮುಂದೆ ಬೆಳೆದ ಐವರು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ತಾನು ಹೆತ್ತಾಗಲೇ 'ನಿಧಾನಮನ್-ಈಡಾಡುವಂತೆ' ಗಂಗೆಯ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊರೆದು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದ ಈ ಒಬ್ಬನನ್ನು ಕುಂತಿ ಬಲಿಗೊಟ್ಟಳು. ಕುಲಕ್ಷಯವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ಮೇಲೆ,

'ಕೊಂತಿ ಬಂದು, ಕರ್ಣನ ಕಳೇವರಮಂ ತಟ್ಟಿ ಕೊಂಡು,
ಪಾಂಡವರಯ್ಯರುಮನ್-ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರಿಸಿ—

ನಿಮ್ಮಣ್ಣನ್, ಎನ್ನ ಸಿರಿಯ ಮ-

ಗಂ, ಮಾತೇಂ ಕರ್ಣನ್-. ಆಂ ಮಹಾಪಾತಕಿಯೆ!

ನಿಮ್ಮಯ ಮೋಹದಿನ್ಹಾ- ಈತಂ-

ಗೆ. ಆಂ ಮಾಡಿದೆನ್ಹಾ- ಇನಿತನೆಂದು ಶೋಕಂಗೆಯ್ದುಳ್ಳಾ.

ಆ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಪಾಂಡವರಿಗೂ ಅಳಲು ಉಕ್ಕಿಬಂದು—

ಆಠಿ¹ಪಿದರಾರುಮಿಲ್ಲೆ ಮಗೆ ನೀನೆಮಗಣ್ಣ ನಯಾ- ಎಂಡು. ಮುನ್ನ ಮಾಂ-
ಆಠಿದೊಡೆ, ಪಟ್ಟಮಂ ನೆಲನುಮಂ ನಿನಗಿತ್ತು ಕುರುಪ್ರಧಾನನೊಳ್ಳಾ
ಕಠಿಪ¹ನೆ ನಿಚ್ಚಟಂ² ಬಿಸುಟು ನಿನ್ನಯ ಪೇಟ್ಟುದು ಗೆಯ್ಯು,

ಪಾಪು³ಯಾ

ನೆಠಿ⁴ಯೆನೆ ಬಾಯ ತಂಬುಲದೊಳಂ ಮಡಗೂಟ⁴ಂ⁴ಳಂ- ಅಗವಲ್ಲಳಾ!

ಎಂದು ಅವರು ಹೆಲುವಿದರು. ಆ ರೀತಿ ಅವರು ಖಂಡಿತವಾಗಿ
ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ದುರ್ರೋಧನನ ಮೇಲಿನ ಕೋಪವನ್ನು
ತೊರೆದು, ಕರ್ಣನಿಗೆ ವಿಧೇಯರಾಗಿ ಅವನು ಅನುಭವಿಸಿ
ಬಿಟ್ಟದ್ದೇ ಪರಮಪ್ರಸಾದವೆಂದು ಭಾವಿಸಿಕೊಂಡು ಬಾಳು
ತ್ತಿದ್ದರು; ಕರ್ಣನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವ ಬದಲು ಅರ್ಜುನನು ಅವನ
ಪಾದಪೀಠದ ಬಳಿ ನಿಂತು ಓಲೈಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಇತ್ತ ದುರ್ರೋ
ಧನನಿಗಾದರೆ, ಪಂಪಭಾರತದ ಕಥೆಯ ಪ್ರಕಾರ, ಕರ್ಣನು
ಯಾರೆಂಬುದು ಮೊದಲೇ ಗೊತ್ತಿತ್ತು; ಕರ್ಣನಿಗೆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು
ಒಪ್ಪಿಸಿ ಅವನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ತಾನು ಬಾಳಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶವೂ
ಇತ್ತು. ಆದರೆ ಆ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಲು ದುರ್ರೋಧನನು
ಎಕೋ ತಡಮಾಡಿದನು; ಅಷ್ಟರಲ್ಲೇ, ಅವನಿಗೂ ಭೀಮನಿಗೂ
ಕೋಪ ಮಸಗಿ, ವೈರ ಬೆಳೆದು, ಉರಿ ಹೊತ್ತಿದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ
ಕರ್ಣನು ಸುಟ್ಟುಹೋದನು :

ಉದಧಿತರಂಗ ತಾಟಿತ ಧರಾತಳಮಂ ನಿನಗಿತ್ತು, ನಿನ್ನ ಕೊ-

ಟ್ಟುದನೆ ಪಸಾದಮೆಂದು ಪೊಡೆವಟ್ಟು ಮನೋಮುದದಿಂದೆ ಕೊಂಡು ಬಾ-

¹ ಕಠಿಪು—ಕ್ರೋಧ; ² ನಿಚ್ಚಟಂ—ನಿಶ್ಚಲವಾಗಿ; ³ ಪಾಪು—ಕ್ರಮ;
 ⁴ ಮಡಗೂಟ—ಉಂಡು ಬಿಟ್ಟ ಅನ್ನ.

ಒತ್ತಿದುವೆ ಬಯಕ್ಕೆ ಮುಂ ; ನಿನಗದಂ ಕಿಡಿಪಂದು- ಎಲೆ ಕರ್ಣ,
ಕೇಶು¹ವಾ-
 ದುದು ನಿನಗೆ- ಆ ವೃಕೋದರನ ಕಾಯ್ವ²ನೆ ಪೊತ್ತಿಸಿದೆನ್ನ ಕಾಲೆಗಂ !

ಎಂದು ಕರ್ಣನನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ದುರ್ಯೋಧನನು ರೋದಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕಲಹ ಬೆಳೆಯದೆ ಇದ್ದರೆ ಎರಡು ಪಕ್ಷದವರೂ ಕರ್ಣನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಬಾಳಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಘಳಿಗೆಯಿಂದಲೇ ಕರ್ಣನ ಬೆನ್ನು ಹತ್ತಿ ಅವನಿಗೆ ತಾಯ ಒಲುಮೆಯನ್ನೂ ಕುಲದ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನೂ ತಪ್ಪಿಸಿದ್ದ ದುರ್ಯೋಧನದ ಸಂಕಲ್ಪವೇ ಬೇರೆಯಾಗಿತ್ತು!

ದ್ರೋಣಾಚಾರ್ಯನ ಕೈಕೆಳಗೆ ಹಸ್ತಿನಾವತಿಯ ರಾಜಪುತ್ರರೊಡನೆ ತಾನೂ ಶಸ್ತ್ರಾಭ್ಯಾಸಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ, 'ಕೌರವ ಗೆಲ್ಲಂ ಪ್ರಾಣಂ ಬರ್ಪುಕೃತಿಯೊಳೆ ಬಾಣಾಸನ ಬಾಣಪಾಣಿ ಕರ್ಣಂ ಬಂದಂ' ಎಂದು ಪಂಪನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಧನುರ್ಧಾರಿ ಕೌರವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಾಣವಾಗಿ ಬರಲಿಲ್ಲ; ಪಂಪಭಾರತಕ್ಕೇ ಪ್ರಾಣವಾಗಿ ಬಂದನು. ಅವನ ತ್ಯಾಗದ, ಸ್ನೇಹದ, ಕೆಚ್ಚಿನ, ಪೌರುಷದ ಸನ್ನಿವೇಶ ಬಂದಿತೆಂದರೆ ಪಂಪನ ಕೊರಳು ಉಬ್ಬುತ್ತದೆ, ಕವಿತೆ ಉಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಪಂಪ ಭಾರತದ ಮೊದಲಿನ ಎಂಟು ಆಶ್ವಾಸಗಳಲ್ಲಿ, ಗೋಗ್ರಹಣ ವೃತ್ತಾಂತದ ಕೊನೆಯವರೆಗೆ, ಕರ್ಣನ ವಿಚಾರ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬರಲು ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ;—ಅದೆಲ್ಲಾ ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನನ ಏಕಾಂಗ ಸಾಹಸದ ಕ್ಷೇತ್ರ. ಆ ಬಳಿಕ ಸಂಧಿಯ ಪ್ರಯತ್ನ ಮುರಿದು ಬಿದ್ದು, ಯುದ್ಧವು ಒಡ್ಡಿದಮೇಲೆ ಕರ್ಣನು ಮುಂದೆ ಬಂದು ನಿಲ್ಲುತ್ತಾನೆ; ರಂಗದ ಮಧ್ಯಭಾಗವನ್ನೇ ಆಕ್ರಮಿಸುತ್ತಾನೆ.

¹ ಕೇಶು — ಧೂಮಕೇಶು ; ² ಕಾಯ್ವು — ಕೋಪ.

ತನ್ನ ಜನನದ ಗುಟ್ಟನ್ನು ಕೃಷ್ಣನು ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಊದಿ ಹೋದಮೇಲೆ ಕರ್ಣನಿಗೊಂದು ಸಮಸ್ಯೆ ಒದಗಿತು. ತಾನು ಅಂಬಿಗನ ಮಗನೆಂದೇ ಅದುವರೆಗೂ ಅವನು ನಂಬಿದ್ದನು ; ತನಗಿಲ್ಲದೆ ಹೋದ ಕುಲಗೌರವಕ್ಕೆ ಹತ್ತುಪಾಲು ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಕಲಿತನದ ಗೌರವವನ್ನು ಬೆಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲದ ತನಗೆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಒಂದೇ ಕೃದಯವನ್ನು ತನ್ನೊಡನೆ ಸಮ ಭಾಗವಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ ದುರ್ಯೋಧನನ ಹಗೆಯೇ ತನ್ನ ಹಗೆ ಯೆಂದು, ಅವನು ಪಾಂಡವರನ್ನು ಏಕನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ದ್ವೇಷಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಈಗಲಾದರೋ, ಅವರು ತನ್ನ ತಮ್ಮಂದಿರೆಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಪ್ರಾಣಮಿತ್ರನನ್ನು ಕೈಬಿಟ್ಟು ಈ ಹೊಸ ನಂಟ ರೊಡನೆ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವ ಆಲೋಚನೆ ಅವನಿಗೆ ಕ್ಷಣವಾತ್ರವೂ ಹೊಳೆಯಲಿಲ್ಲ ; ಆದರೆ ತನ್ನ ಸೋದರರೆಂದು ಗೊತ್ತಾದಮೇಲೆ ಅವರನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದು ಹೇಗೆ ಎಂಬ ಚಿಂತೆ ಹುಟ್ಟಿತು :

ಆಠಿವಂ ಸೋದರರೆಂದು ಪಾಂಡವರನ್- ಇನ್ನಂತೆನ್ನ ರಂ ಕೊಲ್ತೆನ್- ; ಅ-
ಒ ಟ್ಠಿ ಟ್ಠಿ ಟ್ಠಿ ನಂ ಬಿದ ನೃ ಪಂ ಗಂ ತು- ಅಜಿ^೨ ಯೋಳ್

ತಪ್ಪುವೆ !—

ಎಂಥ ಕಠಿನ ಸಮಸ್ಯೆ !—ತಮ್ಮಂದಿರನ್ನು ಕಾಯಲೂ ಬೇಕು ; ನೆಚ್ಚಿದ ಒಡೆಯನಿಗಾಗಿ ಕಾದಲೂ ಬೇಕು. ಕರ್ಣನ ಪಾಲಿಗೆ ಈ ಎರಡು ಕರ್ತವ್ಯಗಳೂ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಎದುರಾಗಿ ನಿಂತು ಬಿಟ್ಟುವು. ಇಷ್ಟೇ ಸಾಲದೆಂಬಂತೆ, ಕುಂತಿ ಬೇರೆ ಬಂದು ತನ್ನ ತಾಯ್ತನಕ್ಕೆ ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿ “ ಅರ್ಜುನನ ಮೇಲೆ ಪುರಿಗಣೆ^೧ ಯನ್ನು ತೊಡುವುದಿಲ್ಲ, ಮಿಕ್ಕವರು ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದರೂ ಕೊಲ್ಲುವುದಿಲ್ಲ ” ಎಂಬ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಕರ್ಣನಿಂದ ಪಡೆದಳು. ಈ ಧರ್ಮ ಸಂಕಟದಲ್ಲಿ ಅವನು ಏನುಮಾಡಬೇಕು ? ಆದಷ್ಟು ಶೌರ್ಯದಿಂದ

¹ ಅಜಿ—ಯುಧ ; ² ಪುರಿಗಣೆ—ದಿವ್ಯಾಸ್ತ್ರ (?).

ಯುದ್ಧಮಾಡಿ ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಜೀವವನ್ನೇ ತೆತ್ತುಬಿಡುವುದೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದನು.

ಕರ್ಣನಿಗೆ ಒಡ್ಡಿದ ಸಮಸ್ಯೆಯೇ ಭಾರತಸಂಗ್ರಾಮದ ತಿರುಳು. ಒಂದು ಕುಲದೊಳಗೆ ಅಂತಃಕಲಹವು ಹುಟ್ಟಿದರೆ, ಒಂದೇ ರಕ್ತದಿಂದ ಜನಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಅತ್ತ ಕೆಲವರು ಇತ್ತ ನಿಂತು ಸೆಣಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂದರೆ ಇಂಥ ಧರ್ಮಸಂಕಟವೊದಗಲೇ ಬೇಕು; ಕರ್ತವ್ಯ ಹೀಗೆ ಕವಲೊಡೆಯಲೇಬೇಕು. — ಈ ಮನಃಕ್ಷೋಭೆಯ ಕರಾಳಚ್ಛಾಯೆ ಭಾರತಯುದ್ಧದ ಒಟ್ಟು ಕಥೆಯನ್ನೇ ಮುಸುಕಿದೆ. ಹಾಗೆ ನೋಡಿದರೆ ಕರ್ಣನೇ ವಾಸಿ. ಯುದ್ಧವನ್ನಾದರೂ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದನು; ದುರ್ಯೋಧನನು ತನ್ನಲ್ಲಿಟ್ಟಿದ್ದ ನೆಚ್ಚಿಕೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ನಡೆಯಲು ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಹೆಣಗಿದನು. ಭೀಷ್ಮ, ದ್ರೋಣ, ಶಲ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಕೌರವಪಕ್ಷದ ವೀರರನ್ನು ಕುರಿತು ಈ ಪ್ರಶಂಸಾ ವಾಕ್ಯವನ್ನೂ ಆಡುವಂತಿಲ್ಲ. ಇವರು ದುರ್ಯೋಧನನ ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವನ್ನೂ ಬಿಡಲಾರರು; ಪಾಂಡವರ ಮೇಲಿನ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನೂ ತೊರೆಯಲಾರರು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ದುರ್ಯೋಧನನಿಂದ ಸೇನಾಧಿಸತ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದಮೇಲೆ ಭೀಷ್ಮನು ತನಗೇ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವ ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿ:

ಎನ್ನನೆ ನಚ್ಚಿದನಾ, ಅನುವರ-

ಕ¹- ಎನ್ನನೆ ಪೂಣಿಸಿದನಾ²- ಎನಗೆ- ಎರಡು- ಒರನ್ನರೆ³ ದಲಾ; ಎಂತು ಕಾದುವೆ-

ನೆನ್ನೆಯ ಮಕ್ಕಳೊಳಮೆನ್ನ ನೊಮ್ಮಕ್ಕಳೊಳಂ !—

¹ ಅನುವರಕೆ—ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ; ² ಪೂಣಿಸಿದನಾ—ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿಸಿದನು;

³ ಒರನ್ನರೆ—ಒಂದೇ ಬಗೆಯವರು.

ಇದೇ ಅವನ ಕಷ್ಟ! ಇದರಿಂದ ಎಷ್ಟೋ ಸಲ ಅವನು ಮೇಲುಮೇಲೆ ತೋರಿಕೆಗಾಗಿ ಯುದ್ಧಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಇವನ ವರ್ತನೆಯನ್ನು ದುರ್ಯೋಧನನು ಕಂಡು, “ ಪಾಂಡವರ ನಂಟ ತನವನ್ನೇ ನೀವು ನೆನೆಯುತ್ತಿದ್ದೀರಿ, ನನ್ನ ಅನ್ನದ ಋಣವನ್ನಾ ಸ್ವಲ್ಪ ನೆನೆಯಿರಿ ” ಎಂದು ಮೂದಲಿಸಿದಾಗ ಮಾತ್ರ ಅತಿಶಯ ಶೌರ್ಯದಿಂದ ಹೋರಾಡುತ್ತಾನೆ. ಕಡೆಗೆ, ಜೀವಕ್ಕೆ ಬೇಸತ್ತು ತನ್ನ ಮರಣದ ಉಪಾಯವನ್ನು ಪಾಂಡವರಿಗೆ ತಾನೇ ಬೋಧಿಸುತ್ತಾನೆ. ದ್ರೋಣ ಶಲ್ಯರ ಮಾತೂ ಇಲ್ಲಿಗೇ ಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ.— ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕಲ್ಲುಮಾಡಿಕೊಂಡು ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಪಕ್ಷವನ್ನು ಪಟ್ಟು ಹಿಡಿಯಬಾರದಾಗಿತ್ತೆ? ಅಮಿತ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಶತ್ರುಸೇನೆಯನ್ನು ಲೀಲೆಯಿಂದ ತರಿದೊಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದ ಈ ಮಹಾಶೂರರು ತಮ್ಮ ಹೃದಯದೌರ್ಬಲ್ಯವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಜಯಿಸಲಾರದೆ ಹೋದರು. ಕುಟುಂಬಕಲಹದ ದುರಂತ ಪರಿಣಾಮವೇ ಇದು.

ಕೌರವಪಕ್ಷದ ಅಪಜಯಕ್ಕೆ ಇನ್ನೊಂದು ಕಾರಣವಿತ್ತು. ದುರ್ಯೋಧನನು ಯಾರ ಸಹಾಯವನ್ನು ನೆಚ್ಚಿಕೊಂಡಿದ್ದನೋ ಆ ಪ್ರಮುಖರಿಗೆಲ್ಲ ಕರ್ಣನಲ್ಲಿ ವೈಮನಸ್ಯವಿತ್ತು. ಭೀಷ್ಮ ದ್ರೋಣ ಅಶ್ವತ್ಥಾಮ ಶಲ್ಯ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆಲ್ಲ ಕರ್ಣನು ಕುಲಹೀನನೆಂದು ತಿರಸ್ಕಾರ; ಅವನನ್ನು ದುರ್ಯೋಧನನು ಉಬ್ಬಿಸಿದ್ದಾನೆಂದು ಅಸಮಾಧಾನ. ಇತ್ತ ಕರ್ಣನಿಗಾದರೆ ಇವರೆಲ್ಲರ ಸೊಕ್ಕನ್ನು ಕಂಡು ರೋಷ; ದುರ್ಯೋಧನನ ಅನ್ನವನ್ನುಂಟು ಅವನಿಗೇ ಎದುರುಬೀಳುವ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಕಂಡು ಅಪನಂಬಿಕೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಎಷ್ಟೋ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಇವರಿವರ ಹುರುಡು ಹಗೆತನಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಬಿಡುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಒಂದು ಸಲ ಅಶ್ವತ್ಥಾಮನಿಗೂ ಕರ್ಣನಿಗೂ ಹತ್ತಿದ ಜಗಳ ಕೈಮೀರಿದಾಗ,

ಅಸಪಳಮಾಗಿಯು- ಈ ನ.

ಮ್ತು ಸೈನ್ಯಂ- ಇಂತೂರ್ವರೂರ್ವರೂರ್ವ ಸೇನಸಿ ಖಳ-

ವ್ಯಸನದೊಳೆ ಕೆಟ್ಟುದಲ್ಲದೊ-

ಡೆ ಸುಯೋಧನ ನಿನಗೆ ಮಲೆವ ಮಾರ್ವಲಮೊಳವೇ ?

ಎಂದು ಕೃಪನು ವ್ಯಸನದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಶತ್ರುಗಳಮೇಲೆ ಒಗ್ಗಟ್ಟಿನಿಂದ ಕೈಮಾಡಬೇಕಾದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಈ ಶೂರರು ಕೋಪಾವೇಶದಿಂದ ಸಮರತ್ಯಾಗಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ ಹಿಂಜರಿಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಭೀಷ್ಮ-ಕರ್ಣರಿಗೆ ಸ್ಪರ್ಧೆ ಹುಟ್ಟಿ ವಿರಸಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿದ ಒಂದು ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಪಂಪನು ಬಲು ಸೊಗಸಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ; ಅದರಲ್ಲಿ, ಅವರವರು ಆಡಿದ ಎರಡು ಮಾತಿನಲ್ಲೇ ಅವರವರ ತೀಲಸತ್ತ್ವಗಳು ಪ್ರಕಾಶವಾಗುವಂತೆ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಶದವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ ಪಂಪನ ಪಾತ್ರರಚನೆ ರಸಪೋಷಣೆಗಳ ರೀತಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಭೀಷ್ಮನಿಗೆ ವೀರಪಟ್ಟವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ, ಹಗೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ನನ್ನ ಮಂಚದ ಕಾಲಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದನೆಂದು ದುರ್ಯೋಧನನು ಹಿಗ್ಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಈ ಮುಪ್ಪಿನ ಮುದುಕನು ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಎದುರಿಸಿ ನಿಲ್ಲಬಹುದು, ತಾನೇ ಸಾಕಿದ ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳೊಡನೆ ಹೇಗೆ ಮನಸ್ಸುಟ್ಟು ಕಾದಬಹುದು—ಎಂದು ಕರ್ಣನಿಗೆ ಪ್ರಬಲವಾದ ಸಂದೇಹ; ಪಟ್ಟವನ್ನು ತನಗೆ ಕಟ್ಟಲಿಲ್ಲವಲ್ಲಾ ಎಂದು ಅಸಮಾಧಾನ ಬೇರೆ. ಆಗ—

ಭಗವತಿಯೇಱಿವೇಱ್ವ ತೆಡಿಡಿಂ ಕಥೆಯಾಯ್ತಿವರೇಱಿ¹ ; ನೀನಿಂ
ಬಗೆದು- ಇವರಿನ್ನುಂ- ಅಂತಿವರೆಂದು ವಿನೋಹಿಸಿ ವೀರಪಟ್ಟಮಂ

¹ ಕಥೆಯಾಯ್ತಿವರೇಱಿ—ಇವರ ಪರಾಕ್ರಮವೆಲ್ಲ ಕಥೆಯ ಮಾತಾಯಿತು.

ಬಗೆಯದೆ ಕಟ್ಟಿದ್ದು: ಗುರುಗಳಂ ಕುಲವೃದ್ಧರನಾ- ಅಜಿಗುಯ್ವ ಕೆ-
ಮ್ನುಗೆ¹ ಪಗವಾಡಿಯೊಳ್² ನಗಿಸಿಕೊಂಡೊಡೆ ಬಂದಪುದೇಂ ಸುಯೋಧನಾ!
ಎಂದು ಕರ್ಣನು ತುಂಬಿದ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಸ್ಯಮಾಡುತ್ತಾನೆ.
ಈ ಕಂಗೆಟ್ಟ ಮುದುಕನಿಗೆ ಬದಲು ನನಗೆ ವೀರಪಟ್ಟವನ್ನು
ಕಟ್ಟು ಎಂದು ದಿಟ್ಟತನದಿಂದ ಸೂಚಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕರ್ಣನ ಈ
ಅವಿನಯದ, ಅಹಂಕಾರದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಋಜು
ಸ್ವಭಾವದ ದ್ರೋಣಾಚಾರ್ಯನು ಸಿಡಿದೆದ್ದು ನಿಂತನು. ' ಸಿಂಗದ
ಮುಳ್ಳುಂ ನೆಗೆಬ್ಬೀ ಗಾಂಗೆಯರ ಮುಳ್ಳುಂ- ಇಳಿಕೆ
ವಡೆಗುಮೆ!' ಎಂದು ಗರ್ಜಿಸಿದನು. ಅಷ್ಟಕ್ಕೇ ನಿಲ್ಲದೆ,

ಕುಲಜರನಾ- ಉದ್ಧತರಂ ಭುಜ-

ಬಲಯುತರಂ ಹಿತರನಾ- ಈ ಸಭಾಮುಖ್ಯವೊಳ್ ಅ-

ಗ್ಗಲಿಸಿದ ಮವದಿಂ ನಾಲಗೆ

ಕುಲಮಂ ತುಬ್ಬು³ ಪ ಮೊಲ್- ಉಱಿವೆ⁴ ನೀಂ ಕೆಡೆನ:ಡಿಮೈ !

ಎಂದು ಕರ್ಣನನ್ನು ಮೂದಲಿಸಿ, ಅವನ ಕುಲವನ್ನು ಎತ್ತಿ
ಆಡಿಬಿಟ್ಟನು. ಈಗ ಕರ್ಣನ ರೋಷವನ್ನು ಕೇಳಬೇಕೆ? ಕುಲ,
ಕುಲ ಎಂದು ಮಾತೆತ್ತಿದ್ದಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ತನ್ನ ಸೂತಕುಲವನ್ನು
ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವ ಇವರ ವರ್ತನೆಯನ್ನು ಅವನು ಎಷ್ಟೆಂದು
ಸಹಿಸಿಯಾನು :

ಕುಲಮಂ ಮುನ್ನಂ- ಉಗ್ಗ ದಿಪಿರೇಂ ಗಳ ! ನಿಮ್ಮ ಕುಲಗಳಂತು ಮಾ-
ಮರ್ವಲೆವರನಾ⁵ ಅಟ್ಟಿತಿಂಬುವೆ? — ಕುಲಂ ಕುಲಮಬ್ಬು. ಚಲಂ ಕುಲಂ,

ಗುಣಂ

ಕುಲಂ-, ಅಭಿಮಾನವೊಂದೆ ಕುಲಂ-, ಅಣ್ಣು⁶ ಕುಲಂ ! ಬಗೆವಾಗಳಾ-

ಈಗಳೀ-

¹ ಕೆಮ್ಮಿಗೆ — ಸುಮ್ಮನೆ ; ² ಪಗವಾಡಿಯೊಳ್ — ಶತ್ರುಗಳ ಪಾಳೆಯದವ
ರಾದ. ³ ತುಬ್ಬು — ಸೂಚಿಸು ; ⁴ ಉಱಿವೆ — ಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡದೆ.

⁵ ಮಾರ್ವಲೆವರನಾ — ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವವರನ್ನು. ⁶ ಅಣ್ಣು — ಪೌರುಷ.

ಕಲಹದೊಳ- ಅಣ್ಣ, ನಿಮ್ಮ ಕುಲ- ಆಕುಲಮಂ ನಿಮಗುಂಟು-

ಮಾಡುಗುಂ !

ಹೀಗೆಂದು ಪೌರುಷಮಂತ್ರವನ್ನು ಉದ್ಘೋಷಿಸಿ, ಇವರು ಎಬ್ಬಿ ಸಿದ್ದ ಕುಲದ ಭೂತವನ್ನು ಅಣಗಿಸಿದನು ; ನಿಜವಾದ ಕುಲ ಯಾವುದೆಂದು ಸಾರಿದನು. ತನಗೆ ಉಂಟಾದ ಅಪಮಾನದ ಆವೇಶದಲ್ಲಿ,

ಗಂಗಾಸುತಂ ಪೃಥಾಸುತ-

ರಂ ಗೆಲ್ಲೊಡೆ ತಪಕೆ ಪೋಪೆನ್- ; ಅವರ್ಗಳ ಕಯ್ಯೊಳ್

ಗಾಂಗೇಯನಬಿಡೊಡೆ- , ಅಹಿತರನ್-

ಆಂ ಗೆಲೆ ತಳ್ತು- ಇಱಿವೆನ್- ಅನ್ನೆಗಂ ಬಿಲ್ವಿಡಿಯೆಂ !

ಎಂದು ಹಿಂದುಮುಂದು ನೋಡದೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟನು.

ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ನಡೆದರೂ ಭೀಷ್ಮನು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸುಮ್ಮನೆ ನೋಡುತ್ತಾ ಅಚಲಿತನಾಗಿ ಕುಳಿತಿದ್ದನು. ಕರ್ಣನು ಪಂಥವನ್ನು ಹೂಡಿದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಮಾತಿಗೆ ಅವಕಾಶವುಂಟಾಯಿತು. ಕರ್ಣನ ಘೋಷಣೆಗೆ ಭೀಷ್ಮನು ಏನು ಉತ್ತರ ಕೊಡಬಹುದೆಂದು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುತ್ತೇವೆ. ಇದು ಆ ಉತ್ತರ :

ಕಲಿತನಸುಕುರ್, ಜವ್ವನದ ಸೂಕುರ್, ನಿಜೇಶನ ನಚ್ಚು, ಮಿಕ್ಕ ತೋ-
ಳ್ಳಲದ ಪೊಡಪುರ್—ಕರ್ಣ, ನಿನಗುಳ್ಳನಿತೇನೆನಗುಂಟೆ ?—ಭಾರತಂ
ಕಲಹಂ- ಇದಿರ್ಜುವಂ ಹರಿಗನ್- ಅಪ್ಪೊಡೆ, ನೊಕ್ಕಳಮೇಕೆ ನೀಂ ಪಳಂ.
ಚಲೆದಪೆಯಣ್ಣ ? ಸೂಲ್ವಡೆಯಲಪ್ಪುದು ಕಾಣ ಮಹಾಜಿರಂಗದೊಳ್.

ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದೂ ಆರಿಸಿ ತೂಕಮಾಡಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ ಮಾತು ; ಒಂದೊಂದೂ ಕರ್ಣನ ಅಹಂಕಾರಕ್ಕೆ ಕೊಡತಿಯ ಪೆಟ್ಟಿನಂತೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಮುಂದಿರುವುದು ಭಾರತಯುದ್ಧ ; ಎದುರಿಸಿ ನಿಲ್ಲುವವನು ಅರ್ಜುನ ! ಈಗಿನಿಂದಲೇ ಏತಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟೊಂದು ಎದ್ದೆದ್ದು ಹಾರಾಡುತ್ತೀಯಪ್ಪಾ ? ಈ ಮಹಾ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಸರದಿಯೂ ಬರುತ್ತದೆ ಕಾಣಯ್ಯ, ಆತುರ

ಪಡಬೇಡ-ಎಂದು ಭೀಷ್ಮನು ಕರ್ಣನಿಗೆ ಭರವಸೆ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. 'ಸೂರ್ಯ-ಪಡೆಯಲವ್ವುದು ಕಾಣ' ಎಂಬ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಅರ್ಥ ತುಂಬಿದೆ! ಈ ಸಮರದಲ್ಲಿ, ಕುರುಪಕ್ಷದ ನಾಯಕರಿಗೆಲ್ಲ ಕಾದಾಡುವ ಸರದಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತು ವಿಜಯ ದೊರೆಯುವ ಸಂಭವವಿಲ್ಲ. ಭೀಷ್ಮನ ಸರದಿ ಬಂದಿದೆ, ಮತ್ತೊಬ್ಬನ ಸರದಿ ಬರುತ್ತದೆ, ಕರ್ಣನದೂ ಬರುತ್ತದೆ; ಆದರೆ ಕರ್ಣನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿರುವಂತೆ ಅಲ್ಲಿಗೇ ನಿಲ್ಲದೆ ಯುದ್ಧ ಮುಂದುವರಿಯುವ ಸಾಧ್ಯತೆ!

ಭೀಷ್ಮನು ಇಷ್ಟನ್ನು ಆಡಿದ ಬಳಿಕ, ಮುದುಕನಾದ ತಾನು ಏನು ಮಾಡಬಲ್ಲೆನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಪೀಠಿಕೆ ಹಾಕುತ್ತಾನೆ:

ಮುದುಪರ ಬಿಲ್ವಲೈಯುಂ- ಇತಿ^೧-

ವದಟುಂ ಬಗೆವಾಗಳು- ಅಣ್ಣನೆಂದಂತುಟಿ : ತ-

ಪ್ಪದು; ಕರಮೆ ತುಚ್ಛಮಕ್ಕುಂ

ಕದನದೊಳು!—ಇನ್ನೆನ್ನ ನುಡಿದ ನುಡಿಯಂ ಕೇಳಿಂ :

ಪಿದಿಯೆ ಚಕ್ರಮನೆಂಬ ಚಕ್ರಿಯನು^೧- ಇಳಾಚಕ್ರಂ ಭಯಗೊಳ್ಳನು
ಪಿಡಿಯಿಸ್ತೆಂ ಕರಚಕ್ರಮು; ನರರಥಂ ತೂಳ್ಳು^೨- ಆ ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರದಿಂ
ಪಡುವೆಣ್ಣಾವುದು^೩ ಪೋಗೆ ಪೋ ಗಡ! ಇಸುನೆಂ; ನಿಜ್ಜಂ ಧರಾಧೀಶರಂ
ಪಡಲಿಟ್ಟಂತಿ ಮೆಯ್ಯನು^೪- ಓವದೆ^೫ ಪಯಿಂಭಾಸಿರ್ವರಂ^೬ ಯುದ್ಧದೊಳು.

—ಮುದುಕರ ಶಕ್ತಿಯೆಲ್ಲ ಕರ್ಣನು ಹೇಳಿದಷ್ಟೇ; ಅವರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಏನಾದೀತು—ಎಂದು ಭೀಷ್ಮನು ಮೊದಲು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು, ಬಳಿಕ ಕೈಕೊಳ್ಳುವ ಅಸಾಧಾರಣ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ನೋಡಿ. ಕರ್ಣನ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗೂ ಅಡಕ್ಕೂ ಎಷ್ಟು ಅಂತರ! ಮಾತು

^೧ ಚಕ್ರಿಯನು—ಕೃಷ್ಣನನ್ನು; ^೨ ತೂಳ್ಳು—ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟು; ^೩ ಪಡುವೆಣ್ಣಾವುದು—ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಎಂಟುಗಾವುದ ದಡರ; ^೪ ಓವದೆ—ನಿಷ್ಕರಣವಾಗಿ; ^೫ ಪಯಿಂಭಾಸಿರ್ವರಂ—ಹತ್ತು ಸಾವಿರ ಮಂದಿಯನ್ನು.

ಕೊಟ್ಟದ್ದೇ ಅಲ್ಲವೆ, ತಾನು ಸೇನಾಪತಿಯಾಗಿದ್ದ ಹತ್ತು ದಿನ ದೊಳಗೆ ಅಷ್ಟನ್ನೂ ಭೀಷ್ಮನು ಸಾಧಿಸಿದನು !

ಮೇಲಿನ ದೃಶ್ಯದಲ್ಲಿ ಭೀಷ್ಮ-ಕರ್ಣ ಪ್ರಸಂಗದ ಒಂದು ಮುಖವನ್ನು ಮಾತ್ರ ನೋಡಿದೆವು; ಇದರ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖದ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಹೊರತು ಪಂಪನು ರಚಿಸಿರುವ ಚಿತ್ರದ ಸ್ವಾರಸ್ಯ ಪೂರ್ಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಸೇನಾಧಿಪತ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಕರ್ಣನು ಭೀಷ್ಮನೊಡನೆ ಇಷ್ಟೊಂದು ಹುರುಡಿಸಿದನಷ್ಟೆ. ಅವನು ಶರಶಯ್ಯೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದಮೇಲೆ, ಕರ್ಣನು ತನಗೆ ವೀರಪಟ್ಟ ಕಟ್ಟಲು ಬಂದ ದುರೈ್ಯೋಧನನನ್ನು ತಡೆದು ಆ ಗೌರವ ಪ್ರೋಣನಿಗೆ ಸಲ್ಲುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ತೊರೆದಿದ್ದ ಬಿಲ್ಲನ್ನು ಮತ್ತೆ ಹಿಡಿದು, ದ್ರೋಣನ ಕೈಕೆಳಗೆ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಕಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅವನೂ ಬಿದ್ದಮೇಲೆ ತನ್ನ ಸರದಿಯೇ ಬಂದಿತು. ಮೊದಲದಿನ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೊರಡುವ ಮೊದಲು ಕರ್ಣನು—

ಸಸುರ್ವೊನ್ನ ರಥಮನೇಱಿ, ಮುನ್ನೊರ್ವನೆ ಶರಶಯನಮೊಳಿದರ್
ಗಾಗೇಯನಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ರಥಮಿಱಿದು, ಮೂಱಿಸೂಲ್ ಬಲವಾಡು,
ತದೀಯ ಪಾವಸಪ್ಪಂಗಳಂ ತಲೆಯೊಳಿಟ್ಟುಕೊಂಡು —

ಅಂ ಮಾತಱಿಯದೆ ಮುಳಿದುಂ

ನಿಮ್ಮಡಿಯು ನೋಯೆ ನುಡಿದೆನ್ . ಉಱಿವೆ- ಏಳಿಸಲ¹. ಏನ್-
ಎಮ್ಮಳವೆ? ಮಱಿವುದಾ ಮನ-

ದುಮ್ಮಚ್ಚ² ಮನ್- ಅಜ್ಜ. ನಿಮ್ಮನೆರೆ³ ಯಲೆ ಬುವೆಂ.

ಧುರವೊಳ್ಳ ನಿಮ್ಮಡಿಯು ಗೆಲಲೆ-

ಅರಿಯ[ರನ- ಆ] ಪಾಂಡುಸುತರನ- ಎಮ್ಮಂದಿಗರ- ಅ.

ಚ್ಚರಿಯಲೆ ಗೆಲ್ಲರೆಂಬುಪು.

ಹರಿಗನೊಳಿಱಿದು- ಎತ್ತುಮೆನ್ನ ಚಲಮನೆ ಮೆಱಿವೆಂ.

¹ ಏಳಿಸು—ಅಲ್ಲಗಳೆ; ² ಉಮ್ಮಚ್ಚ — ಕ್ರೋಧ; ³ ಎರೆ—ಬೇಡು.

—ಹೀಗೆಂದು ಭೀಷ್ಮನಿಗೆ ಕರ್ಣನು ಅರಿಕೆಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಹಿಂದಿನ ಅಹಂಕಾರವೆಲ್ಲಿ, ಇಂದಿನ ವಿನಯವೆಲ್ಲಿ! ಭೀಷ್ಮರಿಗೇ ಗೆಲ್ಲಲು ಅಸಾಧ್ಯರಾದ ಪಾಂಡವರನ್ನು ತನ್ನಂಥವರು ಗೆಲ್ಲುವುದು ಎಂದಿಗಾದರೂ ಸಾಧ್ಯವೇ? ಈಗ ತಾನು ಕಾಡುವುದು ಗೆಲವಿಗಲ್ಲ, ಭಲಕ್ಕಾಗಿ. ಕರ್ಣನ ಈ ಹೃದಯಪರಿವರ್ತನೆ ಭೀಷ್ಮನ ಹೃದಯವನ್ನೂ ಕರಗಿಸಿತು. ಕರ್ಣನ ಬಿನ್ನಹದಲ್ಲಿರುವ ಉನ್ನತಗುಣವೇ ಭೀಷ್ಮನ ಉತ್ತರದಲ್ಲೂ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ:

ನುಡಿವುಸಂ ಪತಿಭಕ್ತಿಯ ಪೊಸಿ ನೀನು ನುಡಿಸೈ ; ಪಿಪಿಪಂದದಿಂ
ನುಡಿದೆಯಲ್ಲೆ. ಮವಾಯು¹. ಅನೋಘಂ ; ಸಃಪ್ಪ ಡೆಯಲ್ಲೆ-

ಎನಗಕ್ಕುಂ- ಇ-
ನ್ನೆಡೆಯೊಳು- ಎಂ [ದಯಾ-]. ಅಪೆಂದುದದೇಂ ತಪ್ಪಾದುದೆ?

ನಮೋವಜರಾ² ಜಸಂ-
ಬಡೆವ ಭಾರ್ಗವರಪ್ಪದಪಿಂಪಂ ನಂಟಿರುಂ- ಅಗಮಹೀಪತಿ.

ಹಿಂದೆ ಕರ್ಣನು ಆಡಿದ್ದ ಕಟುವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಈರ್ಷ್ಯೆಯೂ ಸೇರಿ ತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಭೀಷ್ಮನು ಈಗ ಮರೆತನು ; ಆದರಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತಿಯ ಉತ್ಕರ್ಷವನ್ನೇ ಕಂಡು ಕರ್ಣನ ಬೆನ್ನು ತಟ್ಟಿದನು. ತನ್ನ ಶೌರ್ಯವನ್ನು ತೋರಲು ಅವಕಾಶ ಬೇಗ ದೊರೆಯಬೇಕು ಎಂದು ಕರ್ಣನಂಥ ವೀರನು ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಮುಂದುವರಿದರೆ ತಪ್ಪೇನು?—ಇದೆಲ್ಲದರ ಜೊತೆಗೆ ತನಗೂ ಕರ್ಣನಿಗೂ ಇದ್ದ ಒಂದು ಬಾಂಧವ್ಯವೂ ನೆನಪಾಯಿತು. ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾದ ಪರಶುರಾಮರೇ ತಮ್ಮಿಬ್ಬರಿಗೂ ಧನುರ್ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಲಿಸಿದ ಗುರುಗಳು ; ಆದಕಾರಣ, “ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಬಂಧುಗಳೂ ಹೌದು, ಕರ್ಣ!” ಎಂದು ಭೀಷ್ಮನು ಔದಾರ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಕರ್ಣನು ಸೂತಪುತ್ರನೆಂದೇ ತನ್ನ ನಂಬಿಕೆ

¹ ಮವಾಯು — ನನ್ನ ಶಾರ್ಕ ; ² ಒವಜರಾ — ಉಪಾಧ್ಯಾಯನು.

ಯಾಗಿದ್ದರೂ, ' ನೀನೆಮಗೆ ಕುಂತಿಯ ಗಾಂಧಾರಿಯ ಮಕ್ಕಳ ಲೆಕ್ಕವೆ ಮೊಮ್ಮನೈ' ಎಂದು ವಾತ್ಸಲ್ಯದ ಮಾತನ್ನಾಡಿ ಕರ್ಣನ ಮನಃಖೇದವನ್ನೆಲ್ಲಾ ತೊಳೆಯುತ್ತಾನೆ. (ಈ ಮಾತು ದಿಟವೂ ಹೌದೆಂದು ಪಂಪಭಾರತದ ಭೀಷ್ಮನಿಗೆ ತಿಳಿಯದು.) ಕೊನೆಗೆ—

ಸಿನ್ನನೆ ನಚ್ಚಿದಂ ಕುರುಮಹೀಪತಿ ; ಸಿನ್ನ ಶರಾಳಿಗಳ್ಳೆ ಮು-
ನ್ನಂ ನಡುಗುತ್ತಮಿರ್ಪುದು- ಅರಿಸಾಧನಸಂಪದಂ- ಅಂತೆ ಶಸ್ತ್ರಸಂ-
ಪನ್ನನೆ ಆಗಿ, ಶಲ್ಯನನೆ ಸಾರಥಿಯಾಗಿರೆ ಮಾಡಿ ಕಾದು ನೀಂ
ನಿನ್ನೆಯ ಬಲ್ಲ ಮಾಲ್ಕಿಯೊಳ್.. ಇದಂ ನುಡಿದೆಂ ನಿನಗಂಗಳಲ್ಲಭಾ.

ಎಂದು ಭೀಷ್ಮನು ಕರ್ಣನನ್ನು ಹೊಗಳಿ, ಉಚಿತವಾದ ಸಲಹೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತಾನೆ. “ ಶಲ್ಯನಂಥ ' ನೆಗಟ್ಟು ಕುಲದ ಚಲದ- ಒಳ್ಳಿನ ಭೂಪ'ನನ್ನು ನನಗೆ ತೇರು ನಡಸೆಂದು ಸೊಕ್ಕಿನಿಂದ ಕೇಳುವುದೆ? ಕುಲಹೀನನೆಂಬ ಅಪವಾದ ಈಗಾಗಲೇ ನನಗೆ ಬಂದಿಲ್ಲವೆ! ಸಾವುಗಲವುಗಳನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ, ನನ್ನ ಪೌರುಷದಿಂದ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಸುತ್ತೇನೆ” ಎಂದು ಕರ್ಣನು ಹೇಳಲು, ಆ ನುಡಿಯಂತೂ ಭೀಷ್ಮನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿಯುತ್ತದೆ. ಅವನು ತನ್ನ ಮೊದಲ ಸಲಹೆಯನ್ನೇ ಕರ್ಣನಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಒತ್ತಿ ಹೇಳಿ ಅವನನ್ನು ಹರಸಿ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾನೆ.

ಮುಂದಿನ ಕಥೆಯನ್ನು ಬೆಳಸಲು ಮನಸ್ಸಿದ್ದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಅರ್ಜುನನೊಂದಿಗೆ ನಡೆದ ಕೊನೆಯ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣನ ತೇಜಸ್ಸು ಪ್ರಜ್ವಲಿಸಿತು :

ಬೆಳಗುವ ಸೊಡರ್ಗಳ ಬೆಳಗ.

ಗ್ಗಳಿಸುವ ವೋಲಾ ವೋಪ ವೋಯ್ತಿಯೊಳ್, ತೇಜಂ ಪ-
ಜ್ಜಳನೆ ತಲತಲಿಸಿ ತೊಳತೊಳ.

ತೊಳಗಿದನಾ- ಅಸ್ತಮಯಸಮಯದೊಳ್ ದಿನಪಸುತಂ !

ಆರುವ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ದೀಪದ ಕುಡಿ ಮತ್ತಷ್ಟು ಉರಿದೇಳುವ ಹಾಗೆ, ಸೂರ್ಯಪುತ್ರನು ತನ್ನ ಅಸ್ತಮಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ತೊಳಗಿದನಂತೆ!—ಇಲ್ಲಿ ಕರ್ಣನಿಗೆ ಉರಿಯುವ ದೀಪದ ಹೋಲಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವುದೂ, ಅವನನ್ನು ದಿನಪಸುತನೆಂದು ಕರೆದಿರುವುದೂ ಪಂಪನ ಪ್ರತಿಭೆಗೆ ಉಜ್ಜ್ವಲವಾದ ಸಾಕ್ಷಿ.

ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರವೊಂದು ಮಹಾಶ್ಮಶಾನ. ಅಲ್ಲಿ ಕಾದಿದ ಮಹಾವೀರರ ಕೊನೆಯ ಸಾಹಸವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿ ಅವರು ಬಿದ್ದ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ವೀರಗಲ್ಲನ್ನು ಒಂದೆರಡು ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸುವುದು ಪಂಪನ ಪದ್ಧತಿ. ಪಂಪಭಾರತದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಚರಮ ಶ್ಲೋಕಗಳು ತುಂಬಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ, ಕರ್ಣನ ಮೇಲಿನ ಅವನ ಪದ್ಯ ಅದ್ವಿತೀಯವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಎಲ್ಲ ಸಹೃದಯರ ನಿರ್ಣಯ. ಅದನ್ನು ರಚಿಸುವಾಗ, ಕರ್ಣನ ಶೌರ್ಯ ಸತ್ಯ ಸತ್ತ್ವ ತ್ಯಾಗಗಳ ಚಿತ್ರವೇ ಪಂಪನ ಕಣ್ಣು ಮುಂದೆ ಕಟ್ಟಿರಬೇಕು. ಈ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ಹೃದಯವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕರ್ಣನೊಬ್ಬನೇ ತುಂಬಿದ್ದನು. ಭಾರತಕಥೆಯ ಮಿಕ್ಕ ಪಾತ್ರಗಳ ಮಾತಿರಲಿ; ಕಾನ್ಯನಾಯಕನಾದ ಅರ್ಜುನ-ಅರಿಕೇಸರಿಯನ್ನೇ ಒಂದು ಕ್ಷಣದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರದೂಡಿದ್ದನು. ಹಾಗೆ ಕರ್ಣನ ಮಹಿಮೆ ಪಂಪನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೂರೆಗೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ, ಅವನು 'ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನವಿಜಯ'ದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದನೇ?—

ನೆನೆಯದಿರಣ್ಣ ಭಾರತದೊಳ್- ಇನ್ ಪೆಠಿರಾರುಮನ್- ಒಂದೆ ಚಿತ್ತದಿಂ
ನೆನವೊಡೆ ಕರ್ಣನಂ ನೆನೆಯ: ಕರ್ಣನೊಳ್- ಆರ್ ದೊರೆ!— ಕರ್ಣ-
ನೆಠಿ, ಕ-

ರ್ಣನ ಕಡುನನ್ನಿ, ಕರ್ಣನಳವು-, ಅಂಕದ ಕರ್ಣನ ಚಾಗಮೆಂದು ಕ-
ರ್ಣನ ಪಡೆಮಾತಿನೊಳ್ ಪುದಿದು ಕರ್ಣರಸಾಯನಮಲಿ ಭಾರತಂ !

೪. ಕವಿತೆಯ ರೀತಿ

ಆದಿಪುರಾಣ ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನವಿಜಯಗಳ ತಳಕಟ್ಟನ್ನು ನೋಡಿ ಅಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮಹಾವ್ಯಕ್ತಿಗಳೊಬ್ಬಬ್ಬರ ಗುರುತು ಮಾಡಿಕೊಂಡಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಕವಿತಾಗುಣಾರ್ಣವನ ಆಳವನ್ನು ಶೋಧಿಸಿದಂತೆ ಆಗಲಿಲ್ಲ; ಆ ಹೆಚ್ಚುಯಕೆಯೂ ಇಲ್ಲಿ ನಮಗಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಕಥೆಗೂ ಉಪ ಸಂದರ್ಭಗಳಿಗೂ ಪುಷ್ಟಿಕೊಡುವ ವರ್ಣನೆಯಿದೆ, ವಾಕ್ಚಿತ್ರವಿದೆ; ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿ ಪಂಪನ ಲೋಕಾನುಭವವಿದೆ; ಈ ಅನು ಭವಕ್ಕೆ ರೂಪುಗೊಟ್ಟಿರುವ ಪ್ರತಿಭೆಯಿದೆ. ಇದೆಲ್ಲ ಇದೆಯೆಂ ಬುದಕ್ಕಾದರೂ ಒಂದೆರಡು ನಿದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಪಂಪನ ಕವಿತೆಯ ರೀತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದಲ್ಲದೆ ಈ ಪುಟ್ಟ ಪುಸ್ತಕವೂ ಪೂರ್ಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ತನ್ನ ಕೃತಿಗಳೆರಡರಲ್ಲಿ ಪಂಪನಿಗೆ ಯಾವುದರ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಮನುತೆಯಿತ್ತೋ ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟ; ಆದರೆ ನಾಚಕ ರಿಗೆ ಯಾವುದು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಿಯವೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟ ವಲ್ಲ. ಆದಿಪುರಾಣವನ್ನು ಬರೆದು ಪಂಪನು 'ಪುರಾಣಕವಿ' ಯೆಂಬ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದನು; ರನ್ನನು ಈ ಕಾವ್ಯವನ್ನು 'ಉಪಮಾತೀತ' ವೆಂದು ಹೊಗಳಿದನು. ಇದರ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವಾದ ದೃಷ್ಟಿಯಿದೆ, ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಇಂಪೂ ಗಾಂಭೀರ್ಯವೂ ಇವೆ. ಆದರೆ, ಸನ್ನಿವೇಶಗಳ ಸ್ವಾರಸ್ಯವೂ ಜೀವ ತುಂಬಿ ಮೆರೆಯುವ ಬಗೆಬಗೆಯ ಮಹಾವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಸಮ್ಮಿಳನವೂ ಕಿರುನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅಡಗಿಸುವ ಜಾಣ್ಮೆಯೂ ಪಂಪಭಾರತದಲ್ಲಿರುವಷ್ಟು ಆದಿಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ ವೆಂದು ರಸಜ್ಞರು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲೇ ಬೇಕು. ಇದರ ಮೇಲೆ ಆದಿಪುರಾಣದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ—ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅದರ ಗದ್ಯಭಾಗ

ದಲ್ಲಿ—ಪಾಂಡಿತ್ಯದ ಸೆಡಿತ ಹೆಚ್ಚು; ಸಂಸ್ಕೃತದ ಗದ್ಯ ಕಾವ್ಯಗಳ ಮಾದರಿಯಿಂದ ಮೋಸಹೋಗಿ ಪಂಪನು ಇಲ್ಲಿ ಮಾರುದ್ದದ ಸಮಾಸಗಳನ್ನು ಹೆಣೆಯುತ್ತಾನೆ. ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನ ವಿಜಯವನ್ನು ಬರೆಯುವ ವೇಳೆಗೆ ಅವನಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಾಂಡಿತ್ಯದ ಸೊಕ್ಕು ಇಳಿದಿತ್ತು. ತಿರುಳುಗನ್ನಡದ ಇಂಪೂ ಹುರುಳೂ ಅದರ ನುಡಿಗಟ್ಟಿನ ಹದವೂ ಅವನಿಗೆ ವಶವಾಗಿದ್ದುವು. ಬಹುಶಃ, ಅವನ ಲೋಕಾನುಭವವೂ ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಪಾಕಗೊಂಡಿತ್ತು. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳಿಂದ, ಇಲ್ಲಿ ಕೊಡುವ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನವಿಜಯದಿಂದಲೇ ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ವರ್ಣನೆ ಹೃದ್ಯವಾಗಬೇಕಾದರೆ, ಕವಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಅವಲೋಕಿಸಿರಬೇಕು. ಯುದ್ಧವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಪಂಪನಿಗೆ ಈ ಅನುಕೂಲವಿತ್ತು. ಅವನು ಸ್ವಯಂ ಶೂರನಾಗಿದ್ದನು; ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಓಡಾಡಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ಅರಿತಿದ್ದನು. ಆದಕಾರಣ ಕವಿಸಮಯವೊಂದನ್ನೇ ನೆಚ್ಚದೆ ತಾನು ಕಂಡ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಅವನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅವಕಾಶವಿತ್ತು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ದಿನದ ಯುದ್ಧ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಸೇನಾನಾಯಕರು ಏನೇನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಪಂಪನು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ, ಸುಂದರವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ ಅನುಭವವನ್ನೇ ಅವನು ಇಲ್ಲಿ ಅನುವಾದಮಾಡುತ್ತಿರುವಂತಿದೆ :

ಇತ್ತಲೆರಡು ಪಡೆಯ ನಾಯಕರಾ—ಅಯ್ಯೆ ನೊಂದ ತಮ್ಮ-
ಅಣುಗಾಳಗಳ ಕೊಂಡಾಟವಾನೆಗಳ ನಚ್ಚಿನ ಕುದುರೆಗಳ ಪುಣ್ಣಗಳನಾ-
ಉಡಿಯಲುಂ- ಓವಲುಂ ಮದುರ್ಬಿಜ್ಜರನಟ್ಟುತ್ತುಂ, ಇಕ್ಕಿದ ಸನ್ನಣು-
ಗಳಂ ಗೆಲ್ಲು ಕಣಕನೆ ಪೋಗುರ್ಚಿ, ತಮ್ಮ ಮೆಯ್ಯೊಳ್- ಉಡಿದ-

ಅಂಬುಗಳುಮನ್- ಎಲ್ಲಂ ನಟ್ಟು- ಉಡಿದ ಬಾಳ ಕಕ್ಕಡೆಯ- ಉಡಿಗಳು
ಮನ್- ಅಯಸ್ಕಾಂತಮಂ ತೋಱಿ ತೆಗೆಯಿಸುತ್ತಂ, ವಜ್ರಮುಷ್ಟಿಯ
ಪೊಯೊಳಂ ಬಾಳುಳ ಕೋಳೊಳಂ- ಉಚ್ಚಳಿಸಿದ ಕಪಾಲದೋಡುಗಳಂ
ಗಂಗೆಗಟ್ಟುತ್ತಂ;—

ಉನ್ನತಮಸ್ತಕಸ್ಥಳದೊಳ- ಅಂಬುಗಳ- ಅಯ್ತು ದಿದಿದೊಡೆ- ಅತ್ತಮಿ-
ತ್ತಂ ನೆರೆತಂದು ಬಲ್ಲದಿಗರ್- ಇಯ್ಯು ಬಿನೊಳ ಕಿಬಿ-; ನೊಂದೆನೆನ್ನದೆ-, ಅಃ
ಎನ್ನದೆ-, ಅಣಂ ಮೊಗಂ ಮುರಿಯದೆ-, ಅಳ್ಳದೆ, ಬೇನೆಗಳೊಳ

ಮೊಗಂಗಳಂ

ಬಿನ್ನಗೆ ಮಾಡದೆ- ಇರ್ದರ್- ಅಳವಟ್ಟರಿಯಾಗೆ ಕೆಲರ್ ಮಹಾರಥರ್ !

ರಸಮೊಸರ್ವನ್ನೆಗಂ ತಗುಳೆ ಪಾಡುವ ಗಾಣರ ಗೇಯಂ-, ಅಯ್ಯು
ಪೊಸಯಿಸೆ ಸೋಂಕುವ- ಒಲ್ಲೊಲಿಸುವ- ಓಪಳ ಸೋಂಕು, ಪೊದಳ್ಳ
ಜಾದಿಯೊಳ

ಮಸಗಿದ ಕಂಪು, ಕಂಪನೊಳಕೊಂಡು- ಅಲೆವೊಂದೆಲರ್- —ಎಂಬಿವು-
ಅಂದು ಪಾ-

ಱಿಸುವುವು- ಉದಗ್ರ ವೀರಭಟರ- ಆದವ ಕೇಳಿ ಪರಿಶ್ರಮಂಗಳಂ.

ಈ ಮಹಾರಥರು ತಮ್ಮ ಪ್ರೀತಿಯ ಬಂಟರಿಗೂ ಆನೆ
ಕುದುರೆಗಳಿಗೂ ಉಂಟಾದ ಗಾಯಗಳಿಗೆ ಮದ್ದುಕಟ್ಟಿ ನೋಡಿ
ಕೊಳ್ಳಲು ವೈದ್ಯರನ್ನು ಮರೆಯದೆ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು, ತಾವು
ಧರಿಸಿದ್ದ ಲೋಹದ ಕವಚಗಳನ್ನು ಕಣಕ್ಕನೆ ಒಮ್ಮೆಗೇ ಕಳಚಿ
ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದುದು, ತಮ್ಮ ಮೈಯಲ್ಲಿ ನಾಟಿ ಮುರಿದುಕೊಂಡಿದ್ದ
ಆಯುಧದ ಚೂರುಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯಲು ಅಯಸ್ಕಾಂತವನ್ನು ಉಪ
ಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು, ಮುಷ್ಟಿಘಾತದಿಂದಲೋ ಕತ್ತಿಯೇಟಿನಿಂ
ದಲೋ ಸಿಡಿದುಹಾರಿದ ಭಟರ ತಲೆಚಿವ್ವುಗಳನ್ನು ಗಂಗಾಜಲ
ದಲ್ಲಿ ಬಿಡಲು ಕಳುಹಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು — ಇಂಥ ಸಹಜವಾದ ವಿವರ
ಗಳನ್ನು ಓದಿದಾಗ, ಅತ್ಯುಕ್ತಿಯ ವರ್ಣನೆಗಳಿಂದ ಬೇಸರ
ಗೊಂಡಿದ್ದ ರುಚಿ ಮತ್ತೆ ಹದಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮಿಗಿಲಾ

ದದ್ದು ಆ ಮಹಾವೀರರ ಸ್ಥೈರ್ಯದ ಚಿತ್ರ. ಯುದ್ಧದ ಆವೇಶದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ನೆತ್ತಿಗೆ ಬಾಣ ನಾಟಿದ್ದನ್ನೇ ಅರಿಯದೆ ಹೋರಾಡಿದ್ದು ಅಷ್ಟು ಆಶ್ಚರ್ಯವಲ್ಲ; ಸಂಜೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಬಿರಕ್ಕೆ ಬಂದಮೇಲೆ, ದೃಢಕಾಯರಿಬ್ಬರು ಆಕಡೆ ಈಕಡೆ ನಿಂತು ಇಕ್ಕುಳದಲ್ಲಿ ಆದನ್ನು ಕೇಳುವಾಗ, ನೋವನ್ನು ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ತೋರಿಸದೆ, ಅಂಗಚಲನೆಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಸದೆ, ಕಡೆಗೆ ಮುಖವನ್ನು ಸಪ್ಪಗೆ ಕೂಡ ಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳದೆ ಈ ಧೀರರು ಸಹಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಶ್ಚರ್ಯ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಒಂದು ಸುಕುಮಾರಚಿತ್ರ: ಈ ರಣರಸಿಕರು ಜೀವನದಲ್ಲೂ ರಸಿಕರು. ಶಿಬಿರದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಕೂಡ ಗಾಯನವಿಲ್ಲದೆ, ನಲ್ಲೆಯ ಪ್ರಿಯಸ್ಪರ್ಶವಿಲ್ಲದೆ, ಅವಳು ಮುಡಿದಿದ್ದ ಜಾಜಿಯ ಹೂವಿನ ಕಂಪಿಲ್ಲದೆ, ಆ ಕಂಪಿನಿಂದ ಮಗಮಗಿಸುವ ತಂಗಾಳಿಯ ಸೇವನೆಯಿಲ್ಲದೆ ಅವರ ಯುದ್ಧಶ್ರಮ ಹರಿಯದು!

ಯುದ್ಧದಂತೆಯೇ ಮನೆವಾರ್ತೆಯ ಚಿತ್ರವನ್ನೂ ಪಂಪನು ಮನಮುಟ್ಟುವ ತಿಳಿಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡಬಲ್ಲನು. ಆದಿಪುರಾಣದಲ್ಲಿ, ಶ್ರೀಮತಿಯ ಪರಿಣಯವಾದಮೇಲೆ, 'ಮಗಳುಮನ್-ಅಳಿಯನುಮಂ ಕಿಠಿ ದಂತರಂಬರಂ ಕಳಿಪಿ' ಹಿಂದಿರುಗುವಾಗ—

ಪೊಡವಡುವ. ಅಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳ, ನೆನೆಯುತ್ತಿರಿಮೆಂಬ, ಸಮಸ್ತವಸ್ತುವಂ
ಕುಡುವ, ಪಲರ್ಮೆಯಿಂ ಪರಸಿ ಸೇಸೆಯನಿಕ್ಕುವ, ಬುದ್ಧಿವೇಲ್ವ, ಕ-
ಯ್ಯೆಡೆ ನಿಮಗಿಂದೊಡಂಬಡಿಸ, ನಲ್ಲರಗಲ್ಕೆಗೆ ಕಣ್ಣ ನೀರ್ಗಲಂ
ಮಿಡವ ಬಹುಪ್ರಕಾರ ಜನಸಂಕಟನೊಪ್ಪಿದುದಾ ಪ್ರಯಾಣದೊಳ್ !

ಮಗಳನ್ನು ಮೊದಲ ಸಲ ಗಂಡನ ಮನೆಗೆ ಕಳುಹಿಸುವಾಗ ಪಂಪನೂ ಈ ಕರುಳಿನ ಯಾತನೆಯನ್ನು ಕಂಡಿರಬೇಕು.

ಇದ್ದುದನ್ನು ಇದ್ದಂತೆಯೇ ವರ್ಣಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ, ಲೋಕಸ್ಥಿತಿಯ ಎಲ್ಲೆಗೆ ಬಲುದೂರ ಮಾರಿಹೋಗದೆ ವಸ್ತುಗುಣವನ್ನು ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಅತಿಶಯಪಡಿಸಿ ಹೇಳಿದರೆ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ತುಂಬ

ಪುಷ್ಟಿಬರುತ್ತದೆ. ಕುರುಜಾಂಗಣದೇಶದ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಈ ಹಿತಕರವಾದ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ :

ಮಿದಿವೊಡೆ ತನಿಗರ್ಬು ರಸಂ-

ಬಿಡುವುವು, ಬಿವಿಡೊಂದು ವಂಠಳ ಕಂಪಿನೊಳೆ ಮೊಗಂ-

ಗಿಡು¹ವುವು ತುಂಬಿಗಳ್., ಅಬ್ಬಮೆ.

ವಡು²ವುವು ಕುಡಿದೊಂದು ಪಣ್ಣ ರಸದೊಳೆ ಗಿಳಿಗಳ್.

ಪಂಪನ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮಿಗಿಲಾಗಿ, ಮೊದಲಾಗಿ ಕಾಣುವ ಗುಣವೆಂದರೆ ಅವನ ಮಿತವಚನ. ಆಡಂಬರವಿಲ್ಲದ ಎರಡು ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಮಗ್ರ ಚಿತ್ರವನ್ನೋ ಭಾವವನ್ನೋ ಅಡಕಮಾಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಅವನಿಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉಂಟು. ಅವನ ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಧ್ವನಿಶಕ್ತಿಯಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಅದರ ಮಿತಿಗೆ ಬೆಲೆ ಬಂದಿರತಕ್ಕದ್ದು. ಯಾವ ಒಂದು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ವಿವರದಿಂದ ಒಟ್ಟು ಸಂದರ್ಭದ ತಿರುಳೇ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೋ ಆ ವಿವರ ಪಂಪನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಬೀಳುತ್ತದೆ; ಸುಲಭವಾದ ಎರಡು ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅತ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ನಿದರ್ಶನವೆಂದರೆ—ತನ್ನ ಸೇನೆಯನ್ನು ಪಾಂಡವರ ಸೇನೆಗೆ ಎಸುರೊಡ್ಡಿ ನಿಂತ ಭೀಷ್ಮನ ವರ್ಣನೆ :

ಅಗಳ್ ಕಾರವಬಲದ ಸೇನಾನಾಯಕಂ ಗಾಂಗೇಯನ್- ಅಡ್ಡಮಾಗೆ ತನ್ನೊಡ್ಡಿದ ಮಕರವ್ಯೂಹದ ಮೊನೆಯೊಳ್- ಸುತ್ತಿಹಿಡತ್ತಿದ ಪೊನ್ನ ತೊಳಪ ಪುಯಿಗಿ³ ಗಳುಂ, ಮೆಹಿವ ಬೆಳ್ಳಿಯ ರಥಮುಂ, ಆ ರಥವೊಳ್- ಒಡಂಬಡೆ ಪೂಡಿದ ಕುದುರೆಗಳುಂ, ಜೋಲ್ಲ ಪುರ್ವನೆತ್ತಿ ಕಟ್ಟಿದ ಲಲಾಟ ಪಟ್ಟಿದೊಳ್- ಇಟ್ಟಿಳ⁴ ಮೊತ್ತುವ ಬೀರವಟ್ಟಿಮುಂ- ಅಸದಳಂ- ಎಸೆಯೆ ;

¹ ಮೊಗಂಗಿಡು — ಮುಖಗೆಟ್ಟು ಹೋಗು ; ² ಅಬ್ಬಮೆವಡು — ಅಜೀರ್ಣ ಹೊಂದು. ³ ಪುಯಿಗಿ — ಧ್ವಜ ; ⁴ ಇಟ್ಟಿಳಂ — ಒತ್ತಾಗಿ.

ದಿವ್ಯಕವಚಮಂ ತೊಟ್ಟು, 'ಪರಶ.ರಾಮಂ ಬಾಹ್ಲಿ' ಎಂದು ಪ್ರಚಂಡಕೋರ
ದಂಡಮಂ ಕೊಂಡು, ಪಾಂಡವಬಲಮಂ ಮಾರ್ಕೊಂಡು ನಿಂದೆಗಳ್ —

ಸೇನಾಪತಿ ಪದವಿಗೆ ಗುರುತಾದ ವೀರಪಟ್ಟವನ್ನು ಭೀಷ್ಮನ
ಹಣಿಗೆ ಕಟ್ಟುವಾಗ, ಕುಸಿದು ಜೋಲುಬಿದ್ದು ಕಣ್ಣಿನ ಮೇಲೆ
ಮುಸುಕುತ್ತಿದ್ದ ಅವನ ಹುಬ್ಬನ್ನೂ ಎತ್ತಿ ಕಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ!
ಭೀಷ್ಮನ ಮುಪ್ಪು ಯಾವ ಎಲ್ಲೆಗೆ ಮುಟ್ಟಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು
ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಇಂಥ ನಿದರ್ಶನ ಬೇರೆ ಯಾವುದುಂಟು? —
ಈ ಮುದುಕನನ್ನು ಕರ್ಣನು ಹಾಸ್ಯಮಾಡಿದ್ದು ಏನಾಶ್ಚರ್ಯ!
ಆದರೆ, ಮುಪ್ಪು ಕವಿದರೂ ಸಗ್ಗದೆ ಉಕ್ಕುತ್ತಿದ್ದ ಭೀಷ್ಮನ
ಶೌರ್ಯವನ್ನೂ ನೋಡಿ. ಪ್ರಚಂಡಕೋರದಂಡವನ್ನು ಹಿಡಿದು
ತನ್ನ ಗುರುವಿನ ಹೆಸರನ್ನು ಘೋಷಿಸಿ ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಎದುರಾಗಿ
ನಿಲ್ಲುವಾಗ ಅವನ ಹುರುಪನ್ನು ಯಾವ ತರುಣನು ತಾನೆ
ಸರಿಗಟ್ಟಬಹುದು!

ಕೊನೆಯದಾಗಿ, ಒಂದು ಕಥಾಪ್ರಸಂಗವನ್ನೇ ಪಂಪನು
ಹೇಗೆ ಅಡಕವಾಗಿ ಹೇಳಬಲ್ಲನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಒಂದು ನಿದರ್ಶನ:
ಶಂತನುಮಹಾರಾಜನು ಬೇಟೆಗೆಂದು ಹೋಗಿ ಅಲೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ
ತನಗೆ ಸೋಕಿದ ಸತ್ಯವತಿಯ ದೇಹಪರಿಮಳಕ್ಕೆ ದುಂಬಿಯಂತೆ
ಸೋತು, ಅವಳನ್ನು ಕಂಡು ಮೋಹಿಸಿದ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು
ಪಂಪನು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾನೆ:

ಮೃಗಯಾವ್ಯಾಜದಿನೋರ್ಮ ಶಂತನು ತೊಲುತ್ತರ್ಪಂ ಪಳುಚಲ್ಕೆ ತ-
ನ್ನೈಗಶಾಬಾಕ್ಷಿಯ ಕಂಪು ತಟ್ಟಿ ಮಧುಸೂಚಿಲಾ ಸೋಲ್ತು ಕಂಡೊಲ್ಲ ನ-
ಲೈಗ ದಿಬ್ಬಂಬಿಡಿವಂತೆವೋಲೆ ಪಿಡಿದು, 'ನೀಂ ಬಾ ಪೋಪಂ' ಎಂದಂಗೆ ಮ-
ಲ್ಲಗೆ ತಕ್ಕನೈ ನಾಣ್ಣೆ, 'ಬೇಡುವೊಡೆ ನೀನೆಮ್ಮಯ್ಯನಂ ಬೇಡಿರೇ' —

ಎಂದಳಂತೆ. ಶಂತನು ಸತ್ಯವತಿಯ ಕೈಯನ್ನು " ತನ್ನ ಒಲುಮೆ
ಸತ್ಯವೆಂದು ದೃಢಪಡಿಸಲು ದಿವ್ಯಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹಿಡಿಯು

ವಂತೆ” ಹಿಡಿದನೆಂಬ ಉತ್ತೇಕ್ಷೆಯನ್ನೂ, ಒಂದೊಂದೇ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಗಂಡಿನ ಆತುರವೂ ಹೆಣ್ಣಿನ ನಾಚಿಕೆಯೂ ಹೊರಪಟ್ಟಿರುವುದನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಶೈಲಿಯ ತಿರುಳು ಏನೆಂಬುದನ್ನು ಪಂಪನೇ ಅರಿತಿದ್ದನು. ‘ಹಿತಮಿತವೃದ್ಧು ವಚನ’, ‘ಪ್ರಸನ್ನ ಗಂಭೀರ ವಚನ ರಚನಚತುರ’ ಎಂದು ತನ್ನನ್ನು ಬೇರೆಬೇರೆ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದಲ್ಲದೆ, ‘...ಕೋಮಲಂ...ಸೂಕ್ತಿಗರ್ಭಂ ಮೃದುಸಂದರ್ಭಂ ವಿಚಾರಕ್ಷಮಂ ಉಚಿತಪದಂ ಶ್ರವ್ಯಂ...’ ಎಂದು ಮೊದಲಾಗಿ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದ ಗುಣಗಳನ್ನೂ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಪಂಪನ ಕವಿತೆಯ ರೀತಿಯನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸತಕ್ಕವರು ಈ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಗೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿದರೆ ಸಾಕು.

೫. ಪ್ರಶಸ್ತಿ

ಮಹಾಕವಿಪಟ್ಟವು ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಬರುವುದು ಅವನ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ. ಈ ಪ್ರತಿಭೆ ಯಾರಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗ ಬೆಳಗುವುದೆಂಬುದನ್ನು ಒಂದು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಜಾತಕದಲ್ಲಿ ಗುಣಿಸಿ ಹೇಳುವವರು ಇನ್ನೂ ಹುಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಭಾಶಾಲಿಯಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಕವಿಗೆ ಪುಣ್ಯ ಬೇಕು; ಅಂಥ ಕವಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಅವನ ಜನತೆಗೂ ಪುಣ್ಯ ಬೇಕು. ಅಷ್ಟೇ.

ಈ ಬಗೆಯ ಪ್ರತಿಭಾಶಾಲಿ ಅವತರಿಸಿದಾಗ ಸನ್ನಿವೇಶ ಸಲಕರಣೆಗಳು ಹದವಾಗಿದ್ದರೆ ಅವನ ಶಕ್ತಿ ಬೇಗ ಪಾಕಹೊಂದುತ್ತದೆ; ಉತ್ತಮಫಲವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಪಂಪನು ಹುಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ನೂರಾರು ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಹಿಂದೆಯೇ ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯರಚನೆಗೆ ಮೊದಲಾಗಿತ್ತು. ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದರು, ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿ

ದ್ದರು, ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಕೊರೆದಿದ್ದರು. ಕವಿಗಳಿಗೆ ಮಾರ್ಗ ತೋರಿಸಲು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟಚಕ್ರವರ್ತಿ ನೃಪತುಂಗನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಲಂಕಾರಗ್ರಂಥ ಬಂದಿತ್ತು; ಗುಣಗಾಂಕನೆಂಬ ಬಿರುದು ಹೊಂದಿದ್ದ ಮೂಡಣ ಚಾಳುಕ್ಯರಾಜನೊಬ್ಬನಿಗೆ ಅಂಕಿತವಾಗಿ ಛಂದಶ್ಯಾಸ್ತ್ರದಮೇಲೂ ಒಂದು ಗ್ರಂಥ ಹುಟ್ಟಿತ್ತು. ಪುಲಿ ಗೆೞಿಯ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಮಾತಿಗೆ ಕನ್ನಡದ ತಿರುಳೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ರಾಜಮುದ್ರೆ ಬಿದ್ದಿತ್ತು. ಹೀಗೆ, ಪಂಪನ ಬೆರಳು ವಾಟಿದಾಗ ಇಂಪಾದ ನಾದವನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡದ ವೀಣೆ ಶ್ರುತಿಮಾಡಿ ಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು.

ಮಹಾಕವಿಯಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಪಂಪನೂ ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಪಡೆದನು. ಸಂಸ್ಕೃತದ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಓದಿ ಮನಸ್ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನೂ ಮೇಲ್ಪಂಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಗಳಿಸಿ ಕೊಂಡನು. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ದೇಶದ ಮೇಲೆಲ್ಲಾ ಸಂಚರಿಸಿ, ರಾಜಾಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿ, ಅನೇಕ ಮುಖವಾದ ಬದುಕನ್ನು ಬಾಳಿ, ಅನುಭವವನ್ನು ವಿಶಾಲಪಡಿಸಿಕೊಂಡನು. ಅವನ ಜೀವನದ ಸಾರವಾಗಿ ಹೊಮ್ಮಿದ ಆದಿಪುರಾಣವೂ ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನವಿಜಯವೂ ' ಮುನ್ನಿನ ಕಬ್ಬಮನೆಲ್ಲಮನ್-ಇಕ್ಕೆ ಮೆಟ್ಟಿದುವು ' ಎಂದರೆ ಏನಾಶ್ಚರ್ಯ?

ಪಂಪನ ಕೃತಿಗಳು ಹೊರಬಿದ್ದ ಬಳಿಕ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೊಸಯುಗವೇ ಮೊದಲಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಂದೀಚೆಗೆ ಚಂಪೂಧಾಟಿಯಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯ ಬರೆದವರಿಗೆಲ್ಲ, ಅವರು ಜೈನರಾಗಿ ರಲಿ ಅಲ್ಲದಿರಲಿ, ಪಂಪನ ಕಾವ್ಯಗಳೇ ಆದರ್ಶ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಈ ನಂದಾದೀವಿಗೆಯಿಂದ ಎಷ್ಟುಮಂದಿ ದೊಡ್ಡ ಕವಿಗಳು ತಮ್ಮ ಕಾವ್ಯದ ಸೊಡರುಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತಿಸಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ! ಗದಾಯುದ್ಧದ ರನ್ನ, ' ಅಭಿನವಪಂಪ ' ನಾಗಚಂದ್ರ—ಹೀಗೆ

ಹೆಸರು ಹೇಳಿದರೆ ಸಾಕು. ಇನ್ನೆಷ್ಟೋ ಮಂದಿ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ಪಂಪನ ರಸವನ್ನು, ಮತ್ತೊಬ್ಬನು ರೀತಿಯನ್ನು, ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಇಂಪನ್ನು, —ಹೀಗೆ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ರುಚಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಮೆಚ್ಚಿದ್ದಾರೆ, ಬಯಸಿದ್ದಾರೆ. ಪಂಪನು 'ಆದಿಕವಿ'ಯೆಂದು ಮಧುರನ ಹೇಳಿಕೆ; ಹೊಸಯುಗದ ಶಕವುರೂಪನೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಪಂಪನು ಆದಿ ಕವಿಯೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ. 'ಆಗ್ರಕವಿ'ಯೆಂತೂ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಆಗಿಯೇ ಇದ್ದಾನೆ.

ಪಂಪನನ್ನು ನೆನೆದಾಗಲೆಲ್ಲ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕವಿಯೊಬ್ಬನ ನೆನಪು ತಪ್ಪದೆ ಆಗುತ್ತದೆ —ಆತನು ಕಾಳಿದಾಸ. ಕಾಳಿದಾಸನು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಕವಿ, ಕವಿಗಳ ಕವಿ—ಎಂದಿಷ್ಟು ಮಾತ್ರವೇ ಈ ಹೋಲಿಕೆ ಹೊಳೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಲ್ಲ. ಮಹತ್ತ್ವವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಮನೋಧರ್ಮದಲ್ಲಿಯೂ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಸಾದೃಶ್ಯವಿದೆ. ಕಾಳಿದಾಸ, ಪಂಪ: ಇಬ್ಬರೂ ರಾಜಾಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿ, ನಾಗರಿಕರಲ್ಲಿ ನಾಗರಿಕರಾಗಿ ಬಾಳಿದವರು; ಇಬ್ಬರೂ ರಸಿಕರು —ಭೋಗವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸದೆ, ಅಲ್ಪಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಇಳಿಯದೆ ತುಂಬುಜೀವನವನ್ನು ಬಾಳಿದವರು; ಸುಖದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದಾಗಲೂ ಬದುಕಿನ ಕೊನೆಯ ಗುರಿಗನ್ನು ಮರೆಯದವರು. ಕವಿತಾಮಾರ್ಗದಲ್ಲೂ ಅಷ್ಟೇ: ಪ್ರಸನ್ನ ಗಂಭೀರವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ನೋಟವನ್ನು, ಅನುಭವದ ಸಾರವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಬಲ್ಲವರು. ಇವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯವನು ಕಾಳಿದಾಸ —ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಪ್ರತಿಭೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಡ. ಇವನ್ನೊಪ್ಪಿಕೊಂಡು, ಧೈರ್ಯವಾಗಿ ಈ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು : ಪಂಪನು ಕನ್ನಡದ ಕಾಳಿದಾಸ.

